

“SE PERHEEN TUKI ON KUITENKIN ISO OSA MEIDÄN TYÖTÄ ”

EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU VARHAISKASVATUKSESSA
LASTENTARHANOPETTAJIEN KOKEMANA

Sanni Salonen

514685

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalityö

Toukokuu 2019

TURUN YLIOPISTO

SOSIAALITIEDEIDEN LAITOS, SOSIAALITYÖN OPPIAINE

SALONEN SANNA: "Se perheen tuki on kuitenkin iso osa meidän työtä"

– Ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajien kokemana.

Pro gradu -tutkielma, 88 sivua, 4 liitesivua.

Toukokuu 2019

Ohjaaja: professori Katja Forssén

Valtakunnallisen Lapsiperhepalveluiden muutosohjelman tavoitteena on siirtää lastensuojelun painopiste korjaavista palveluista ehkäisevään lastensuojeluun. Jotta tämä tavoite toteutuisi, tulisi lapsiperheiden peruspalveluissa olla riittävä valmius tukea lapsia ja heidän perheitään jo ennen varsinaisten ongelmien syntymistä. Yksi keskeinen lähes kaikki lapsiperheet kohtaava peruspalvelu on varhaiskasvatus.

Tässä pro graduissa tutkin ehkäisevää lastensuojelua varhaiskasvatuksessa. Tutkimukseni aineisto kerättiin alkuvuonna 2019 haastattelemalla yksilöteemahaastatteluina turkulaisissa päiväkodeissa työskenteleviä lastentarhanopettajia. Tutkimuskysymyksinäni oli selvittää, millainen on varhaiskasvatuksen rooli ehkäisevässä lastensuojelussa ja millaiset ovat lastentarhanopettajien valmiudet toteuttaa ehkäisevää lastensuojelua sekä tarttua lastensuojelulliseen huoleen. Lisäksi tutkin millainen on lastentarhanopettajien kokemus yhteistyöstä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun sekä muiden lasten hyvinvointia tukevien palvelujen välillä.

Tutkimukseni keskeinen tulos oli, että yhteistyörakenteet varhaiskasvatuksen, lastensuojelun ja muiden perhepalveluiden välillä ovat Turun kaupungissa puutteelliset. Toimimaton yhteistyö sekä tiedonpuute aiheutti lastentarhanopettajissa turhautuneisuutta ja epävarmuutta lastensuojelulliseen huoleen ja sen edellyttämiin toimenpiteisiin liittyen. Varhainen tuki näyttäytyy tutkimuksessa tärkeänä osa varhaiskasvatusta huolenpidon, turvan, havainnoinnin, sosiaalisten taitojen sekä vanhemmuudessa tukemisen kautta, mutta siihen ei päiväkodissa pystytä panostamaan parhaalla mahdollisella tavalla. Haasteina koettiin päiväkotien puutteelliset henkilöstöresurssit ja suuret ryhmäkoot, myönteisinä tekijöinä taas muun muassa luottamuksellinen yhteistyösuhde varhaiskasvattajien ja lasten vanhempien välillä sekä pienryhmätyöskentely. Tutkimukseen osallistuneet sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet lastentarhanopettajat kokivat omien opintojen kautta saaman tietotaitonsa lastensuojelullisiin asioihin vahvempana kuin yliopistollisen koulutuksen suorittaneet.

Asiasanat: ehkäisevä lastensuojelu, lapsiperhepalvelut, lastensuojelu, moniammatillisuus, varhainen tuki, varhaiskasvatus

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	PERHEPALVELUT LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNIN TUkena SUOMESSA	4
2.1	LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI SUOMESSA.....	4
2.2	LAPSIPERHEPALVELUT.....	8
2.2.1	Yleiset peruspalvelut ja sosiaalihuollon asiakkuus	9
2.2.2	Suomalainen varhaiskasvatusjärjestelmä	10
2.2.3	LAPE – Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma	12
3	LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI JA LAPSIPERHEPALVELUT TURUSSA.....	14
3.1	LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI TURUSSA.....	14
3.2	LAPSIPERHEPALVELUT TURUSSA	16
3.3	VARHAISKASVATUS TURUSSA	18
4	LASTENSUOJELUN TARVE JA SIIHEN REAGOIMINEN	20
4.1	LASTENSUOJELUTARPEEN MONINAISET SYYT	21
4.2	LASTENSUOJELUN ASIAKKUUS	22
4.3	EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU	24
5	TUTKIMUSASETELMA.....	27
5.1	TUTKIMUKSEN TAUSTA, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA HYPOTEESIT	27
5.2	TUTKIMUKSEN AIHETTA SIVUAVAA AIEMPAA TUTKIMUSTIETOA	28
5.3	TUTKIMUSMENETELMÄT.....	32
5.4	TUTKIMUSAINESTO	33
5.5	TUTKIMUSAINESTON ANALYSOINTI.....	36
6	PERHEIDEN VARHAINEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	40
6.1	VARHAINEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	40
6.2	LAPSEN TUKEMINEN	44
6.3	VANHEMMAN TUKEMINEN	48
7	LASTENTARHANOPETTAJAN ROOLI LASTENSUOJELUTYÖSSÄ	51
7.1	LASTENTARHANOPETTAJAN LASTENSUOJELULLINEN OSAAMINEN.....	51
7.1.1	Koulutuksen tuoma osaaminen	52
7.1.2	Työkokemuksen tuoma osaaminen	55
7.2	LASTENSUOJELULLISEN HUOLEN HERÄÄMINEN PÄIVÄKODISSA.....	56
7.3	LASTENSUOJELULLISEN HUOLEN PUHEEKSIOTTO JA LASTENSUOJELUILMOITUS	59
7.4	LASTENTARHANOPETTAJA OSANA MONIAMMATILLISTA YHTEISTYÖTÄ.....	65
8	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	72
8.1	YHTEENVETO.....	76
8.2	REFLEKTIO.....	79
LÄHTEET	82	

KUVIOT

Kuvio 1. Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät huolet (vähintään lieviä huolia viimeisen 12 kk aikana, %) (Lähde: THL 2013)

Kuvio 2. Vanhemmuuteen tai perheeseen liittyvät huolet (vähintään lieviä huolia viimeisen 12 kk aikana, %) (Lähde: THL 2013)

Kuvio 3. Turun lastensuojelun rakennemuutostavoitteet vuonna 2015 (Turun kaupunki 2015, 16).

Kuvio 4. Tutkimusaineiston teemoittelu.

Kuvio 5. Varhaiskasvattajan työn substanssiin liittyvät osaamisalueet ja ydinosaminen päivähoiton toimintaympäristössä (Happo 2006, 196 mukaillen)

TAULUKOT

Taulukko 1. Lapsen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen varhaiskasvatuksessa. (Turun kaupunki 2017, 17 mukaillen)

Taulukko 2. 2000-luvulla toteutettuja korkeakoulutason tutkimuksia varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun rajapinnoista

Taulukko 3. Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat

Taulukko 4. Perheiden varhainen tukeminen varhaiskasvatuksessa -keskeiset tutkimustulokset.

Taulukko 5. Lastentarhanopettajan rooli lastensuojelutyössä – keskeiset tutkimustulokset.

1 JOHDANTO

Lastensuojelulain 11 § säädetään ehkäisevän lastensuojelun sekä perhe- ja lapsikohtaisen lastensuojelun laatuvaatimuksista. Kyseisen säännöksen mukaan on kunnan velvollisuus huolehtia siitä, että ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Lapsen suojelun tulee olla laadultaan sellaista, että se takaa avun ja tuen palvelujen sekä tukitoimien tarpeessa oleville lapsille ja heidän perheilleen. Keskeistä lapsen suojelun laadun toteuttamisessa on, että peruspalveluilla on riittävä valmius havaita ja tunnistaa lapsen elämän riskitekijät mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tällöin lapsen tilanne pystytään turvaamaan mahdollisimman kevyin tukitoimin ja palveluin. (Saastamoinen 2018, 43.)

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on ehkäisevä lastensuojelu varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajien kokemana. Tarkastelen Turussa työskentelevien lastentarhanopettajien näkökulmasta varhaiskasvatuksen roolia sekä mahdollisuuksia lastensuojelutarpeen ehkäisyssä ja havaitsemisessa. Tutkielmani tavoitteena on nostaa esiin, millaisia kehittämiskohtia lastentarhanopettajien mielestä varhaiskasvatuksen mahdollisuuksissa toteuttaa ehkäisevää lastensuojelua ja havainnoida lapsiperheiden tuen tarpeita on. Lisäksi tutkin millaisena lastentarhanopettajat kokevat oman lastensuojelullisen osaamisensa ja millainen on heidän roolinsa lastensuojeluprosessissa.

Koen, että tutkimukseni aihe on hyvin ajankohtainen. Lapsi- ja perhepalveluita pyritään parhaillaan kehittämään ennaltaehkäisevämpään suuntaan Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeeksi asettaman Lapsiperhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) myötä. Myös Turun kaupungissa on vuoden 2019 vaihteessa toteutettu organisatorisia muutoksia lapsiperhepalveluissa. Lisäksi uusi varhaiskasvatuslaki (540/2018) tuli voimaan 1.9.2018. Varhaiskasvatuslaissa nostetaan esiin muun muassa monialainen yhteistyö varhaiskasvatuksen, sosiaalihuollon ja neuvolan välillä sekä painotetaan lapsen edun ensisijaisuutta. Uudistettu varhaiskasvatuslaki vaikuttaa myös lastentarhanopettajien henkilöstörakenteeseen ja koulutustaustaan lastentarhanopettajien jakautuessa ”varhaiskasvatuksen opettajiksi” ja ”varhaiskasvatuksen sosionomeiksi”. Puhun omassa tutkimuksessani näistä kummastakin koulukunnasta yhteisesti

lastentarhanopettajina, koska muutokset eivät Turussa vielä näy konkreettisesti henkilöstörakenteessa; Turun kaupunki käyttää rekrytoinneissaan edelleen termiä lastentarhanopettaja.

Siinä missä kasvatustieteiden kandidaatin koulutuksen saavien lastentarhanopettajien koulutus suuntautuu pedagogiseen kasvun ja kehityksen tukemiseen, varhaiskasvatukseen suuntautuneiden sosionomien tutkinnossa pääpaino on lasten ja perheiden kasvun ja kehityksen edistämisen ohella heidän sosiaalisiin olosuhteisiinsa vaikuttamisessa. Lastentarhanopettajan koulutuksesta ja sosionomien asemasta varhaiskasvatuksen kentällä on kiistelty avoimesti julkisuudessa viime vuosina. Esiin herää kysymys osataanko tämä eri koulutustaustojen tarjoama moniammatillisuus nähdä varhaiskasvatuksessa hyödyksi, jonka avulla voitaisiin kehittää myös ehkäisevää lastensuojelua vai nähdäänkö moniammatillisuus haittana? Tutkimuksellani pyrin selvittämään, onko tutkimukseen osallistuneiden ammattikorkeakoulututkinnon ja yliopistotason tutkinnon omaavien lastentarhanopettajien tietotaidossa havaittavissa eroja ehkäisevän lastensuojelun suhteen.

Tutkimustuloksiani tarkastelen kahden pääteeman; perheiden varhainen tukeminen varhaiskasvatuksessa sekä lastentarhanopettajan rooli lastensuojelutyössä; kautta. Perheiden varhaisessa tukemisessa perehdyt päiväkodin rooliin varhaista tukea tarjoavana peruspalveluna. Lisäksi erittelen tarkemmin, millaista varhaista tukea varhaiskasvatus tarjoaa lapsille ja toisaalta heidän vanhemmilleen. Analysoin lastentarhanopettajan roolia lastensuojelutyössä tarkastelemalla aluksi lastentarhanopettajien koulutuksen sekä työkokemuksen kautta karttunutta lastensuojelullista osaamista. Tämän jälkeen etenen lastensuojelullisen huolen heräämisestä päiväkodissa huolen puheeksiottoon sekä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Lopuksi pyrin paikantamaan lastentarhanopettajan roolia lastensuojelutyössä osana moniammatillista yhteistyötä eri lapsiperhepalveluiden välillä.

Johdatan lukijan tutkimukseni teemaan esittelemällä suomalaisten lapsiperheiden hyvinvointia nostaen esiin syitä sille, miksi ehkäisevää lastensuojelua tarvitaan. Taustoitän tutkimusaiheittani esittelemällä suomalaista lapsiperhepalveluiden järjestelmää. Jaottelen palvelut universaaleihin peruspalveluihin sekä sosiaalihuoltolain mukaisen asiakkuuden vaativiin palveluihin ja paneudun erityisesti

varhaiskasvatusjärjestelmään ja sen rooliin suomalaisissa lapsiperhepalveluissa. Lisäksi tarkastelen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE) ja sen tavoitteita nykyisen lapsiperhepalvelujärjestelmän kehittämiseksi.

Seuraavassa luvussa täsmennän edellä mainittuja teemoja perehtymällä niihin nimenomaisesti tutkimusaineistoni konkreettisena viitekehyksenä toimivan Turun kaupungin näkökulmasta. Esittelen tutkimustiedon valossa, millaisena turkulaisten lapsiperheiden hyvinvointi näyttäytyy ja millaisia hyvinvointia tukevia perhepalveluita Turun kaupunki asukasperheilleen tarjoaa.

Neljännessä luvussa käsittelen sitä, mitä tarkoittaa lastensuojelun tarve, mitkä ovat syitä lastensuojelutarpeen taustalla ja miten lastensuojelulaki velvoittaa lastensuojelun tarpeeseen puuttumaan. Keskityn siihen, mitä lastensuojelun asiakkuus tarkoittaa ja minkälaisen prosessin kautta se suomalaisessa sosiaalityössä tänä päivänä muodostuu. Esittelen myös tarkemmin ehkäisevän lastensuojelun käsitteen sekä sen kohtaamaa kritiikkiä ja myös sen kehittämiseksi esitettyjä ehdotuksia.

Tämä jälkeen esittelen tarkemmin tutkimusasetelmaani. Tutkimusaineistoni on koottu lastentarhanopettajille toteutetuilla yksilöteemahaastatteluilla. Aineiston analyysin toteutin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Samassa yhteydessä esittelen oman tutkimusaiheeni kanssa samansuuntaisia viime vuosina toteutettuja korkeakoulutasoisia tutkimuksia, jotka ovat omien kokemusteni ohella ohjanneet hypoteesieni rakentumista. Päätän tutkielmani tutkimukseni johtopäätöksiin ja pohdin samalla tutkimustulosteni hyödynnettävyyttä, sekä esitän muutamia jatkotutkimusehdotuksia. Lisäksi reflektoin omaa toimintaani tutkijani.

2 PERHEPALVELUT LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINNIN TUKENA SUOMESSA

Hyvinvointi on moniulotteinen sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti riippuvainen käsite. Hyvinvointi jaotellaan tavallisesti fyysiseen, sosiaaliseen, kognitiiviseen, psykologiseen ja taloudelliseen hyvinvointiin. (Hännikäinen 2016, 37–38.) Hyvinvointi rakentuu terveyden, subjektiivisesti koetun hyvinvoinnin sekä materiaalisen hyvinvoinnin varaan. Koettua hyvinvointia määrittää pitkälti yksilön sekä fyysinen että psyykkinen terveydentila ja oma tyytyväisyyden taso elämän suhteen. Materiaalinen hyvinvointi taas muodostuu aineellisista elinoloista sekä taloudellisesta toimeentulosta. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 13.) Perhe on yksi lapsen hyvinvoinnin perustan keskeisimpiä tekijöitä. Lapsen omat ja hänen vanhempiansa sisäiset ja ulkoiset resurssit voivat toimia joko lapsen hyvinvointia suojaavina tai riskeeraavina tekijöinä. (Forssén yms. 2002, 88.)

Tässä luvussa tarkastelen suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa lapsiperheiden näkökulmasta. Käyn läpi suomalaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin tilaa ja sitä, mitkä tekijät ovat uhkia lapsiperheiden hyvinvoinnille, ja mitkä taas hyvinvointia suojaavia tekijöitä. Lisäksi käyn läpi suomalaista lapsiperhepalveluiden järjestelmää ja perehdyn siihen, miten lapsiperhepalvelut pyrkivät tukemaan ja vahvistamaan lapsiperheiden hyvinvointia. Tämän kautta pyrin selkeyttämään sitä, minkä takia suomalaiset perheet tarvitsevat ehkäisevää lastensuojelua ja millaisin rakentein perheitä tällä hetkellä pyritään tukemaan.

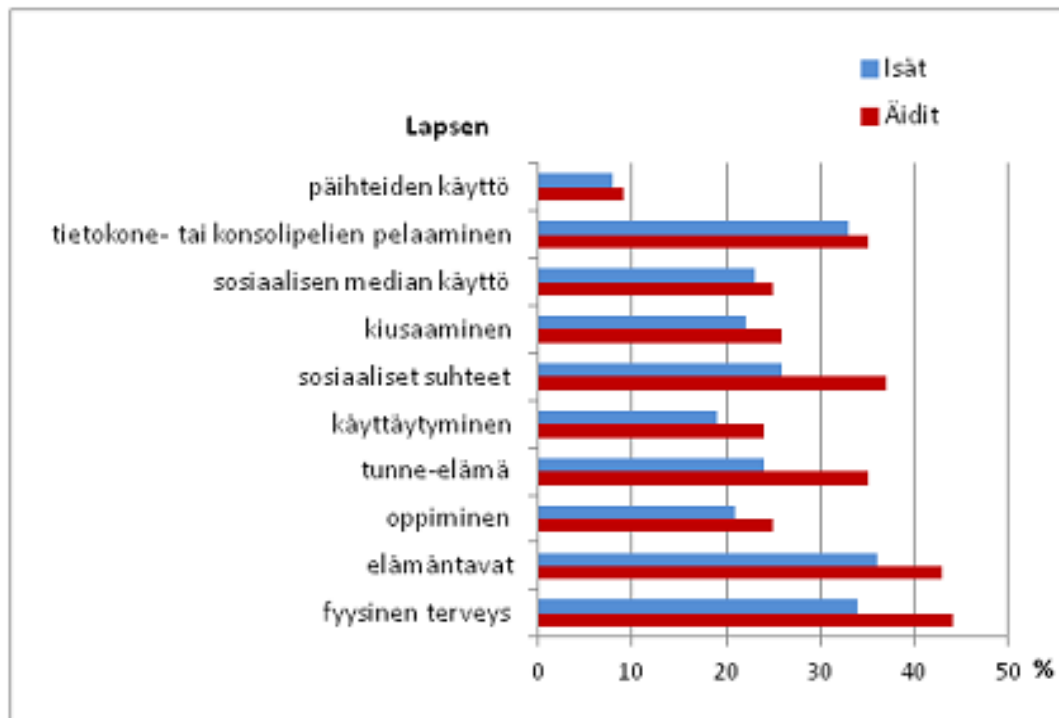
2.1 LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI SUOMESSA

Suomi tunnetaan kansainvälisesti perinteisenä hyvinvointivaltiona. Hyvinvointivaltion perusideologiana toimivat tasa-arvo, sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä solidaarisuus (Page 2007, 27). Hyvinvointivaltion ensisijaisena tavoitteena on mahdollistaa yksilöille ja perheille vähintään minimitulotaso huolimatta työllisyysasteesta tai omaisuudesta. Lisäksi hyvinvointivaltio pyrkii vähentämään ja ennaltaehkäisemään yksilöiden ja perheiden riskejä ajautua kriisitilanteisiin sekä varmistamaan riittävät sosiaaliset oikeudet kaikille yksilöille myös sairauden, vammaisuuden tai ikääntymisen tuottamien haasteiden kohdatessa. Hyvinvointivaltion tehtävänä on varmistaa kaikille

kansalaisilleen, sosioekonomisesta asemasta riippumatta, paras mahdollinen elintaso suhteessa valtion määrittelemiin sosiaalipalveluihin. (Briggs 2006, 16.)

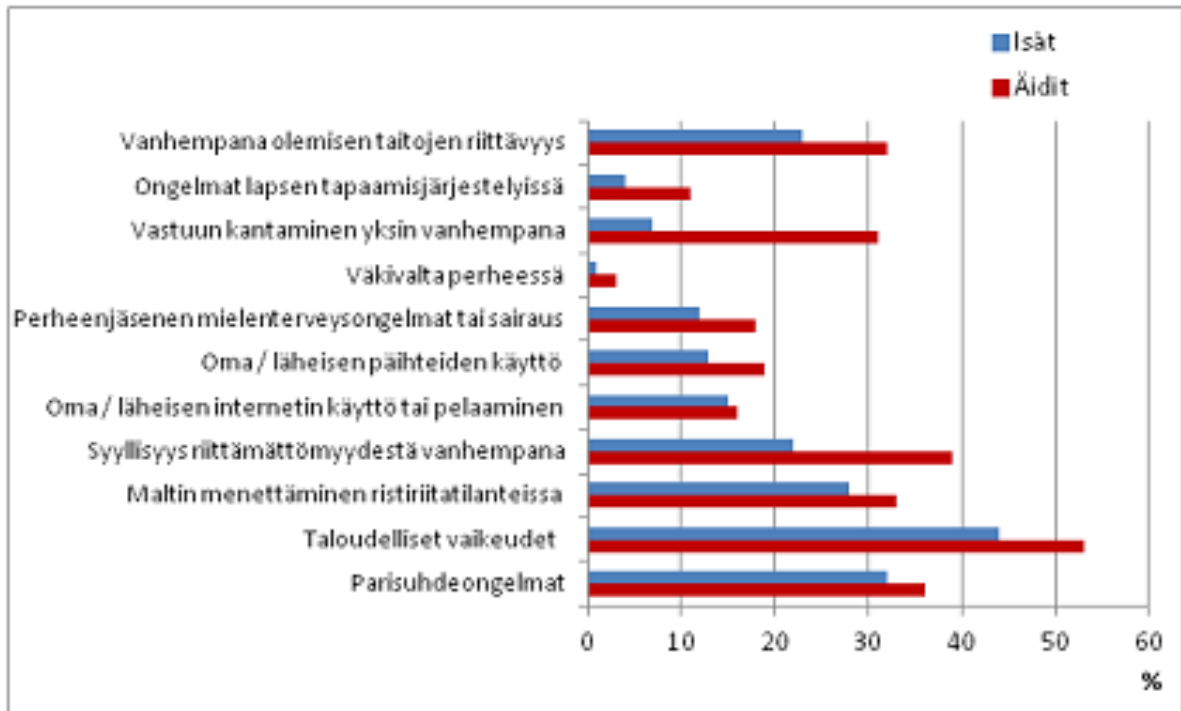
Vuoden 2017 lopussa Suomessa oli 566 242 lapsiperhettä. Kaikista perheistä Suomessa lapsiperheitä oli 39 prosenttia. Lapsiperheiden osuus on ollut viime vuosina tasaisessa laskussa. (Tilastokeskus 2018.) Suomalaisten hyvinvointi on viime vuosikymmenten aikana yleisesti ottaen parantunut entisestään, mutta samalla hyvinvointierot eri väestöryhmien välillä ovat kasvaneet. Hyvinvointieroihin vaikuttavat niin geneettinen perimä kuin kasvuolosuhteet ja ympäröivä yhteiskunta. Sukupolvelta toiselle siirtyy sekä henkisiä, sosiaalisia, aineellisia että kulttuurisia elämänhallinnan voimavaroja. (Paananen & Gissler 2014, 208.) Kasvavat hyvinvointierot näkyvät myös lapsiperheiden elämässä; lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin vaikuttaa oleellisella tavalla lapsen perheyhteisö sekä perheen elämäntilanne. Tuloterot suomalaisten perheiden kesken ovat suurentuneet ja köyhyys on yleistynyt. Lisäksi hyvätuloisten ja koulutettujen terveydentila on selkeästi parempi kuin pienituloisilla ja matalamman koulutusasteen omaavilla. (Lammi-Taskula 2014, 13.) Erityisen haavoittuvaksi perheen tilanteen tekevät vanhempien pitkään jatkunut työttömyys, vaikea sairaus, päihdeongelmat tai yksinhuoltajuus. Näiden haasteiden kanssa painiskeleviin perheisiin iskevät myös selkeimmin talouden taantuman vaikutukset. Kulutusmahdollisuudet määrittävät aikaisempaa enemmän myös lapsen ja nuoren asemaa yhteisössä. (Turun kaupunki 2015, 9.) Myös alueelliset hyvinvointierot ovat kasvaneet ja perhemuodot moninaistuneet. Avioerot ovat lisääntyneet, joka on johtanut esimerkiksi yksinhuoltajaperheiden määrän kasvuun. Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut ja pienten lasten vanhemmat ovat aiempaa iäkkäämpiä. Edellä mainituista muutoksista huolimatta kansainvälisellä tasolla suomalaislasten terveys kokonaisuudessaan on kuitenkin edelleen erittäin hyvä. (Kaikkonen yms. 2014, 150.)

Suomessa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tutkii lapsiperheiden hyvinvointia säännöllisesti lapsiperhekyselyiden kautta. Tutkimusten perusteella lapsiperheiden vanhemmilla on useita arkeen liittyviä huolia, joihin he toivoisivat saavansa tukea ammattilaisilta (Perälä ym. 2011, 40). Oheisissa kuvioissa nostetaan esiin vuoden 2012 lapsiperhekyselyyn vastanneiden vanhempien huolia liittyen lastensa kasvuun ja kehitykseen (Kuvio 1) sekä vanhemmuuteen ja perheeseen liittyviä huolia (Kuvio 2).

Kuvio 1. Lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät huolet (vähintään lieviä huolia viimeisen 12 kk aikana, %) (Lähde: THL 2013)

Lapsen kehitykseen liittyvistä huolenaiheista yleisimpiä olivat asiat, jotka liittyivät lapsen fyysiseen terveyteen ja elämäntapoihin (Kuvio 1). Yli kolmannes vuoden 2012 lapsiperhekyselyyn vastanneista vanhemmista oli ollut huolissaan näistä asioista viimeisen vuoden aikana. Selkeästi huolta aiheuttivat myös lapsen sosiaalisiin suhteisiin tai tunne-elämään liittyvät kysymykset sekä tietokonepelien pelaaminen. Vain pienellä osalla vastanneista vanhemmista oli huolta lasten ja nuorten päihteiden käytöstä. Tutkimuksessa äideillä oli isiä enemmän huolia kaikilla lapsen kasvun ja kehityksen osa-alueilla.

Kuvio 2. Vanhemmuuteen tai perheeseen liittyvät huolet (vähintään lieviä huolia viimeisen 12 kk aikana, %) (Lähde: THL 2013)

Äideillä esiintyi isä enemmän huolia myös liittyen vanhemmuuteen tai perheeseen (Kuvio 2). Vanhemmuuteen tai perheeseen liittyviä huolia esiintyi yleisesti ottaen hieman runsaammin kuin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä huolia. Lähes puolella vanhemmista oli ollut huolta liittyen perheen taloudelliseen tilanteeseen. Yli kolmannes oli ollut huolissaan parisuhteen tilanteesta tai maltin menettämisestä ristiriitatilanteissa lapsen kanssa. Myös tunne riittämättömyydestä vanhempana ja syyllisyydestä nousi esiin tutkimustuloksissa. Lisäksi vastanneilla äideillä huolta aiheuttivat usein myös tunne yksinäisyydestä ja vastuun kantaminen yksin vanhempana. Vanhemmuuteen liittyvien haasteiden on todettu olevan keskeisiä riskitekijöitä lapsen kehityksellisten ongelmien, mielenterveysongelmien, yleisen pahoinvoinnin, syrjäytymisen sekä ei-toivotun käyttäytymisen taustalla. (Halme & Perälä 2014, 224-225.)

Hyvinvointiyhteiskunta asettaa vanhemmille monia odotuksia ja vaatimuksia, joilla on vaikutusta perheiden arkeen. Lisäksi nykypäivän perheet ovat alttiita muuttuville elämäntilanteille, jotka tuovat mukaan sekä mahdollisuuksia että haasteita, ja jotka voivat joko rikastuttaa tai rajoittaa perhe-elämää. Lähes jokainen lapsi kohtaa lapsuudessaan itsestään riippumattomia, elämäänsä käänteentekevästi vaikuttavia muutoksia kuten sisaruksen syntymisen, perheen muuton toiselle paikkakunnalle, vanhempien eron tai perheenjäsenen vakavan sairastumisen. (Mykkänen & Böök 2017,

75.) Kasaantuessaan lievät ja arkipäiväiset huolet voivat olla jopa ongelmallisempia kuin yhden isomman vaikeuden kohtaaminen (Perälä ym. 2011, 40).

Suuntaviivat lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin tukemiselle luo Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimus, joka velvoittaa sekä valtiota, kuntia, lasten vanhempia, että kaikki muitakin lasten kanssa toimivia aikuisia. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsella tulee olla oikeus ja mahdollisuus hoivaan ja erityiseen suojeluun, riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista sekä oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014 13–14.) Lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen on sekä inhimillisesti tärkeää että taloudellisesti kannattavaa (Taskinen 2010, 32).

2.2 LAPSIPERHEPALVELUT

Lapset, nuoret ja perheet muodostavat Suomessa merkittävän sosiaali- ja terveystalouden käyttäjäryhmän (Perälä ym. 2011, 17). Suomalaisen perhepolitiikan linjausten tavoitteena on viime vuosikymmeninä ollut luoda turvallinen kasvuympäristö lapsille sekä turvata vanhemmille henkiset ja aineelliset resurssit perheen perustamiseen ja lasten kasvattamiseen. Lapsiperheiden huonovointisuuteen on tavoitteena pystyä puuttumaan lapsiperhepalveluiden avulla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 14–15.) Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen on nähtävä kaikkien lasten perustason palvelujen tehtävänä.

Lapsi kasvaa sekä kehittyy moninaisissa ihmissuhteissa ja ympäristöistä, joista tavallisimmin ensimmäinen on lapsen perhe. Kotiolojen laatu ja turvallisuus ja perheessä vallitsevat ihmissuhteet ovat kiistatta merkityksellisimpiä tekijöitä, jotka vaikuttavat pienen lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Mykkänen & Böök 2017, 75.) Vanhemmilla on oman lapsensa ensisijainen kasvatusvastuu ja kasvatusoikeus (Kaskela & Kekkonen 2006, 17). Hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen ja ylläpitäminen edellyttävät kuitenkin vanhemmilta jatkuvaa panostusta työelämäänsä. Tämän takia myös suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa kodin ulkopuolinen ympäristö on ottanut enenevässä määrin vastuuta lastenhoidosta, opetuksesta ja kasvatuksesta. (Huhtanen 2007, 39.) Kunnalla on velvollisuus järjestää palveluita, joista vanhemmat saavat tarvittaessa tukea vanhemmuuden tehtävässään. Näitä lapsiperhepalveluita järjestetään

sekä julkisina että yksityisinä palveluina. Palvelujen organisointi vaihtelee kunnittain ja tarjottavasta tuesta käytetään erilaisia termejä sosiaali-, terveys- ja opetuspalveluissa. (Perälä ym. 2014, 17.)

Yksilön kiinnittyminen yhteiskuntaan alkaa heti syntymässä ja jopa jo sitä ennen raskauden aikana. Yksilön hyvinvointia tulisikin pystyä tukemaan jo mahdollisimman varhain. (Paananen & Gissler 2014, 208.) Lapsiperheiden palveluissa pyritään tuen tarpeen varhaiseen tunnistamiseen sekä tuen oikea-aikaiseen ajoittamiseen. Tarjolla on sekä terveyttä ja hyvinvointia edistäviä palveluita sekä ongelmia ennaltaehkäiseviä ja korjaavia palveluita. Edistävillä ja ehkäisevillä palveluilla tarkoitetaan perheiden arkea ja yhteisöllisyyttä vahvistavaa tukea, jota tarjotaan joko universaalista koko ikäryhmälle tai kohdennetusti erityisen tuen tarpeessa oleville tukea. Palvelujen avulla pyritään lasten ja perheiden kokonaisvaltaiseen terveyteen ja hyvinvointiin tukemalla lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä, lasten ja perheiden voimavarojen vahvistumista. Edellä mainittuja tukimuotoja tarjoavat muun muassa äitiys- ja lastenneuvolat, varhaiskasvatus sekä kouluterveydenhuolto. (Perälä ym. 2014, 17.)

Seuraavassa käsittelen lyhyesti tarjolla olevia yleisinä perhepalveluina kaikille kansalaisille tarjottavia edistäviä ja ehkäiseviä palveluita sekä palveluita, jotka vaativat sosiaalihuollon asiakkuuden. Koska oma tutkimukseni suuntautuu nimenomaan varhaiskasvatuksen kentälle, esittelen tämä jälkeen lyhyesti suomalaista varhaiskasvatusjärjestelmää ja sen rakennetta. Tämän luvun lopuksi esittelen vielä Lapsiperhepalveluiden muutosohjelman (LAPE), jonka avulla suomalaisia lapsiperhepalveluita pyritään parhaillaan kehittämään vastaamaan paremmin perheiden tarpeita.

2.2.1 Yleiset peruspalvelut ja sosiaalihuollon asiakkuus

Lasten ja perheiden sosiaalipalveluista säädetään Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) ja Lastensuojelulaissa (417/2007). Suomalaisessa yhteiskunnassa hyvin toimivat peruspalvelut nähdään kodin rinnalla lapsen kasvuolojen kivijalaksi. Keskeisimpiä lapsiperheiden peruspalveluita ovat neuvola, päivähoito ja koulu. (Bardy & Heino 2012, 63.) Vuonna 2014 toteutetun Sosiaalihuoltolain uudistuksen yhteydessä vahvistettiin merkittävästi ehkäisevien palvelujen osuutta yleisissä perhepalveluissa. Ehkäisevien palvelujen tavoitteena on tukea lapsen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavia henkilöitä heidän kasvatus- ja huolenpitotehtävässään. Perhepalveluissa painopiste on

siirtynyt pääosin lastensuojelussa tehtävästä ehkäisevästä työstä kohti universaaleina perhepalveluina tarjottavia palveluja. Tämä palvelujärjestelmän muutos edellyttää lapsen edun vahvempaa huomioimista kaikessa viranomaisten ja lasten parissa työskentelevien ammattilaisten toiminnassa. Edellytyksenä sille, että perheet eivät ohjautuisi erityispalvelujen piiriin on, että palveluja on myös aidosti saatavilla yleisinä peruspalveluina. Tämä muutos edellyttää yhteistyön vahvistamista yleisten peruspalveluiden sekä erityispalveluna toteuttavan lastensuojelun ja muiden erityispalvelujen välillä. (Hämeen-Anttila 2017, 216-217.)

Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelujen tavoitteena on edistää ja ylläpitää lasten, nuorten ja perheiden sosiaalista hyvinvointia, toimintakykyä, turvallisuutta ja osallisuutta. Jokaisella kunnan asukkaalla on oikeus saada maksuttomia sosiaalipalveluja, jos hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon on vaarantunut. Jos lapsi tai perhe on sosiaalihuollon tarpeessa, toteutetaan yhdessä vanhemman kanssa palvelutarpeen arvio, joka sisältää yhteenvedon asiakkaan tilanteesta ja sosiaalipalvelujen ja tuen tarpeesta. Sosiaalihuollon alaisia palveluja lapsiperheille ovat muun muassa perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, kasvatus- ja perheneuvonta, tukiperheet ja –henkilöt, perheasioiden sovittelu. Näiden palveluiden tavoitteena on tukea perheitä arjessa selviytymisestä sekä tukea sekä lasten että vanhempien terveyttä ja hyvinvointia. Työskentelyn tarve voi olla perheessä joko akuutti, lyhytaikainen tai vaatia pitkäjänteistä työskentelyä. Tavoitteena on, että tarjottu palvelu vastaisi mahdollisimman suunnitelmallisesti ja kokonaisvaltaisesti perheen tuen tarpeisiin. Sosiaalihuollon asiakkuus on vapaaehtoinen, mutta lapsiperheiden kohdalla palveluiden vastaanottaminen voi olla edellytys sille, ettei perheestä herää lastensuojelullista huolta. Sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalihuollon asiakkuus päättyy, kun sosiaalihuollon järjestämiselle ei ole enää perustetta. Kunnat on velvoitettu tiedottamaan asukkaitaan sosiaalipalveluista ja ilmoittamaan selkeästi mistä palveluja voi hakea. (THL 2015)

2.2.2 Suomalainen varhaiskasvatusjärjestelmä

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista lapsen opetuksen, kasvatuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta. Varhaiskasvatuksessa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa ja sen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää hyvinvointia (Opetushallitus 2018). Varhaiskasvatuksen

pedagogiikka rakentuu varhaislapsuuteen suunnattujen julkisten instituutioiden toimintana ja näille instituutioille asetettuina kasvatustavoitteina (Karila 2013, 9). Varhaiskasvatuslain mukainen tavoitteellinen varhaiskasvatus edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia sekä tukee lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatus toteuttaa myönteistä pedagogista toimintaa tarjoten positiivisia oppimiskokemuksia ja varmistaa lapselle kehittävän, terveellisen ja turvallisen varhaiskasvatusympäristön. (Varhaiskasvatuslaki 2018, 3§.)

Suomalainen varhaiskasvatusjärjestelmä on kokenut suuriakin muutoksia viimeisten vuosikymmenten aikana. Yhtenä näkyvimmistä muutoksista oli varhaiskasvatuksen siirtyminen sosiaalipalveluista opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan alle vuonna 2003. (Koivula yms. 2017, 10.) Uusi varhaiskasvatuslaki (580/2015) laadittiin vuonna 2015 ja se päivitettiin vuonna 2018 (540/2018). Varhaiskasvatuksen asema yhteiskunnassa on uudistusten myötä vakiintunut ja selkeytynyt osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää (Koivula yms. 2017, 10).

Suomalaista varhaiskasvatusta ja kasvattajien työtä ohjaa pääasiassa kaksi ohjausasiakirjaa: valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Suomessa vallitsee subjektiivinen päivähoito-oikeus, eli jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta. Lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen päättävät vanhemmat, mutta koulun aloitusta edeltävään esiopetukseen, joka toiminnallisesti on osa varhaiskasvatusta, osallistumisesta on velvoitettu lailla 1.8.2015 alkaen. Suomessa opetushallitus toimii varhaiskasvatuksen asiantuntijavirastona ja laatii valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varsinainen varhaiskasvatuksen organisoiminen on Suomessa kuntien vastuulla. Varhaiskasvatusta järjestetään pääosin päiväkodeissa ja perhepäivähoitona, mutta myös muuan muassa leikkipuisto- ja kerhotoiminnan muodossa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan kunnittain varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. (Opetushallitus 2018.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliseksi palveluksi, jonka tehtävänä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös ehkäistä syrjäytymistä ja edistää lasten ja perheiden tasa-arvoa ja

yhdenvertaisuutta. Lisäksi varhaiskasvatus tukee lasten huoltajia kasvatustehtävässään sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. (Opetushallitus 2016, 14.) Varhaiskasvatuksen rooli suomalaisessa yhteiskunnassa on muuttunut varhaiskasvatuksen lainsäädännön kokonaisuudistuksen myötä ja varhaiskasvatus on kiinnittynyt entistä tiukemmin osaksi suomalaista kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Myös osallistuminen varhaiskasvatukseen on lisääntynyt, tähän ovat osittain vaikuttaneet myös varhaiskasvatuksen asiakasmaksu-uudistukset (Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaki 1503/2016). Varhaiskasvatusmaksujen alentamisella on tavoiteltu sitä, etteivät asiakasmaksut muodostuisi esteeksi yhdenkään lapsen varhaiskasvatukseen osallistumiselle. (Hiekkavuo 2018a, 17.)

Varhaiskasvatus tarjoaa kaikille lapsille tasavertaiset mahdollisuudet oppimiseen, kasvuun ja kehittymiseen. Lisäksi varhaiskasvatuksen arvioidaan ennaltaehkäisevän tehokkaasti myöhempiä oppimisvaikeuksia ja syrjäytymistä. (Hiekkavuo 2018a, 17.) Useiden viimeaikaisten tutkimusten perusteella varhaiskasvatuksen vaikutukset kantavat pitkälle lapsen ja nuoren elämään ja tasoittavat samalla esimerkiksi tasoittaa lasten kotitaustoista johtuvia eroja (Koivula yms. 2017, 9).

2.2.3 LAPE – Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE on hallituksen kärkihanke, jossa lasten, nuorten ja perheiden palvelut uudistetaan asiakaslähtöisesti integroiduksi palveluiden kokonaisuudeksi (STM 2016, 2). LAPE tavoittelee päätöksenteossa ja palvelujärjestelmässä muutoksia, joilla uskotaan olevan positiivisia vaikutuksia lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin. Palvelujärjestelmämuutokset on ollut tavoitteena aikaansaada vuoteen 2019 mennessä ja muutosten hyvinvoinnissa odotetaan näkyvän vuoteen 2025 mennessä. Palvelujärjestelmätasolla muutosohjelman keskeisenä tavoitteena on siirtää palveluiden painopistettä kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Tällä pyritään parantamaan palveluiden oikea-aikaista saatavuutta. Tavoitteena on myös uudistaa lasten, nuorten ja perheiden parissa työskentelevien ammattihenkilöiden osaamista ja työvälineitä muutosta tukeviksi. Odotettuina muutoksina lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnissa tavoitellaan vuoteen 2025 mennessä yhdenvertaisuuden lisääntymistä sekä erilaisuuden ja monimuotoisuuden huomioonottokyvyn kehittymistä. Lisäksi pyritään vahvistamaan

lasten, nuorten ja perheiden omia voimavaroja, elämänhallintaa, autetuksi tulemista sekä osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen kokemuksia. (STM 2016, 12.)

Muutosohjelmassa ammatillisen auttamisen painopistettä siirretään ennaltaehkäisevään, hyvinvointia edistävään ja yksilöitä sekä yhteisöjä vahvistavaan suuntaan. Palveluja kehitetään niin, että ne vahvistaisivat lapsen ja nuoren kehitystä ja hyvinvointia suojaavia tekijöitä ja niiden avulla pystyttäisiin tunnistamaan ja tukemaan lasten ja perheiden jo olemassa olevia vahvuuksia. Lapsen ja nuoren hyvinvointia suojaaviksi tekijöiksi määritellään muutosohjelmassa muun muassa lapsen ja vanhemman hyvä vuorovaikutus ja hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot sekä lapsen tarpeet huomioon ottava huolehtiva kasvatuskulttuuri. (STM 2016, 15.)

LAPE-muutosohjelma pyrkii vastaamaan lasten ja perheiden peruspalveluissa tunnistettuihin haasteisiin perhekeskusmallin avulla. Perhekeskusmallilla tarkoitetaan uutta tapaa verkostoida nykyisin hajanaiset lasten ja perheiden palvelut ja sovittaa ne yhteen toiminnalliseksi kokonaisuudeksi yhteisvaikutusetuja tuottavasti ja lapsi- ja perhelähtöisesti niin, että jokainen lapsi ja perhe saisivat tarvitsemansa tuen ja avun. Mallin tavoitteena on varhentaa avun ja tuen saantia sekä parantaa tarpeisiin vastaamista. Lisäksi pyritään vahvistamaan lasten ja perheiden omia voimavaroja sekä osallisuuden ja kohdatuksi tulemisen kokemuksia. Lähelle lapsiperheitä perustettavien tai muodostettavien perhekeskusten kohtaamispaikkojen on tarkoitus olla avoimia kaikille lapsille ja vanhemmille ja tarjota sekä uusia toimintamahdollisuuksia että arjen tukea muun muassa vertaistuen ja vapaaehtoisten tuen kautta. Tavoitteena on myös vähentää eriarvoisuutta ja ottaa huomioon lasten ja perheiden monimuotoisuus. (Heinonen yms. 2018, 80.)

Lapsiperhepalveluiden muutoksen tavoitteena on, että silloin kun lapsella tai perheellä on useita ongelmia, toteutetaan tarpeiden arviointi monitoimijaisesti tai monialaisesti yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. Huolellisella tarpeiden arvioinnilla mahdollistetaan tuen ja avun tarkoituksenmukaisen ja oikea-aikaisen kohdentaminen ja tulosten saavuttaminen. Tavoitteena on, että nämä palvelut tuodaan ensisijaisesti varhaiskasvatusympäristöön. (Heinonen yms. 2018, 83.)

3 LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI JA LAPSIPERHEPALVELUT TURUSSA

Turku on Varsinais-Suomessa sijaitseva Suomen kuudenneksi suurin kaupunki ja sen väkiluku oli vuoden 2017 lopussa 189 669 (Turun kaupunki 2018a). Varhaiskasvatusikäisiä (10kk-6v.) lapsia oli Turussa tuolloin 10 595 (Hiekkavuo & Forssell 2018a, 4). Tässä luvussa tarkastelen edellisen luvun tapaan lapsiperheiden hyvinvointia ja lapsiperhepalveluja, mutta tällä kertaa nimenomaan Turun kaupungin viitekehyksessä. Pyrin valottamaan, miten lapsiperhepalvelut ja etenkin varhaiskasvatusjärjestelmä on Turussa organisoitu, ja minkälaisia tavoitteita Turun kaupunki on lapsiperheasukkaittensa hyvinvoinnille asettanut.

3.1 LAPSIPERHEIDEN HYVINVOINTI TURUSSA

Turun kaupungin viimeisin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on laadittu vuonna 2015 (vuosille 2016-2018). Turun kaupunki nostaa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassaan esille vuoden 2013 Kouluterveyskyselyn tulokset, joiden perusteella turkulaiset lapset, nuoret ja perheet kokevat voivansa hyvin, paremmin kuin suomalaiset keskimäärin. Tulosten perusteella valtaosa turkulaisista lapsista ja nuorista on keskimääräistä terveempiä, heillä on harrastuksia ja he pärjäävät opinnoissaan. (Turun kaupunki 2015, 7.) Lasten ja nuorten kasvun uhkatekijöiksi taas esitellään muun muassa vanhempien tai muun välittävän aikuisen rakkauden, tuen ja läsnäolon puute, perheen yhteisen ajan ja yhdessä jaettujen kokemusten väheneminen sekä huonot elämäntavat. Uhkina koetaan myös esimerkiksi yksinäisyys, oppimisvaikeudet, syrjintä ja kiusaaminen. Näiden uhkien nähdään kohdistuvan laajasti koko lasten ja nuorten ryhmään. (Turun kaupunki 2015, 8-9.)

2010-luvulla noin joka kymmenes turkulainen alaikäinen on tarvinnut lastensuojelun apua. Vuonna 2015 lastensuojelun tarve oli tilastoseurannan perusteella Turussa hienoisessa laskussa. Kyseisenä vuonna Turussa tehtiin 6048 lastensuojeluilmoitusta 2658 lapsesta (Turun kaupunki 2015, 9-11). Tämä luku kertoo lastensuojeluilmoitusten kasaantumisesta noin neljäsosalle kaikista alaikäisistä turkulaisista. Lastensuojeluilmoitusten määrä oli pysynyt suunnilleen samalla tasolla, mutta lastensuojeluilmoitusten kohteena olevien lasten määrä oli laskenut. Myös lastensuojelun avohuollon palveluja tarvinneiden lasten määrä oli laskussa. Tähän

vaikutti kuitenkin myös lastensuojelun asiakkuuden määritelmän muuttuminen sosiaalihuoltolain astuessa voimaan 1.4.2015. Tällöin uutena käsitteenä otettiin käyttöön sosiaalihuollon asiakkuus, jonka piiriin osa aiemmin lastensuojelun asiakkuudessa olleista lapsista siirtyi. (Turun kaupunki 2015, 15.) Vuonna 2017 lastensuojelun asiakkuus oli Turussa 1 978 alle 18-vuotiaalla lapsella tai nuorella (Hiekkavuo & Forssell 2018b, 21). Edellä mainituista vuonna 2015 tehdyistä lastensuojeluilmoituksista 30 prosentissa syynä oli joko lapsen tai hänen vanhempiansa päihdeidenkäyttö (Turun kaupunki 2015, 11). Vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat sekä muut vanhemmuuden puutteista johtuvat syyt ovat myös taustalla suuressa osassa Turun kaupungin tekemiin huostaanottoihin. Nuorten 15-17 – vuotiaiden kohdalla syynä huostaanottoon ovat usein nuoren oma mielenterveys- tai päihdeongelma, jonka taustalla voi vanhemmuuden puutteet. Vuonna 2017 Turussa huostaan otetuista lapsista 23 % oli 0-6 vuotiaita, 23% 7-12 vuotiaita ja 54% 13-17 vuotiaita. Yhteensä huostaanottoja tehtiin 65. (Turun kaupungin tarkastuslautakunta 2018, 28).

Kuten aiemmin todettua, yksi selkeästi lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttava tekijä on myös perheen tulotaso. Varsinais-Suomessa lasten pienituloisuusaste oli vuonna 2018 12,2 % ollen hieman maan keskiarvon (11,7 %) yläpuolella. (Kimpassa - Allihopa 2018, 18). Lapsiperheköyhyys koskettaa myös turkulaisia perheitä. Vuonna 2015 pienituloisissa perheissä eli noin 18 % alaikäisistä turkulaisista ja toimeentulotukea saavissa perheissä noin 13 % alle 18-vuotiaista. (Turun kaupunki 2015, 9.) Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskuksen toteuttamassa Luuppi-tutkimuksessa todennettiin, että 14 % lapsista ja nuorista koki perheen taloudellisen tilanteen vaikeaksi tai hyvin vaikeaksi. Taloudellisen tilanteen huonoksi kokevien lasten ja nuorten kuva omasta itsestään näyttäytyi tutkimustuloksissa kielteisenä ja he kokivat hyvinvointinsa huonoksi. (Kimpassa - Allihopa 2018, 18.)

Kuntien palveluja koskevissa tutkimuksissa ja kuntien muuttovirtoja käsittelevissä analyyseissä nousee esille, että perheet hakeutuvat sinne, missä on mahdollisuus hyvään asumiseen ja hyvät palvelut. Turussa eri alueiden välillä on merkittäviä eroja väestörakenteessa. Tämä näkyy myös eroina sosiaali- ja terveyspalvelujen käytössä sekä oppilaiden, lasten ja nuorten erityisen tuen tarpeessa. (Turun kaupunki 2015, 9.)

Turun kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2016-2018 konkretisoi Turun kaupungin kehittämisstrategian “Hyvinvointi ja aktiivisuus” -osiota turkulaisten lapsiperheiden, lasten ja nuorten osalta. Strategiassa kaupungin organisaatio sitoutuu kolmeen toimintalupaukseen: asukas- ja asiakaslähtöisyyteen, vastuullisuuteen ja suvaitsevaisuuteen sekä uudistamiseen ja yhteistyöhön. (Turun kaupunki 2015, 2.) Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman lähtökohdiksi on nostettu muun muassa seuraavat kohdat (Turun kaupunki 2015, 5):

“Hyvinvoinnin turvaamisesta ja edistämisestä sekä ongelmien ehkäisystä on vastuu kaupungin kaikilla toimialoilla”

“Varhaisella tuella ja ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta.”

Seuraavassa kappaleessa esittelen tarkemmin, millaisia palveluita Turku lapsiperheasukkailleen tarjoaa.

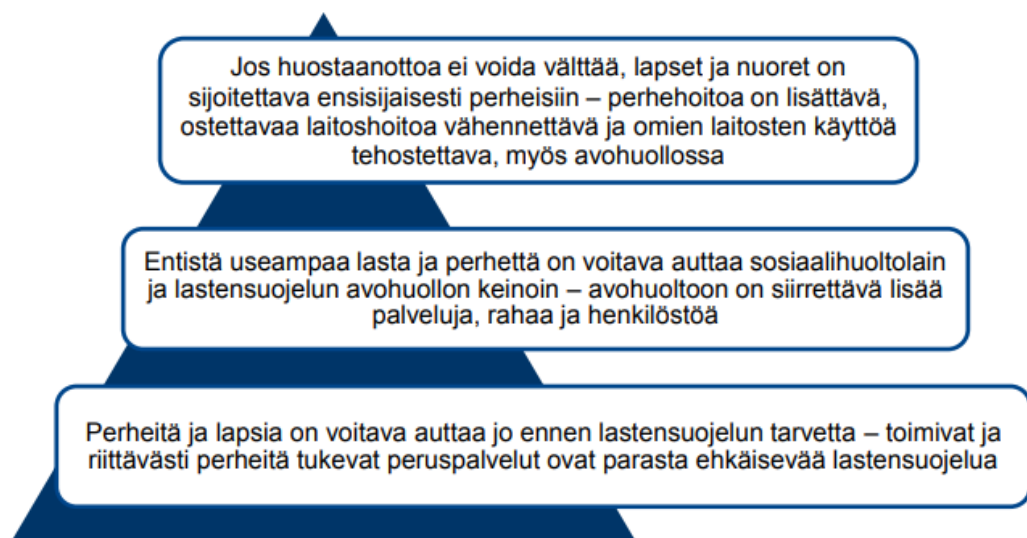
3.2 LAPSIPERHEPALVELUT TURUSSA

Turun kaupungin lapsiperhepalvelut uudistettiin vuoden 2019 alussa. Sosiaalityö organisoitiin uudelleen poistamalla alueelliset sosiaalitoimistot ja luomalla tilalle lastensuojelun, aikuissosiaalityön ja lapsiperhesosiaalityön omat erilliset yksiköt. Muutoksen tavoitteena on jalkauttaa sosiaalityötä ja vahvistaa lapsiperheiden ennaltaehkäiseviä palveluja. Sosiaalityötä on myös tarkoitus siirtää entistä enemmän asiakkaiden koteihin ja yhteistyökumppaneiden tiloihin sosiaalitoimistojen sijaan. Muutoksen tavoitteena on, että sosiaalityön ammattilaisilla olisi aiempaa enemmän aikaa asiakkaille. Tavoitteena on myös pyrkimys lisätä työn vaikuttavuutta, asiakkaiden mahdollisuutta avun saamiseen sekä taloudellista tehokkuutta. (Turun kaupunki 2018b.)

Lasten ja nuorten hyvinvointia tukevat palvelut koostuvat Turussa sosiaali- ja terveyspalveluista, työllistymistä ja opiskelua tukevista sekä liikuntaan kannustavista palveluista. Palveluiden tavoitteena on tukea lapsen kehitystä ja hyvinvointia sekä antaa nuorelle edellytykset tasapainoiseen elämään. (Turun kaupunki 2019a) Lapsiperheille annettavina palveluina Turun kaupunki tarjoaa muun muassa kasvatus- ja perheneuvontaa, lapsiperheiden sosiaalityötä, lastenvalvontaa ja lapsiperheiden

kotipalvelua. Näiden palveluiden tavoitteeksi kaupunki on määritellyt lasten ja nuorten sekä perheiden turvallisten ihmissuhteiden tukemisen, suotuisiin kasvuolosuhteisiin vaikuttamisen sekä asiakkaiden omien voimavarojen ja itsenäisyyteen tukemisen. (Turun kaupunki 2019b) Turun kaupungin alueella toimii lisäksi laaja joukko kolmannen sektorin, seurakunnan, vapaiden kansalaisliikkeiden ja yksityisen sektorin palveluita, jotka tarjoavat perhepalveluita, jotka edistävät ja tukevat lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia sekä ehkäisevät ongelmia. Näiden lisäksi tarjolla on myös korjaavia perhepalveluita (Turun kaupunki 2015, 18.) Esimerkiksi yhteistyössä Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän kanssa toteutettavassa Torin Kulma -kohtaamispaikka -hankkeessa tuetaan vanhemmuutta neuvolan perheohjaajan ja seurakunnan lastenohjaajien toimesta. (Turun kaupunki 2019b.) Yksi keskeinen toimija Turun kaupungin lapsiperhepalveluissa on myös esimerkiksi perhetalo Heideken, joka kokoaa yhteen varsinaissuomalaisten lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa toimivat järjestöt. Talossa toimivat muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliitto, Turun ensi- ja turvakoti ry:n perhekriisi- ja terapiakeskus Pilari sekä Varsinais-Suomen perheterapiayhdistys. (Perhetalo Heideken 2019.)

Vuonna 2015 Turun lastensuojelulle asetettiin rakennemuutostavoitteita (ks. kuvio 3), jotka pyrkivät nimenomaan painopisteen siirtymiseen ehkäisevään lastensuojeluun.

Kuvio 3: Turun lastensuojelun rakennemuutostavoitteet vuonna 2015 (Turun kaupunki 2015, 16).

Turun lastensuojelun palvelujen tarjonnassa painotetaan kotiin vietävää tukea, ohjausta ja kuntoutusta. Turun omien palveluiden lisäksi perhepalveluiden kysyntään joudutaan kuitenkin vastaamaan jatkuvasti myös ostopalveluilla. (Turun kaupunki 2015, 16).

Lastensuojelun palvelujen ja prosessien sisällöllistä kehittämistä Turussa on ohjannut vuosina 2016–2018 aiemmin mainitsemani Sosiaali- ja terveysministeriön Lasten ja perheiden palvelujen muutosohjelma. Sen tukena on ollut Varsinais-Suomen alueella vaikuttava Lupa auttaa –hanke. (Turun kaupunki 2015, 16.) Lupa auttaa -hankkeen päätavoitteena oli luoda aiempaa lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteen sovitettut palvelut. Hankkeen pyrkimyksenä oli vahvistaa Varsinais-Suomen alueella lapsiperheiden peruspalveluita, siirtää painospistettä ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen sekä muodostaa horisontaalisia ja vertikaalisia yhteistyö- ja konsultaatorakenteita. Hankkeen ohjausryhmässä oli mukana useampi Turun kaupungin edustaja, muun muassa perhe- ja sosiaalipalveluiden palvelualuejohtaja Sirpa Kuronen sekä varhaiskasvatuksen palvelualuejohtaja Maija-Liisa Rantanen. (Lupa auttaa 2016, 5-7.)

3.3 VARHAISKASVATUS TURUSSA

Varhaiskasvatus on Turussa sivistystoimialan alaista palvelua, jota toteutetaan kunnallisten päiväkotien ja perhepäivähoidon sekä yksityisten päiväkotien, perhepäivähoidon ja ryhmäperhepäivähoidon kautta (Turun kaupunki 2019c). Vuoden 2017 lopussa alle kouluikäisistä turkulaisista lapsia kunnallisessa päivähoidossa oli 5 336 lasta ja yksityisessä päivähoidossa 2 269 lasta (Turun kaupunki 2018a). Tämä on 72% tuona ajankohtana varhaiskasvatusikäisistä turkulaisista lapsista. Päiväkoteja Turussa toimi vuoden 2017 lopussa 51 kappaletta (Turun kaupunki 2018a). Joulukuussa 2017 Turun varhaiskasvatuksessa työskentelevästä päiväkodin ryhmissä työskentelevästä hoito- ja kasvatushenkilöstöstä 55,6% oli lastenhoitajia, 41,9% lastentarhanopettajia ja 2,4% erityislastentarhanopettajia (Hiekkavuo & Forssell 2018a, 14).

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta ja se on päivitetty viimeksi vuonna 2017. Turun varhaiskasvatussuunnitelmassa keskeisiksi pääteemoiksi nousevat lapsilähtöisyys sekä lasten ja huoltajien osallisuus. Keskeistä on lapsen hyvinvoinnin

ohella lapsen näkeminen omana itsenään, lapsen kuulluksi tuleminen, kannustava vuorovaikutus sekä lapsen vapaus tutkia ja onnistua. (Turun kaupunki 2017a) Oheisessa taulukossa on kuvattu, miten Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti Turun varhaiskasvatuksessa pyritään edistämään jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia.

Taulukko1: Lapsen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen varhaiskasvatuksessa. (Turun kaupunki 2017, 17 mukaillen)

Lapsen kehitys	Menetelmät/ sisältö	Vuorovaikutus	Dokumentointi
<ul style="list-style-type: none"> • fyysisistä tarpeista huolehtiminen ja kasvun tukeminen • motorisen kehityksen tukeminen • psyykkisen kehityksen tukeminen • sosioemotionaalisen kehityksen tukeminen • käsitys itsestä • perusturvallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • perushoito • monipuolinen ruoka, hygienia • ulkoilu, liikkuminen • perus- ja hienomotoristen taitojen harjoittaminen • omatoimisuuden tukeminen • tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen • itsetunnon tukeminen • turvallinen ympäristö • syli, lämpö 	<ul style="list-style-type: none"> • yksilöllisyyden kunnioittaminen • yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa • keskustelu lapsen kanssa • positiivinen ilmapiiri 	<ul style="list-style-type: none"> • havainnointi • lapsen varhaiskasvatussuunnitelma • neuvolalomakkeet • ryhmäsuunnitelma • turvallisuussuunnitelma

Varhaiskasvatus mainitaan Turun kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa (2015) ehkäisevää lastensuojelua tarjoavana peruspalveluna. Varhaiskasvatus on Turussa myös osa alle kouluikäisten ennaltaehkäiseviä palveluja tuottavaa moniammatillista verkostoa (Soukainen yms. 2015, 15). Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa myös yhdeksi kriteeriksi päivähoidon kontekstianalyysissä nimetään yhteistoiminta lastensuojelun kanssa (Turun kaupunki 2017b, 62). Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja terveys- ja sosiaalipalvelujen välillä on varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu toteutettavan tarkennetun perhekeskusmallin mukaisesti siten, että lapsen asioita käsiteltäessä huoltajat osallistuvat lähtökohtaisesti yhteistyötapaamisiin (Turun kaupunki 2017b, 35).

4 LASTENSUOJELUN TARVE JA SIIHEN REAGOIMINEN

Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja lastensuojelun tärkein periaate on lapsen etu (Hämeen-Anttila 2017, 228). Jos lapsen turvallista kasvua ja kehitystä ei pystytä riittävässä määrin turvaamaan edellä esiteltyjen lapsiperheiden yleisten peruspalveluiden sekä sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen avulla, on lapsen etu turvattava lastensuojelun toimenpitein.

Lastensuojelun yhteiskunnallinen tehtävä on ollut haastava koko historiansa ajan (Heinonen 2016, 248). Yksinkertaisimmillaan lastensuojelussa on kyse siitä, että viranomaiset tukevat vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään (Aer 2012, 31). Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.1937. Laki oli suomalaisessa yhteiskunnassa keskeinen uudistus, jota oli pyritty saamaan aikaiseksi jo lähes 40 vuoden ajan. 1930-luvulla lastensuojelu haluttiin nähdä ennen kaikkea kasvatuksellisenä työnä. Lakia kutsuttiin aikanaan myös huostaanottolaiksi huostaanoton ollessa lastensuojelun käytetyin toimenpide. (Hytönen yms. 2016, 30.) Sittenkin laki on uusittu useamman kerran ja sen painopisteet ovat muuttuneet. Vuonna 2007 voimaan astuneen lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus edellä mainittuun erityiseen suojeluun sekä sen lisäksi turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen (Lastensuojelulaki 417/2007 1§).

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia. Eri toimenpidevaihtoehtoja arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota muun muassa lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteiden turvaamiseen sekä lapsen mahdollisuuteen saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa. (Lastensuojelulaki 417/2007 4§.) Lastensuojelulain asettamien kriteerien lisäksi lapsen edun toteutumista voidaan tarkastella oikeudenmukaisuuden, avoimuuden ja luotettavuuden sekä turvallisuuden näkökulmista. (THL 2014, 12).

Tässä luvussa tarkastelen mitä lastensuojelun tarve on, miten se rakentuu ja miten suomalainen yhteiskunta ja Suomen lainsäädäntö velvoittaa tuohon tarpeeseen reagoimaan. Käyn lyhyesti läpi mitä lastensuojelun asiakkuus tarkoittaa ja miten se asiakkaalle muodostuu. Lopuksi fokusoidun erityisesti ehkäisevään lastensuojeluun, miten se suomalaisessa yhteiskunnassa määrittyy ja miten sitä Suomessa toteutetaan.

4.1 LASTENSUOJELUTARPEEN MONINAiset SYYT

Lastensuojelu pyrkii edistämään lasten hyvinvointia ja ehkäisemään ongelmia yhteiskunnallisilla toimilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimassa Lastensuojelun käsikirjassa lastensuojelulle määritellään kolme perustehtävää: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä. (THL 2016.) Suomalaisten lasten keskuudessa vallitsee monen tasoista eriarvoisuutta, joista osa tuottaa lastensuojelullista huolta. Elämänehtojen eriarvoisuus on sosiaalisesti rakentunutta eriarvoisuutta, jolla on vaikutusta yksilön elinmahdollisuuksiin. Sitä tuottavat ja ylläpitävät yhteiskunnalliset hierarkkiset valtarakenteet ja globaalit talousjärjestelmät. Lapsiperheiden arjessa konkreettista elämänehtojen eriarvoisuutta luovat muun muassa vanhempien työllisyys tai työttömyys, keskenään erisuuruiset palkkatulot ja erilaiset asumisolot sekä vanhempien terveys. Tällaisiin asioihin liittyvien haasteiden kasautuminen samaan perheeseen heikentää oleellisesti lasten elämänehtoja.

Suomalaiset ydinperheet ovat kansainvälisellä tasolla pieniä ja näin ollen helposti haavoittuvia. Lapsille merkittävä resurssi ovat heidän vanhempansa ja vanhempien lapselleen tarjoama, tuki, tietous ja vauraus sekä sosiaaliset suhteet. (Vuorisalo & Eerola-Pennanen 2017, 236.) Lastensuojelutarpeiden taustalla on sekä tavallisia elämänkriisejä että perheitä poikkeuksellisella tavalla koettelevia oloja. Perheen voivat suistaa tilapäisesti raiteiltaan esimerkiksi lyhytaikainen uupumus tai yllättävät kriisit. Toistuvasti kriisiytyvissä perhetilanteissa lastensuojelu saattaa kulkea perheen matkassa koko lapsuuden ja jopa seuraavaan sukupolveen. (Bardy & Heino 2012, 64.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos toteutti vuosina 2013-2015 kehittämis- ja tutkimushankkeen, jossa selvitettiin lastensuojelussa lapsen sijoituksen taustalla esiintyviä tekijöitä. Useimmin taustalla oli vanhemman uupumus ja jaksamattomuus (58 prosenttia). Lisäksi selkeästi esiin nousivat kasvatustyylien sopimattomuus lapsen tarpeisiin nähden (50 prosenttia) sekä perheen sisäiset tai uusperheiden väliset ristiriidat ja vuorovaikutusongelmat (50 prosenttia). Sosiaalityöntekijät nostivat arviossaan esille, että joka lähes toisen sijoitetun lapsen perheessä taustalla vaikuttaa vanhemman toiminnanohjaamisen vaikeus. Usein sijoitusten taustasyinä olivat myös vanhemman mielenterveysongelmat (33 prosenttia) ja vanhemman alkoholinkäyttö (26 prosenttia). (THL 2013-2015.) Lasten turvattomuus, pahoinpitely ja laiminlyönti kytkeytyvät

erilaisin tavoin muun muassa vanhempien päihteiden käyttöön, mielenterveysongelmiin, sitkeisiin huoltoriitoihin, rikollisuuteen tai lähisuhdeväkivaltaan (Bardy & Heino 2012, 64). Lastensuojelussa toteutetaan tietoista työtä erilaisista lähtökohdista tulevien lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Parhaimmillaan lastensuojelu myös tasoittaa perhetaustoista johtuvia lasten erilaisia lähtökohtia. (Heinonen 2016, 249.)

4.2 LASTENSUOJELUN ASIAKKUUS

Lastensuojelun asiakkaina ovat ensisijaisesti lapset sekä lasten kautta myös heidän perheensä ja läheisverkostonsa (Heinonen 2016, 243). Tutkimusten mukaan lastensuojelun avun piiriin tulevissa perheissä on useimmiten joko arjen hallinnan ongelmia, väkivaltaa, päihteidenkäyttöä tai perheristiriitoja tai useita edellä mainituista (Pölkki 2016, 261). Lastensuojeluasia tulee vireille joko lapsen tai perheen omasta yhteydenotosta, tai kun lastensuojelun työntekijä saa muutoin tietää lapsesta, joka on mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa (Hämeen-Anttila 2017, 230). Lastensuojelulakiin on kirjattu tahoja ja luottamustoimia, joissa työskentelevät ovat velvoitettuja salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Tällaisia tahoja ovat muun muassa sosiaali- ja terveydenhuolto, päivähoido sekä opetustoimi. (Laki 417/2007 25 §)

Lastensuojeluasian tultua vireille lastensuojelun työntekijän on välittömästi arvioitava, onko lapsi kiireellisen avun tarpeessa. Lastensuojelun tarve tulee selvittää, ellei asia ole selkeästi luonteeltaan sellainen, etteivät lastensuojelun tukitoimet ole tarpeen. Tilanne kartoitetaan palvelutarpeen arvioinnilla, jossa selvitetään myös lapsen tai perheen mahdollinen ehkäisevien palvelujen tarve, johon voitaisiin vastata sosiaalihuoltolain mukaisin palveluin. (Hämeen-Anttila 2017, 230.) Kun lapsen mahdollista lastensuojelun tarvetta lähdetään palvelutarpeen arvioinnilla kartoittamaan, tulee arviointi toteuttaa mahdollisimman asiakaslähtöisesti. Palvelutarpeesta on aina ilmevä sekä viranomaisten että lapsen ja hänen huoltajansa näkemykset tilanteesta, ellei huoltaja syystä tai toisesta suostu tai kykene osallistumaan arviointiin. (Saastamoinen 2018, 170-171.)

Lastensuojeluasiakkuus alkaa, jos palvelutarpeen arvioinnin perusteella todetaan, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään; tai lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 417/2007 27§). Lastensuojelun asiakkuudelle ei siis ole tarvetta, jos perhe voi saada ja on valmis ottamaan vastaan riittävästi perheen tilannetta tukevat palvelut yleisinä perhepalveluina tai sosiaalihuollon asiakkuuden mukaisina palveluina. Tiettyjä tukitoimia ja palveluita perheen on kuitenkin mahdollista saada ainoastaan ollessaan lastensuojelun asiakkuudessa. Tällaisia ovat lastensuojelulain mukainen taloudellinen tuki, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus ja lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. (Hämeen-Anttila 2017, 231.) Lastensuojelutoimiin ryhtyminen ei edellytä, että kasvuolosuhteet tai käyttäytyminen olisivat jo johtaneet toteutuneisiin vaikutuksiin lapsen terveydessä tai kehityksessä. Pelkkä vaarantumisen ilmeinen riski on riittävä syy lastensuojelutoimille. Kyseessä tulee olla konkreettinen ja selkeä lapsen terveyttä tai kehitystä uhkaava vaaran mahdollisuus, jonka takia lapsella on selvä hoidon tarve. Arvio ei saa perustua pelkästään lastensuojelun työntekijän subjektiiviseen oletukseen vaaran mahdollisuudesta vaan arvion perustaksi tulee kyetä osoittamaan objektiivisia olosuhteita. (Aer 2012, 39-40.)

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tulee nimetä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (Lastensuojelulaki 417/2007 13b§) ja lapselle tulee laatia asiakassuunnitelma (Lastensuojelulaki 417/2007 30§). Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on velvoitettu tapaamaan lasta riittävän usein henkilökohtaisesti. Lapsen henkilökohtaisten tapaamisten järjestämisessä on pyrittävä yhteistyöhön huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007 29§.) Vanhemman asema lapsen huoltajana säilyy myös lapsen koko lastensuojeluasiakkuuden ajan, jopa silloin, jos lapsi otetaan huostaan ja sijaishuollon asiakkuuteen.

Lastensuojelun asiakasmäärien tilastollinen tarkastelu nostaa esiin, että lastensuojelun kokonaisasiakasmäärä on jatkuvasti kasvanut viimeisten vuosien ja vuosikymmenten aikana. Lastensuojelun kehittymistä tarkastellaan usein nimenomaan palvelujärjestelmän kautta ja myös syytä asiakasmäärien kasvuun on luonnollista etsiä palvelujärjestelmästä. Syntyy vaikutelma siitä, että palvelujärjestelmä ei ilmeisesti ole

löytänyt riittäviä tai oikeita keinoja tukea lapsia ja lapsiperheitä ajoissa, ennen varsinaisen lastensuojelutarpeen syntymistä. (Heinonen 2016, 248.)

4.3 EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU

Kunnan on velvollisuus järjestää ehkäisevää lastensuojelua, jota on kaikki tuki ja erityinen tuki, jota annetaan sellaisille lapsille ja heidän perheilleen, joilla ei ole lastensuojelun asiakkuutta (Taskinen 2010, 32). Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta (THL 2017). Ehkäisevää lastensuojelua annetaan esimerkiksi päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvoloissa, opetuksessa, nuorisotyössä sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa (Lastensuojelulaki 417/2007 3 a §). Varhaiskasvatuksessa vakiintuneita termejä ovat tehostettu ja erityinen tuki. Lapsella voidaan katsoa olevan tehostetun tai erityisen tuen tarvetta varhaiskasvatuksessa myös silloin, mikäli lapsi tarvitsee lastensuojelun tukitoimia (Alijoki & Pihlaja 2017, 266).

Kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana, ehkäisevän lastensuojelun mukaista tukea järjestetään osana avo-, sijais- tai jälkihuoltoa. Osa ehkäisevää lastensuojelua on myös lasten huomioiminen aikuisten palveluissa. Kun aikuiselle annetaan sosiaali- ja terveydenhuollon, kuten päihdehuolto- ja mielenterveyspalveluja, tulee aikuisten hoitavan tahon ottaa huomioon myös asiakkaan huollossa olevan lapsen hoidon ja tuen tarve. Aikuiselle palveluja järjestävän tahon velvollisuutena on ottaa lapsen tilanne puheeksi sekä varmistaa, että lapsi saa riittävän hoidon ja tuen aikuisen hoidon aikana. Tämä velvoite koskee lisäksi tilanteita, joissa lapsen vanhempi tai muu huoltaja aloittaa tutkintavankeuden tai suorittaa vankeusrangaistusta. (THL 2017)

Ehkäisevien palvelujen ja tukitoimien tarkoituksena on saada aikaan lapsen olosuhteissa olevissa riskitekijöissä myönteinen muutos. Tavoitteena on, etteivät lapsen ja hänen perheensä olosuhteet kriisiytyisi niin, että tarvittaisiin erityispalveluja. (Saastamoinen 2018, 46.) Ehkäisevän lastensuojelun haasteena ovat avuntarpeen oikea-aikainen ennakointi ja havainnointi sekä tuen tarjoamisen ja muiden interventioiden ajoitus ja toteutus (Pölkki 2016, 262). Lastensuojelun painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen on yksi lastensuojelulain (417/2007) keskeisistä tavoitteista (Taskinen 2010, 10).

Lastensuojelun tavoitteena on, että lapsi ja perhe voivat luottaa palvelujärjestelmään ja lapsen hätä havaitaan ja hän tulee autetuksi riippumatta siitä, missä lapsi asuu ja mitä palveluja hän käyttää (STM 2014a, 22). Lastensuojelulain ehkäisevälle lastensuojelulla asettamat tavoitteet korostavat kuormittavassa elämäntilanteessa olevien henkilöiden sekä niin sanottujen riskiryhmien tunnistamista, ongelmatilanteiden ja niiden pahenemisen ehkäisyä (Pölli 2016, 264). Ehkäisevän lastensuojelun velvoite koskee kaikkia kunnan viranomaisia ja myös sosiaalihuoltolain nojalla järjestettävät yleiset sosiaalipalvelut ovat osa ehkäisevää lastensuojelua. Käytännössä on syntynyt vaikutelma, ettei tätä velvoitetta ole kaikilla palvelusektoreilla täysin sisäistetty, joten tietoisuutta siitä on lisättävä. Onnistunut ehkäisevä lastensuojelu edellyttää aktiivisia toimenpiteitä kaikilta perustason palvelujen toimijoilta. (Saastamoinen 2018, 47-48.)

Toimiva ehkäisevä lastensuojelutyö vaatii siis ammattilaisten tietouden lisäämistä, mutta myös moniammatillisuutta ja viranomaisyhteistyötä, jotta lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi tai nuori saa oikean avun oikeaan aikaan. Apua tulisi ensisijaisesti antaa lapsen tai nuoren luonnollisessa kasvuympäristössä sekä kaikille lapsille ja nuorille suunnatuissa palveluissa. Asiakkaiden näkökulmasta tilanteet, joissa apua tarvitaan eivät saa muodostua sellaisiksi, joissa kunta tai sairaanhoitopiiri edellyttää lastensuojelun asiakkuutta palvelun saamiseksi, vaikka palvelu olisi mahdollista järjestää laajempaan perheitä tukevana palveluna. (STM 2014a, 23.) Jos ehkäisevän lastensuojelun tukitoimenpiteet osoittautuvat riittämättömiksi on lapsi ja hänen perheensä tuen tarpeen mukaan ohjattava lastensuojelun palvelujen piiriin (Saastamoinen 2018, 48).

Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen toteuttamassa ”Varhainen tuki perheille”-projektissa tavattiin ja haastateltiin sosiaalitoimen asiakkuuden, syystä tai toisesta, omaavia suomalaisia, norjalaisia, ruotsalaisia ja tanskalaisia nuoria. Tapaamisten tavoitteena oli koota nuorilta ideoita ja ajatuksia siitä, miten syrjäytyneissä perheissä eläviä lapsia pystyttäisiin auttamaan mahdollisimman varhain ja parhaalla mahdollisella tavalla. Projektin tuloksissa nousi esiin monen nuoren kokeneen saaneensa lapsena tai nuorena apua ja tukea liian myöhään, vaikka nuoret ovat tienneet muiden olevan tietoisia heidän avuntarpeestaan. Nuorten kertomuksissa korostui, miten työntekijöillä niin varhaiskasvatuksessa, koulussa, neuvoloissa, terveyspalveluissa että myös lasten harrastuspaikoissa tulisi olla valmiudet tunnistaa tuen tarpeessa oleva lapsi mahdollisimman varhain. Nuorten viesti näillä aloilla työskenteleville oli, että heidän

vastuullaan nähdä lapsi, tarttua huolenaiheisiin, viedä niitä eteenpäin ja olla antamatta periksi. Tuloksissa nousi esiin nuorten kokemuksen olevan, että kaikkien lapsen parissa työskentelevien olisi tultava paremmiksi ottamaan yhteyttä sosiaalitoimeen huolen herätessä. Nuoret kokivat, että mieluummin olisi tartuttu liikaa kuin liian vähän. (Marklund & Simic 2012, 20).

Turun yliopiston sosiaalityön professori Leo Nyqvist on kritisoinut termin ”ehkäisevä lastensuojelu” käyttöä. Nyqvist nostaa esille sosiaali- ja terveysministeriön toimikunnan vuonna 1977 kaavaileman integroidun lain, joka olisi kattanut perheen palvelutarpeet ilman erillistä lastensuojelulakia. Toimikunnan ajatuksena oli järjestelmä, jossa olisivat yhdistyneet yleinen sosiaalihuolto, lastensuojelu, kasvatusneuvolapalvelut sekä päivähoito. Tällainen laki ei kuitenkaan koskaan tullut voimaan, vaan suomalaisessa järjestelmässä suuri osa lapsiperhepalveluista on vuosikymmenten ajan ollut kytköksissä lastensuojeluun, jonka Nyqvist näkee ongelmallisena. Nyqvistin näkemyksen mukaan lastensuojelukeskeinen palveluajattelu nakertaa sekä palvelujärjestelmän että asiakkaiden keskinäistä luottamusta. Lastensuojeluun liittyy stigma ja moni asiakasperhe kokee lastensuojeluilmoituksen ”huostaanottovaroituksena” ja tarjotusta avusta kieltäydytään koska se koetaan uhkana. (Nyqvist 2018)

Ylisosiaalineuvos Aulikki Kananoja valmisti vuonna 2018 Sosiaali- ja terveysministeriölle selvityksen lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Selvityksen loppuraportissa Kananojan keskeinen esitys oli varhaisen tuen ja ehkäisevän toiminnan tuntuva laajentaminen lisäämällä perhetyötä ja kotipalvelua. Raportissa esitettiin kotipalvelun lyhytaikaisen myöntämisen mahdollisuuksien lisäämistä mm. neuvoloihin, terveyskeskuksiin, päihdepalveluihin ja psykiatrisille poliklinikoille. Varhaisen tuen ohella Kananoja haluaa korostaa auttamisprosessin eheyttä. Pidemmällä aikavälillä varhaisen ja ehkäisevän työn painotus tähtää korjaavan työn tarpeen vähentämiseen sekä sijaishuollon kustannuskasvun hillintään. Ylisosiaalineuvos nosti myös esiin, että varhaisen tuen ja ehkäisevän työn riittämättömyys suomalaisessa lastensuojelussa lisäävät myös sosiaalityöntekijöiden työkuormaa ja sitä kautta työssä uupumista. (Kananoja & Ruuskanen 2019, 11-12) Hyvin toimivan lastensuojelun painopisteen tulisi olla ehkäisevässä lastensuojelutyössä, ei viimesijaisissa lastensuojelupalveluissa (Pölkki 2016, 272).

5 TUTKIMUSASETELMA

5.1 TUTKIMUKSEN TAUSTA, TUTKIMUSKYSYMYKSET JA HYPOTEESIT

Varhaiskasvatusta ja ehkäisevää lastensuojelua koskehtavan tutkimuksen idea on pyörinyt päässäni koko sosiaalityön opintojeni ajan. Olen aiemmalta koulutukseltani sosionomi (AMK) ja työskennellyt lastentarhanopettajana Turun kaupungilla vuosina 2015-2017. Työni kautta minulle konkretisoitui, miten vähäistä tietoa lastensuojelusta vaikutti varhaiskasvatuksessa työskentelevien keskuudessa olevan. Lisäksi moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä näyttäytyi vähäisenä, lähes olemattomana. Resurssi- ja aikapula eivät myöskään mielestäni mahdollistaneet varhaiskasvatukselle hyviä edellytyksiä toteuttaa ehkäisevää lastensuojelutyötä vaan perheiden kokonaisvaltainen tukeminen jäi vähälle pedagogisen kasvatuksen näyttäytyessä päiväkodin ensisijaisena tehtävänä. Tällä hetkellä taas työskentelen sijaishuollon lastensuojelussa ja liian monen asiakkaani kohdalla olen kokenut, että lapsi ja perhe ovat saaneet apua liian myöhään. Uskon, että perheiden tuen tarpeisiin olisi mahdollista vastata nykyistä kevyemmin tukitoimin, jos päiväkodin henkilöstöllä olisi riittävät valmiudet havainnoida lastensuojelullista huolta herättäviä tilanteita sekä riittävä ammatillisuus myös tarttua huoleen ja viestiä siitä lastensuojeluun. Moni perhe saisi näin ollen apua aiempaa aikaisemmassa vaiheessa ja jopa osa huostanotoista pystyttäisiin välttämään.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millainen on varhaiskasvatuksen rooli ehkäisevässä lastensuojelussa ja perheiden varhaisessa lastentarhanopettajien kokemana?
2. Millaiset valmiudet lastentarhanopettajilla on toteuttaa ehkäisevää lastensuojelua sekä tarttua lastensuojelulliseen huoleen varhaiskasvatuksessa ja onko koulutustaustalla vaikutusta tähän?
3. Millaista on yhteistyö varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun sekä muiden lasten hyvinvointia tukevien palvelujen välillä lastentarhanopettajien kokemana?

Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista lähteä liikkeelle ilman määritelmiä tai ennakko-olettamuksia (Eskola & Suoranta 2003, 19). Itse olen kuitenkin asettanut tutkimukselleni myös hypoteeseja. Hypoteesini ovat seuraavanlaiset:

- Lastentarhanopettajat näkevät, että varhaiskasvatuksella on keskeinen rooli lastensuojelutarpeen ennaltaehkäisyssä ja havaitsemisessa. Lastentarhanopettajat kokevat kuitenkin varhaiskasvatuksen resurssit liian rajallisiksi keskittyä päivähoitossa pedagogiikan lisäksi ehkäisevän lastensuojeluun, lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin sekä lapsen lisäksi hänen perheensä kokonaisvaltaiseen tukemiseen.
- Lastentarhanopettajat kokevat, ettei heillä ole koulutuksensa kautta riittävää tietotaitoa lastensuojelusta. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutukinnon suorittaneilla on enemmän koulutuksen tuomaa tietoa lastensuojelusta kuin yliopistopohjaisen koulutuksen suorittaneilla.
- Lastentarhanopettajat kokevat, ettei varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun ja muiden lasten hyvinvointia tukevien palvelujen välillä ole selkeitä rakenteita.

Hypoteesini pohjautuvat sekä omaan kokemuksiini työskennellessäni Turun kaupungin varhaiskasvatuksessa sekä lastensuojelussa ja tehdessäni sitä kautta yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa, että tutkimaani aihetta käsittelevän kirjallisuuteen ja aikaisempaan tutkimustietoon, jota esittelen seuraavassa kappaleessa.

5.2 TUTKIMUKSEN AIHETTA SIVUAVAA AIELMÄÄ TUTKIMUSTIETOA

Tutkimusaiheeni tueksi perehdyin muihin viime vuosina toteutettuihin samaa aihealuetta käsitteleviin korkeakoulutasoisin tutkimuksiin.

Taulukko 2: 2000-luvulla toteutettuja korkeakoulutason tutkimuksia varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun rajapinnoista

Vuosi	Tutkija	Tutkimuksen nimi	Tutkimusnimike ja paikka
2017	Eini Saukkonen	Eri koulutustasoiset lastentarhaopettajat moniammatillisissa työyhteisöissä	Pro gradu, Kasvatustiede, Turun Yliopisto
2015	Suursalmi Mari-Anne & Lensu Heidi	Lastensuojelullinen huoli päiväkodissa -yhteistyöllä enemmän	Opinnäytetyö, Sosiaaliala, Saimaan ammattikorkeakoulu
2014	Jenni Hannula	Lastentarhanopettajaopiskelijoiden kokemuksia	Pro gradu, Sosiaalityö,

		lastensuojelun osaamisestaan sekä ehkäisevästä lastensuojelusta osana työnkuvaansa	Turun yliopisto
2014	Mari Hoppari	Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksen kokemana	Pro gradu, Yhteiskuntapolitiikka, Helsingin yliopisto
2011	Laura Airaksinen & Eveliina Filppula	Päivähoidon ja lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia yhteistyöstä	Opinnäytetyö, Sosiaaliala, Metropolia Ammattikorkeakoulu
2011	Johanna Paloaho	Päivähoidon työntekijän lasta koskevan huolen käsittely osana ennaltaehkäisevää lastensuojelua	Pro gradu, Sosiaalityö, Itä-Suomen yliopisto
2005	Eeva Tast	Sosionomin (AMK) osaamisprofiili varhaiskasvatuksessa ammattikorkeakoulun opettajien näkemänä	Ammattikasvatuksen lisensiaatintyö, Kasvatustiede, Tampereen yliopisto

Ohessa esittelen lyhyesti yllämainittujen tutkimusten keskeisimpiä tuloksia, ja olen korostanut tekstistä kohtia, jotka tukevat omia asettamiani tutkimushypoteeseja:

Eini Saukkonen on yleisen kasvatustieteen gradussaan tutkinut lastentarhanopettajina toimivien kokemuksia heidän koulutuksestaan suhteessa työhön ja lastentarhanopettajien roolia ja työnkuva moniammatillisessa varhaiskasvatuksessa. Saukkosen tutkimuksessa haastateltiin kuutta Turun alueen päiväkodeissa työskentelevää lastentarhanopettajaa, joista puolella oli yliopistotason lastentarhanopettajakoulutus ja puolella sosionomikoulutus. Tuloksissa nousi esiin, että erilaisten koulutusten nähdään lastentarhanopettajien keskuudessa tuovan päiväkoteihin erilaista osaamista. ***Yliopistolastentarhanopettajien erityisosaamisena nähtiin pedagoginen osaaminen ja sosionomilastentarhanopettajien erityisosaamisena taas vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö.*** Haastatteluissa nousi esille jännitteitä liittyen päiväkodeissa työskentelevien erilaisiin koulutuksiin. Nämä jännitteet liittyivät muun muassa tutkintojen erilaiseen luonteeseen sekä lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien väliseen työnjakoon. Saukkosen tutkimustuloksissa ***korostuivat moniammatillisuuteen liittyvät ristiriidat***, mutta myös se, miten tulisi löytää keinoja erilaisen osaamisen hyödyntämiseen. (Saukkonen 2017, 73)

Opinnäytetyössä ”Lastensuojelullinen huoli päiväkodissa -yhteistyöllä enemmän” Mari-Anne Suursalmi ja Heidi Lensu tutkivat yhteistyökäytäntöjä varhaiskasvatuksen ja

lastensuojelun välillä sekä näkökulmia, jotka selittävät päiväkodissa tehtyjen lastensuojeluilmoitusten määrää. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää päiväkodin johtajilta, onko varhaiskasvatusyksiköillä riittävästi tietotaitoa lastensuojelulaista ja siihen perustuvasta ilmoitusvelvollisuudesta. Opinnäytetyössä selvitettiin, millaisena päiväkodin johtajat näkevät lastensuojelutehtävän, minkälaiset yhteistyökäytännöt varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä on ja miten niitä tulisi kehittää. Tutkimusaineisto kerättiin avoimia ja suljettuja kysymyksiä sisältävällä kyselylomakkeella, johon vastasi 10 päiväkodin johtajaa. ***Tutkimustuloksissa nousi esiin, että päiväkodin johtajat näkivät varhaiskasvatuksen tärkeänä ennaltaehkäisevänä lastensuojelun palveluna ja lastensuojelutyö nähtiin lapsen hyvinvoinnin, edun ja oikeuksien mahdollistajana. Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyö näyttäytyi tutkimustuloksissa vähäisenä ja syiksi tälle vastaajat nostivat aikapulan, resurssipulan, tiedon puutteen, vaihtololosäännökset sekä erilaiset lainsäädännöt. Yhteistyötä toivottiin enemmän ja sen kehittäminen nähtiin tärkeänä.*** (Suursalmi & Lensu 2015, 3)

Jenni Hannula on sosiaalityön pro gradussaan tutkinut Turun yliopiston lastentarhanopettajaopiskelijoiden kokemuksia lastensuojelun osaamisestaan sekä ehkäisevästä lastensuojelusta osana työnkuvaansa. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla 9 lastentarhanopettajaopiskelijaa. Tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Hannulan tutkimuksen keskeisenä tuloksena esiin nousi ***lastentarhanopettajaopiskelijoiden kokeneen, että lastensuojeluteemaa käsiteltiin heidän perusopetuksessaan niukasti.*** Opiskelijat pitivät aiheita tärkeinä ja toivoivat, että sitä olisi opinnoissa käsitelty laajemmin. ***Opiskelijat kokivat omat valmiutensa ehkäisevään lastensuojelutyöhön vaihtelevina. Kaikki haastateltavat korostivat tutkimuksessa varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisen yhteistyön merkitystä. Opiskelijat näkivät ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön olevan keskeinen osa lastentarhanopettajan työtä ja varhaiskasvatuksella olevan tärkeä rooli perheiden varhaisessa tukemisessa.*** (Hannula 2014, 72).

Mari Hopperi on pro gradussaan tutkinut moniammatillista yhteistyötä varhaiskasvatuksen kokemana. Aineisto koottiin teemahaastatteluilta. Haastateltavina oli kolme varhaiskasvatuksen asiantuntijaa, kolme konsultoivaa erityislastentarhanopettajaa sekä yksi päiväkodin johtaja. Kaikki haastateltavat

osallistuivat työssään moniammatilliseen yhteistyön kehittämiseen ja toteuttamiseen työssään. Tutkimus koski nimenomaan päiväkodin ulkoista moniammatillista yhteistyötä (Hoppari 2014, 32-33). Keskeinen tutkimustulos oli, että *varhaiskasvatuksen ammattilaiset kokevat moniammatillisen yhteistyön merkittävänä lapsen hyvinvoinnin edistämisessä. Lasten ja perheiden moninaisten ja haastavien tilanteiden nähtiin edellyttävän eri toimijoiden yhteistyötä*. Tutkimustuloksissa nousi esiin, että *varhaiskasvatus kokee olevansa moniammatillisesta yhteistyöstä vastuussa*. Tämä moniammatillisen yhteistyön vastuu sai varhaiskasvatuksen asiantuntijoiden haastatteluissa negatiivisen sävyn ja varhaiskasvatuksen asiantuntijat toivoivat muilta lapsen parissa työskenteleviltä toimijoilta, enemmän jaettua vastuuta yhteisvastuuta lapsen kokonaistilanteesta. (Hoppari 2014, 67)

Laura Airaksinen ja Eveliina Filppula ovat opinnäytetyössään tutkineet päivähoidon ja lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia yhteistyöstä. Opinnäytteen aineistonkeruu toteutettiin teemahaastatteluna, jota varten haastateltiin neljää lastensuojelun sosiaalityöntekijää sekä kuutta eri koulutustaustaista päivähoidon työntekijää. Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä analysoiduissa tuloksissa ilmenee, että työntekijöillä oli yhteistyöstä monenlaisia kokemuksia. Yhteistyön sujuvuuden kannalta merkittäviksi tekijöiksi sekä päivähoidon että lastensuojelun työntekijät kokivat dialogisen kohtaamisen ja vuorovaikutuksen. Keskeisimpänä havaintona tutkijat nostavat esiin, että *päivähoidon ja lastensuojelun työntekijöiden välillä ei ollut selkeitä yhdessä sovittuja käytäntöjä. Sekä lastensuojelun että päivähoidon työntekijät kokivat, että yhteistyön pitäisi olla tiiviimpää ja yhteisiä kohtaamisia tarvittaisiin sen hetkistä enemmän*. Tutkimustulosten perusteella työntekijät kokivat omalla aktiivisuudella olevan selkeä merkitys yhteistyöhön ja resurssien puutteen luovan haasteen toimivan yhteistyön toteuttamiselle. (Airaksinen & Filppula 2011, 35)

Johanna Paloaho on tutkinut, miten päivähoidon työntekijän lasta koskevaa huolta käsitellään osana ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Tutkimuksen aineiston koottiin kahden kunnan päivähoidon työntekijöiltä, jotka saivat kertoa oman tarinansa päivähoitolapsesta heränneestä lastensuojelullisesta huolen kokemuksestaan. Tarinoista 25 valittiin analysoitavaksi. Tutkimuksen tuloksissa nousi esiin, että *päivähoidon työntekijät kokivat huolen puheeksi ottamisen vanhempien kanssa haastavaksi*. Työntekijät kokivat kuitenkin *velvollisuudekseen puuttua* ja huolen puheeksi ottamisen

nähtiin kuuluvan *osaksi päivähoidon työntekijän perustehtävää*. Lisäksi huolen herääminen käynnisti työntekijässä *tarpeen jakaa oma huoli*, muiden kollegansa kanssa. Huolen herätessä lapsen tai perheen tilannetta pyrittiin tutkimustulosten perusteella muuttamaan joko työntekijöiden *omasta aloitteesta tai siirtämällä vastuuta* erityislastentarhanopettajalle, psykologille tai sosiaalityöntekijälle. (Paloaho 2011, 1)

Eeva Tast taas on tutkinut mitä erityisosaamista päivähoidossa työskentelevillä Sosionomeilla (AMK) on tarjota varhaiskasvatukseen. Yhtenä sosionomin selkeänä erityisosaamisalueena varhaiskasvatuksessa painottuu Tastin mukaan *perhetyön, lastensuojelun ja erityiskasvatuksen osaaminen*. Sosionomilla nähdään olevan valmiudet *tarkastella perhettä ja sen tilannetta laaja-alaisesti* sekä yhteiskunnallisessa kehityksessä että yhteisöjen jäsenenä. Tastin tutkimuksen mukaan sosionomin perhetyön erityisosaamiseen kuuluvat myös *perheen ongelmien tunnistamisen ja arvioimisen taidot*. Sosionomilla on lisäksi *lastensuojelun perustiedot ja ymmärrystä lastensuojeluproblematiikasta*. (Tast 2005, 115-116)

5.3 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusaineistoni keräsin puolistrukturoidulla teemahaastatteluilla. Teemahaastattelulle ominaista on, että kaikki haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47); tässä tapauksessa siis työskennelleet lastentarhanopettajana Turun kaupungissa. Lisäksi teemahaastattelua toteutettaessa tutkija on alustavasti selvittänyt tutkittavana olevan ilmiön oletettavasti keskeisiä osia, rakenteita ja prosesseja sekä kokonaisuutta (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47). Teemahaastattelussa haastattelijalla on määritellyt etukäteen teema-alueet, jotka käydään läpi haastattelussa, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelujen välillä (Eskola 2003, 86). Teemahaastattelussa haastateltavan on mahdollista puhua strukturoitua haastattelua vapaammin. Yhteiset teemat takaavat kuitenkin sen, että jokaisen haastateltavan kanssa keskustellaan samoista aiheista. (Eskola & Suoranta 1998, 88)

Teemahaastattelurunkoni teemat valikoituivat tekemäni kirjallisuuskatsauksen sekä aiempaan tutkimukseen perehtymisen pohjalta tukemaan mahdollisimman hyvin asettamiani tutkimuskysymyksiä. Ennen varsinaista aineistonkeruuta toteutin

testihaastattelun, jonka pohjalta täsmensin aineistonkeruussa hyödyntämiäni teemoihin johdattelevia tukikysymyksiä.

Tässä tutkimuksessa haastattelurunko (liite 3) rakentui seuraavien teemojen ympärille:

1. Haastateltavien lastentarhanopettajien koulutus ja työhistoria
2. Päiväkodin perustehtävä
3. Lastensuojelu
4. Lapsiperhepalvelut
5. Varhainen tuki ja puuttuminen

5.4 TUTKIMUSAINESTO

Tutkimusaineistoni koostuu kahdeksan (8) Turun kaupungissa työskentelevien lastentarhanopettajien yksilöhaastatteluista. Tutkittavat valitsin tutkimukseeni harkinnanvaraisen otannan kautta. Haastatteluista neljä (4) oli koulutustaustaltaan sosionomeja (AMK), kaksi (2) yliopistotasoisien, aiemmin käytössä olleen lastentarhanopettaja -tutkinnon omaavia ja kaksi (2) yliopistotason varhaiskasvatustieteen kandidaatteja. Haastateltavien ikä vaihteli noin 25 ja 55 ikävuoden välillä ja heidän työuriensa pituudet parista vuodesta yli kolmeenkymmeneen vuoteen lastentarhanopettajana. Suuri osa oli tehnyt koko työuransa samassa päiväkodissa ja vaihtuvimmillaankin takana oli vain 3 eri päiväkotia. Myös haastateltavien omat elämäntilanteet olivat keskenään erilaisia, osa nosti esiin, että heillä on omia pieniä lapsia, osalla lapset olivat jo aikuistuneet ja osalla ei ollut omia lapsia. Haastateltavat kokosin osittain omien opiskelu- ja työkontaktieni kautta, mutta osa haastateltavista oli myös minulle tuntemattomia ja tavoitin heidät ottamalla sähköpostitse yhteyttä päiväkodinjohtajiin.

Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksena kuvata tai ymmärtää aihetta syvällisemmin ja luoda siitä teoreettisesti mielekäs tulkinta. Tavoitteena ei ole pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin, eikä tutkittavien määrälle ole näin ollen ylärajaa. (Eskola & Suoranta 1998, 61) Kaikki haastattelemanani lastentarhanopettajat vaikuttivat hyvin työhönsä sitoutuneilta ja alastaan kiinnostuneilta. Moni haastateltavani toi esiin epäilystä siitä olisiko hän oikea ja riittävän hyvä henkilö vastaamaan kysymyksiini koska ehkäisevä lastensuojelu tuntui monesta ensimmäisenä mielikuvana vieraalta. Kuitenkin jokaisessa haastattelussa nousi esiin lastentarhanopettajan tehneen työssään

ehkäisevää lastensuojelua ja olleen jollain tapaa yhteistyössä myös muiden lapsiperhepalveluiden ja ennaltaehkäisevien lastensuojelupalveluiden kanssa. Vapaaehtoisia haastateltavia olisi ollut tarjolla enemmänkin, mutta rajasin haastattelut kahdeksaan, koska koin saavani kahdeksasta toteuttamastani haastattelusta kattavasti erilaisia ajatuksia ja näkökulmia aiheeseen.

Toteutin haastattelut Turun kaupungissa työskenteleville lastentarhanopettajille, koska näin minun on mahdollista rajata teoreettista viitekehystäni vertaamalla saatuja tuloksia nimenomaan Turun kaupungin varhaiskasvatuksen ja perhepalveluiden organisointiin ja toimintakäytäntöihin. Haastattelujen kohdentaminen yhteen kaupunkiin myös helpotti tutkimusluvan (liite 1) saamista. Aikataulullisesti haastattelut toteutettiin alkuvuonna 2019. Haastattelujen kestot vaihtelivat 49 minuutista 80 minuuttiin. Pyrin toteuttamaan tutkimukseni mahdollisimman eettisesti kestäväällä tavalla. Yksi haastattelun eettisyyden varmistamisen perusasioista on haastateltavien anonymiteetin varmistaminen. Haastattelijan on myös tärkeä varmistaa, että haastateltava on tietoinen millä tavoin hänen vastauksiaan tullaan hyödyntämään. (Hyvärinen 2017, 32.) Haastattelut nauhoitettiin ja haastateltavilta pyydettiin kirjallinen suostumus haastattelumateriaalin käyttöön pro gradu -tutkimuksessani. Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastatteluvastaukset anonymisoitiin litterointivaiheessa.

Tutkimushaastattelua ohjaa tutkimuksen tavoite ja haastattelulla on aina tietty päämäärä, johon haastattelun kautta pyritään (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston validiteettia arvioidaan kerättyjen aineistojen sekä niistä tehtävien tulkintojen asianmukaisuuden kautta. Onko tutkija valinnut aineiston, jonka avulla hän pystyy vastaamaan mahdollisimman hyvin ja osuvasti asettamiinsa tutkimuskysymyksiin. (Ruusuvuori 2011, 27.) Pyrin rakentamaan teemahaastattelurunkoni teeman niin, että sen avulla minun olisi mahdollista vastata mahdollisimman täsmällisesti asettamiini tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymykseni muokkaantuivat ja täsmentyivät tutkimuksen edetessä ja tähän vaikutti omalta osaltaan myös se, millaiseksi keräämäni haastatteluaineisto muodostui. Ryhtyessäni tekemään tutkimustani päädyin yksilöhaastatteluihin ryhmähaastattelujen sijaan, koska koin ne itselleni luontaisemmaksi aineistonkeruumenetelmäksi. Pohdin myös sitä, kumpaan haastattelutapaan haastateltavat lähtisivät helpommin mukaan. Yksi syy ryhmäkeskustelujen “vierastamiselle” tutkimusaineiston keruumenetelmänä on ajatus

siitä, etteivät ihmiset kehtaisi puhua omista asioistaan muiden kuullen (Alasuutari 2011, 153). Koska omassa aineistossani haastateltavat esiintyivät ammattilaisroolissa eivätkä kertoneet henkilökohtaisista asioistaan, en usko, että tätä ongelmaa olisi tullut. Päinvastoin ryhmähaastattelu olisi voinut tarjota haastateltaville kollegiaalista tukea ja avata hyvinkin mielenkiintoisia keskusteluja. En kuitenkaan kadu sitä, että valitsin yksilöhaastattelut, koska ryhmähaastatteluissa on myös aina se riski, että joku ei saa mahdollisuutta tuoda ilmi omia ajatuksiaan. Lisäksi ryhmähaastatteluissa saattaa osa kerätystä tiedosta myös ”hukkaa” litterointivaiheessa usean henkilön puhuessa mahdollisesti päällekkäin.

Oheisessa taulukossa olen esitellyt lyhyesti haastateltavieni taustatietoja (Taulukko 3):

Taulukko 3: Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat

Tutkintonimike	Valmistunut vuonna	Työura lyhyesti	Tunniste sitaateissa
Lastentarhanopettajan tutkinto	1983	Työskennellyt 35 vuotta lastentarhanopettajana, 2 eri kaupungissa ja 3 eripäiväkodissa. Samassa päiväkodissa nyt viimeiset 10 vuotta.	K1
Lastentarhanopettajan tutkinto	1990	Työskennellyt 29 vuotta lastentarhanopettajana, koko työura samassa päiväkodissa	K2
Kasvatustieteen kandidaatti	2010	Työskennellyt 9 vuotta lastentarhanopettajana, koko työura samassa päiväkodissa.	K3
Kasvatustieteen kandidaatti	2015	Työskennellyt 4,5 vuotta lastentarhanopettajana, neljässä eri päiväkodissa.	K4
Sosionomi (AMK)	2011	Työskennellyt lastentarhanopettajana n. 7 vuotta, kolmessa eri päiväkodissa, joista nykyisessä on nyt kolmatta vuotta.	S1
Sosionomi (AMK)	2015	Työskennellyt 4 vuotta lastentarhanopettajana, koko työura samassa päiväkodissa.	S2

Sosionomi (AMK)	2015	Työskennellyt 3 vuotta lastentarhanopettajana, koko työura samassa päiväkodissa. Tehnyt myös keikkasijaisuuksia lastensuojelun sijaishuollossa.	S3
Sosionomi (AMK)	2016	Työskennellyt 3 vuotta lastentarhanopettajana, koko työura samassa päiväkodissa.	S4

5.5 TUTKIMUSAINEISTON ANALYSOINTI

Keräämäni tutkimusaineiston analyysin toteutin sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Sisällönanalyysia voidaan hyödyntää, kun tutkimusote on fenomenologishermeneuttinen; halutaan tutkia mitä aineistossa on. Olen tutkimuksessani kiinnostunut yksittäisten ihmisen toiminnasta toiminnalleen antamista merkityksistä ja tutkimuskysymykseni käsittelevät nimenomaan aineiston asiasisältöjä, eivät sitä miten asioista aineistossa kerrotaan. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa empiirisestä aineistosta edetään kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavana olevasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127). Omana tutkimustavoitteenani on luoda käsitteellisempää näkemystä ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvatuksessa. Sisällönanalyysin haasteena on saada aineisto selkeästi rajattua. Tutkijan tulee kyetä tekemään vahva päätös siitä mikä häntä aineistossa kiinnostaa, koska kaikkea ei ole mahdollista tutkia yhdellä kertaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.)

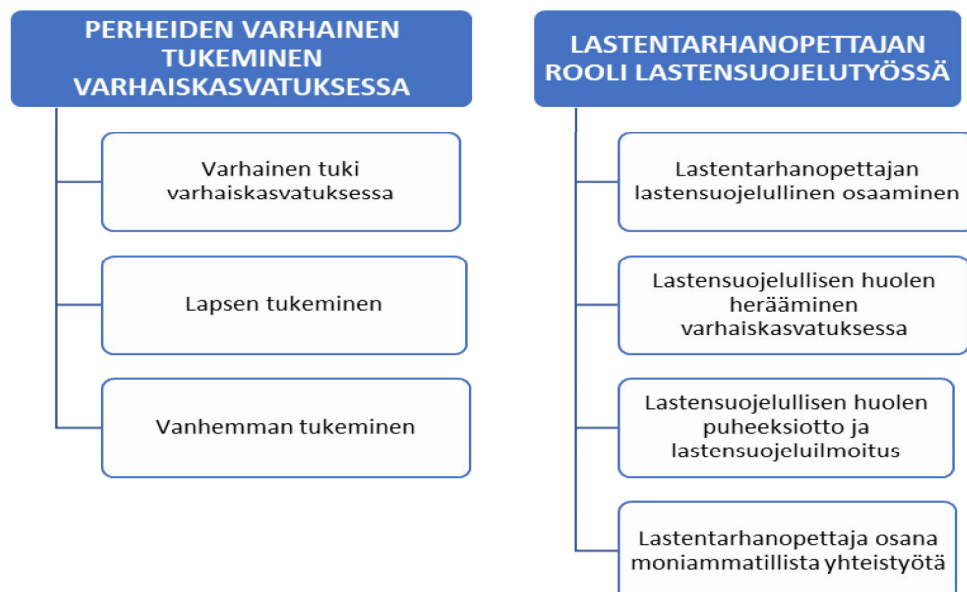
Hyödynsin analyysissäni pääsääntöisesti teoriaohjaavaa eli abduktiivista sisällönanalyysia. Teoriaohjaava analyysi on perinteisten aineistolähtöisen ja teorialähtöisen analyysin ”välimuoto”, jossa analyysiin liitetään teoreettisia kytkentöjä siten, että teoria tukee aineistoa ja päinvastoin. Teoriaohjaavassa analyysissä vaihtelevat aineistolähtöisyys ja valmiit mallit. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109-110.) Analyysissä tuotettua teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan tiiviisti alkuperäisaineistoon muodostettaessa uutta teoriaa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127). Päädyin valitsemaan analyysiini teoriaohjaavan lähtökohdan, koska vaikka analyysissäni haluan antaa tilaa aineistolle ja sieltä löytyville teemoille, kytken analyysiani kuitenkin myös aikaisempaan tutkimustietoon ja kirjallisuuteen aiheesta. Nämä ovat myös ohjanneet

haastattelurunkoni rakentumista sekä hypoteesejani. Keskeisinä teoreettisina viitekehyksinä analyysini taustalla toimivat etenkin Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tuottama tutkimustieto suomalaisten lapsiperheiden hyvinvoinnista ja palveluista, muu ehkäisevään lastensuojeluun ja varhaiskasvatukseen liittyvä kirjallisuus, lastensuojelu- ja varhaiskasvatuslaki sekä aiemmat korkeakoulutasoiset tutkimukset oman graduni kanssa samantapaisista tutkimusaiheista.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tyypillistä, että aineistoa analysoidaan samanaikaisesti aineistonkeruun, tulkinnan sekä narratiivisen raportoinnin kanssa (Hirsjärvi & Hurme 2010, 136). Tällaiseen prosessiin pyrin myös oman tutkimukseni kanssa. Keräsin aineistoani noin kahden kuukauden ajan ja aineistonkeruun ohessa ryhdyin litteroimaan haastatteluja jo ennen kuin kaikki haastattelut oli tehty. Litterointi onkin laadullisen aineiston analysoinnin ensimmäinen vaihe. Litteroinnin sopiva ja riittävä tarkkuus määrittyy tutkimusongelman ja metodisen lähestymistavan perusteella. Jos tutkimuksen varsinainen kiinnostus kohdistuu haastattelussa esiin nouseviin asiasisältöihin, ei kovin tarkka litterointi ole tarpeen. (Ruusuvuori 2011, 424-425.) Litterointi on kuitenkin samalla myös tutkijan ensitulkinta ja analyysi aineistosta, sillä litteroidessaan tutkija toteuttaa jatkuvaa valintaa siitä mikä nauhoituksessa kuultavissa oleva informaatio, kuten naurahdukset, hymähdykset ja huokailut, ovat tutkimusongelman kannalta relevanttia informaatiota. (Ruusuvuori 2011, 427.) Omassa tutkimuksessani minua kiinnostivat nimenomaan haastattelujen asiasisällöt, ei haastateltavien kerronnan tapa, joten päädyin litteroimaan aineistoni mielestäni melko ”perustasolla”. Litteroin kerrotun puheen lisäksi esimerkiksi selkeästi pidemmät hiljaisuudet ja naurahdukset, mutta en lähtenyt analysoimaan esimerkiksi haastateltavien äänenpainoja tai tunnetiloja.

Sisällönanalyysin haasteena on saada aineisto selkeästi rajattua. Tutkijan tulee kyetä tekemään vahva päätös siitä mikä häntä aineistossa kiinnostaa, koska kaikkea ei ole mahdollista tutkia yhdellä kertaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.) Koin, että tämä oli itselleni se kaikista haastavin vaihe. Keräämästäni aineistosta muodostui litteroituna melko laaja ja haastatteluissa nousi esiin runsaasti myös sellaista tietoa, joka minua kiinnosti, mutta ei vastannut suoranaisesti tutkimuskysymykseen. Kun kiinnostuksenkohde on rajattu, tulee käydä aineisto läpi ja merkitä sinne ne asiat, jotka sisältyvät tutkijan kiinnostuksenkohteeseen. Tämän jälkeen rajattu aineisto luokitellaan, teemoitellaan ja tyypitellään. Luokittelu tarkoittaa alkeellisimmillaan sitä, että

aineistosta määritellään luokkia ja lasketaan, montako kertaa kukin luokka aineistossa esiintyy. Teemoittelussa taas painottuu se, mitä kustakin temasta on aineistossa sanottu. Ennen kaikkea on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta sekä ryhmittelystä erilaisten tutkijaa kiinnostavien aihepiirien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105.) En toteuttanut aineistolleni määrällistä luokittelua, jossa olisin laskenut, miten useasti kukin teema siinä esiintyy, mutta litterointivaiheessa korostin aineistosta tiettyjä teemoja, jotka nousivat esiin kaikissa tai lähes kaikissa haastatteluissa. Oman analyysini teemoittelua toteutin osittain myös jo ennakkoon ennen varsinaista aineistonkeruuta; teemahaastattelurunkoni rakentui pitkälti sellaisten teemojen varaan, joita ajattelin lähteä hyödyntämään myös analyysissa. Nostin haastatteluihin neljä pääteemaa: lastentarhanopettajan ja päiväkodin rooli, lastensuojelu, lapsiperhepalvelut sekä varhainen tuki ja puuttuminen. Tämä teemoittelu kuitenkin muokkaantui jonkin verran matkan varrella kohti analyysia, sillä vaikka haastatteluteemat olivat kaikissa haastatteluissa samat, loppua kohden osasin ehkä fokusoida haastatteluja entistä tarkemmin juuri vastaamaan omiin tutkimuskysymyksiini. Tähän vaikutti osaltaan se, että litteroin ja sitä kautta analysoin jo tehtyjä haastatteluja ennen kuin kaikki aineisto oli koossa. Lisäksi haastatteluja kuunnellessani ja litteroidessani opin myös jatkuvasti hiomaan omaa tekniikkaani haastattelijana. Analyysiani lähdin rakentamaan kahden pääaihealueen alle: **Perheiden varhainen tukeminen varhaiskasvatuksessa** sekä **Lastentarhanopettajan rooli lastensuojelutyössä**. Kummankin aihealueen alle muodostui muutama teema, jotka olen kuvannut oheisessa kuviossa (kuvio 4).

Kuvio 4: Tutkimusaineiston teemoittelu

Laadullisessa analyysissä on tärkeää pyrkiä pelkistämään tehdyt havainnot mahdollisimman suppeaksi havaintojen joukoksi. Jos erottelua ja tyypittelyä tehdään liikaa, on melko mahdotonta muotoilla sellaista poikkeuksetonta sääntöä, jolla nämä erot liittyvät toisiinsa. Kuitenkin myös erot eri tutkittavien ihmisten välillä ovat laadullisessa analyysissä keskeisiä, sillä ne antavat usein johtolankoja siitä mistä jokin asia johtuu tai mikä tekee sen ymmärrettäväksi. (Alasuutari 2011, 43.) Mutta vaikka tutkimusaineisto koostuisi yksilöhaastatteluiden muodostamista erillisistä tutkimusyksiköistä, argumentaatiota ei voida pohjata yksilöiden eroihin eri ”muuttujien” suhteen. (Alasuutari 2011, 38). Omassa analyysissäni lähdin etsimään sekä samanlaisuuksia että eroja. Erityisesti teemassa ”Lastentarhanopettajan lastensuojelullinen osaaminen” oli pyrkimyksenäni paikantaa eroja selvittäessäni, onko lastentarhanopettajien lastensuojelullisessa osaamisessa eroja riippuen lastentarhanopettajan koulutustaustasta. Haastateltavistani puolet oli suorittanut yliopistollisen korkeakoulututkinnon ja puolet ammattikorkeakoulututkinnon. Vaikka haastatteluni olivat jokainen ainutlaatuisia, nousi niissä selkeästi esille paljon samanlaisuuksia, joka helpotti analyysin rakentamista edellä mainittujen teemojen alle. Analyysissä alateemoina nousivat esiin muun muassa turhautuneisuus, tiedon puute, pienryhmätoiminta ja kollegiaalinen tuki.

Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena, jonka ajatellaan valottavan jonkin singulaariseksi ymmärretyn loogisesti rakentuvan kokonaisuuden rakennetta (Alasuutari 2011, 38). Laadullisen analyysille on tyypillistä, että tutkimusongelma ja aineisto ovat jatkuvassa ja tiiviissä vuoropuhelussa keskenään (Ruusuvuori ym. 2011, 13). Aineistosta esiin nousevia teemoja ohjaavat ja jäsentävät sekä tutkimuskysymys, tutkijan lukemisen tapa, että tutkijan tulkinta ja valinnat (Ruusuvuori ym. 2011, 15). Analyysiä tehdessäni pyrin jatkuvasti peilaamaan sitä omiin tutkimuskysymyksiini ja niiden kautta rajaamaan omaa kiinnostustani aineiston suhteen. Aineistoa läpikäydessä on iskenyt runsaudenpula; tekisi mieli tutkia kaikkea mitä aineistossa esiin nousee. Huomaan miettiväni myös, miten monta erilaista tutkimusta minun olisikaan keräämästäni aineistosta eri tutkimuskysymyksin ja analyysimenetelmin toteuttaa. Olen kuitenkin ollut tyytyväinen siihen, että valitsin sisällönanalyysin, se tuntuu sopivan selkeältä ratkaisulta ja aineistooni hyvin sopivalta.

6 PERHEIDEN VARHAINEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

Tässä osiossa käsittelen sitä, millainen oli tutkimukseen haastateltujen lastentarhanopettajien käsitys ehkäisevästä lastensuojelusta ja mistä se heidän mielestään varhaiskasvatuksessa koostuu. Tarkastelen ehkäisevän lastensuojelun toteutumista varhaiskasvatuksessa varhaisen tuen kautta. Varhainen tuki tarkoittaa yksinkertaisimmillaan ongelmien havaitsemista ja ratkaisujen löytämistä niihin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa (Huhtanen 2007, 28). Varhaisella tuella viitataan jo haavoittuvuuden tai ongelman kehittymisen katkaisemiseen (Pölkki 2016, 264). Käytän omassa työssäni termiä varhainen tuki, toinen suomen kielessä vakiintunut termi on varhainen puuttuminen, joka kuitenkin nähdään helposti ulkoapäin puuttumisena, kun taas varhainen tuki näyttäytyy enemmän yhteistyönä ja kumppanuutena toteutettavana.

Seuraavassa alaluvussa tutkin millaisena lastentarhanopettajat näkevät päiväkodin perustehtävän ja sitä kautta analysoin varhainen tuen merkitystä ja mahdollisuuksia päiväkodin arjessa. Erittelen tämän jälkeen, millaisena lastentarhanopettajien kertomuksissa näyttäytyy lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa ja millaisena taas vanhemman tukeminen ja minkälaisin keinoin tätä tukea varhaiskasvatuksessa toteutetaan.

6.1 VARHAINEN TUKI VARHAISKASVATUKSESSA

Päivähoidon aloittaminen on lapselle ja hänen perheelleen aina suuri muutoskohta elämässä, joka vaatii onnistuakseen myös tukea varhaiskasvattajilta. Valtaosa perheistä kohtaa muutoksia, pienempiä tai isompia, myös lapsen päivähoitotaipaleen aikana. Varhaiskasvatuksessa tarjottavan varhaisen tuen tavoitteena on kyetä tarjoamaan lapsille ja perheille tukea näissä muutoskohdissa sekä muissa kuormittavissa tilanteissa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jo ennen varsinaisten haasteiden syntymistä.

Tutkimuksessani lähdin tarttumaan varhaisen tuen teemaan varhaiskasvatuksessa selvittämällä mikä lastentarhanopettajien näkemyksen mukaan on päiväkodin perustehtävä ja miten päiväkotitoi tukee lapsiperheiden arkea. Päivähoidon perustehtäviin voidaan laajan tulkinnan mukaan lukea hoidon, kasvatuksen ja opetuksen lisäksi vanhempien kanssa toteutettava yhteistyö, verkostotyö sekä lastensuojelun tukitoimi

(Koivunen 2009, 11). Kaiken kaikkiaan tutkimuksessani lastentarhanopettajat kokivat, että päiväkodilla on keskeinen rooli lapsiperheiden arjessa sekä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Keskusteltaessa päiväkodin perustehtävästä esiin nousivat muun muassa lapsen hyvinvointi, huolenpito, turva, pedagoginen kasvatus, vanhempien työssäkäynnin mahdollistaminen sekä vanhemmuudessa tukeminen. Vastauksissa korostui, että vaikka päiväkodin rooli olikin lastentarhanopettajien mielestä keskeinen perheen tukemisessa, on päiväkotia vain yksi tekijä, joka voi tukea lasta ja perhettä, muttei yksinään kykene mahdollistamaan lapsen ja perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia.

K1: Meil on niinku tärkeä rooli, iso rooli lapsen elämäs niinä vuosina, kun hän on tääl meidän kanssa. Mut me ollaan kuitenkin vaan yks tekijä lapsen elämässä, mut ehkä se tasapainottava tekijä kaiken kaikkiaan.

S4: Päiväkodin perustehtävä on pitää huoli niistä lapsista ja että lapsilla on kaikilla siellä hyvä olla. Ja just se, että jokainen lapsi huomiodaan yksilöllisesti ja jokainen lapsi tulee huomatuksi. Sen pitäisi olla se perustehtävä, sanotaan näin.

Jokainen lastentarhanopettaja koki varhaiskasvatuksen ja päiväkodin pääsääntöisesti myönteisenä tekijänä lasten ja perheiden elämässä. Keskeisimpinä vaikuttajina, joiden lastentarhanopettajat kokivat vahvistavan lapsen hyvinvointia ja positiivista kasvua sekä kehitystä, nousivat esiin perustarpeiden täyttäminen sekä ryhmässä olo. Päiväkodin koettiin mahdollistavan lapsen perustarpeiden täytyminen säännöllisten ruokailujen, levon, ulkoilun, perushoivan ja sosiaalisten kontaktien kautta. Lastentarhanopettajat kokivat päiväkodin voivan myös paikata niitä huolenpidon puutteita, joita lapsi mahdollisesti kotona kohtaa. Päiväkodin arki on lastentarhanopettajien kertoman mukaan mahdollisimman ennakoitavaa ja strukturoitua, joka osaltaan tukee lasta. Leikki-ikäinen lapsi on aktiivinen oppija, joka harjoittelee erityisesti sosiaalisuuden, tunteiden hallinnan ja itsetuntemuksen taitoja. Päiväkodilla on merkitys lapsen kehityksessä myös terveiden ihmissuhdemallien vahvistajana. (Svartsjö & Hellsten 2004, 17; 24.) Ryhmässä olemisen nähtiin vahvistavan etenkin lasten sosiaalisia ja vuorovaikutustaitoja, jotka lastentarhanopettajat kokivat tärkeimpinä taitoina, joita varhaiskasvatuksen tulisi pystyä lapsille opettamaan.

S1: Säännöllinen arki ja se rutiini et tarjotaan kaikki ateriat ja ulkoilut et niinku sellanen turvallinen rakenne on ainakin sellanen mitä kaikil ei varmasti olis kotihoidossa.

K3: Se luonnollinen ryhmäs toimiminen, ihan vaan se et sä oot siin porukas --- Et niinku semmonen päiväkodis tulee ihan luonnostaan, kaikki vuoron odottamiset ja tunnetaidot, leikkitaidot. Semmoset mitkä on meil ihan perusarkipäivää ja ei niit voi mitat missään.

Varhaiskasvatuksen laatu on keskeisin tekijä tutkittaessa päivähoidon ja lapsen kehityksen välistä yhteyttä. Päivähoito ei ole yksiselitteisesti lapsen hyvinvointia tukeva tekijä, vaan siihen voi liittyä myös sellaisia tekijöitä, jotka oleellisesti lisäävät lapsen kehityksen vaurioitumisen riskiä. Tällaisia häiriöille altistavia tekijöitä ovat esimerkiksi lapsen nuori ikä, liian isot ryhmät, pitkät hoitopäivät ja henkilöstön vaihtuvuus. Päivähoidossa olevien lasten stressihormonien tason on tutkitusti todettu olevan korkeampi kuin kotihoidossa olevilla. (Kalland 2011, 149-151.) Erityisesti pienten, alle vuoden ikäisten, lasten kohdalla haastatellut varhaiskasvattajat olivat yksimielisiä siitä, että päiväkotiympäristönsä ei ole lapsen edun kannalta ensisijainen hoitomuoto. Pienen lapsen ensisijaisena tarpeena koettiin jatkuva aikuisen hoiva ja huolenpito, jota suuressa lapsiryhmässä ei kyetä tarjoamaan.

Haastatelluista useampi nosti esille selkeänä haasteena varhaisen tuen ja päiväkodin perustehtävän toteuttamiselle päiväkodin liian vähäiset henkilökuntaresurssit. Myös Valtiovarainministeriön vuonna 2014 toteuttaman peruspalvelujen arvioinnin perusteella peruspalveluissa ja päivähoidon sekä koulun lapsiryhmissä ei ole riittäviä voimavaroja oireilevien lasten tukemiseen. Tämän vuoksi varhainen tuki viivästyy ja ongelmat pääsevät kasvamaan ja kasaantumaan. (Heino 2014, 289.) Puutteellisten resurssien johdannaista onnissa tutkimushaastattelussa nousevat esiin kiire sekä hektisyys. Arjen vuorovaikutus- ja kasvatustilanteet ovat varhaiskasvatuksessa usein nopeatempoisia ja vaativat kasvattajilta nopeaa reagoitokykyä (Salminen 2017, 168). Lastentarhanopettajien kertoman perustella kiireen keskellä niin pedagogiikan, lasten havainnoinnin ja tukemisen kuin vanhempien kanssa tehtävän yhteistyönkin teemat tuntuvat jäävän lastentarhanopettajien tahtomatta arjessa taka-alalle. Haastateltavat nostivat esille oman halunsa tehdä työnsä parhaalla mahdollisella tavalla ja kokivat

kuormittavana sen, ettei siihen tuntunut olevan päiväkodin arjessa realistisia mahdollisuuksia.

Haastateltavista kaksi työskenteli vuorohoitoryhmässä ja he kokivat, että vuorohoidossa henkilökuntaresurssit ovat riittävät. Myös muut lastentarhanopettajat kokivat henkilökuntaresurssit riittäviksi, jos lapsiryhmä koostui ”tavallisista rauhallisista” lapsista ja yhteistyö ryhmän kasvattajien välillä oli toimivaa. Mutta jos joku työntekijöistä joutui olemaan poissa, koettiin sijaisen saaminen haastavaksi. Myös jos kasvatuskäsitykset poikkesivat vahvasti ryhmän aikuisten kesken, koettiin tämän kuormittavan joskus jopa enemmän kuin sen että joku aikuisista puuttuisi. Lisäksi jos ryhmässä oli erityisen paljon aikuisen tukea ja huomiota vaativia lapsia, koettiin resurssit usein liian vähäisiksi, koska tarvitseville lapsille ei saatu henkilökohtaisia avustajia. Ennen kaikkea tämänhetkiset päivähoitoryhmät näyttäytyivät haastateltujen kerronnassa liian suurina.

K2: Me emme tarvitse tänne lisää aikuisia, me tarvitsemme tänne pienemmät ryhmät.

Koulun mahdollisuudet lapsen varhaisessa tukemisessa korostuvat entisestään, koska oppivelvollisuus kokoaa lapsiväestön väistämättä viranomaistoiminnan piiriin ja mahdollinen koulukäymättömyys herättää jo itsessään huolen lapsen tuen tarpeesta. (Saastamoinen 2018, 48). Tutkimusten myötä on kuitenkin todettu, että vasta kouluikässä aloitetut interventiot eivät ole yhtä tuloksellisia kuin jo ennen kouluikää aloitetut varhaisen puuttumisen muodot (Huhtanen 2004, 189). Opetus- ja kulttuuriministeriö aloitti syksyllä 2018 kokeilun, jossa lähes 14 000 viisivuotiasta pääsi maksuttoman varhaiskasvatuksen piiriin. 5-vuotiaiden maksuttoman 20 viikkotunnin varhaiskasvatuksen kokeilu käynnistyi 20 kunnassa, joista yksi oli Turku. Kokeilulla tavoitellaan varhaiskasvatuksen osallistumisasteen nostamista ja tätä kautta koulutuksellisen tasa-arvon edistämistä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.) Nostamalla varhaiskasvatuksen osallistumisastetta parannettaisiin samalla ehkäisevän lastensuojelun mahdollisuuksia tarttua huolta herättäviin tilanteisiin jo ennen kouluikää. Tutkimukseen osallistuneilta lastentarhanopettajilta kysyttiin heidän mielipidettään siitä, että varhaiskasvatuksesta tehtäisiin velvoittavaa jo viisivuotiaasta lähtien. Kysymys herätti haastatelluissa ristiriitaisia mielipiteitä. Osa koki, että kaksivuotinen esiopetus olisi hyvä ratkaisu ja tukisi lasten sekä sosiaalisten että kognitiivisten taitojen kehitystä.

Osa taas koki, että jo viisivuotiaana alkava varhaiskasvatus olisi hyvä juttu, mutta sen tulisi olla nimenomaan varhaiskasvatusta, ei esiopetusta. Esiin nousi myös konkreettisia pohdintoja siitä, mihin kaikki lapset laitettaisiin ja pelko siitä kasvaisivatko lapsiryhmien koot edellä mainitun ratkaisun myötä entisestään, koska koulutetuista varhaiskasvattajista on jo muutenkin pulaa. Lastentarhanopettajat kokivat pääasiassa, että valtaosalle lapsista pystytään kotona tarjoamaan tarvittaessa kokoaikaisesti lapsen kehitystä tukeva kasvatusympäristö esiopetusikään saakka. Lastentarhanopettajien mukaan haasteena on saada varhaiskasvatuksen piiriin nimenomaan se osa perheistä, joka varhaista tukea eniten tarvitsisi.

6.2 LAPSEN TUKEMINEN

Lapsen tukemisessa ja suojelussa on keskeistä, että lapsen tarvitsemat tukitoimet ja palvelut tarjotaan ensisijaisesti lapsen arkiympäristössä (Saastamoinen 2018, 47). Päiväkotitoimii kodin ohella arkiympäristönä valtaosalle suomalaislapsista ennen koulunkäynnin aloittamista. Myös haastatellut lastentarhanopettajat kokivat, että paras ympäristö tukea lasta on kodin ohella päiväkotitoimii, jossa lapsi kohdataan lähes päivittäin. Toisaalta lastentarhanopettajat nostivat esiin, että lapsi saattaa varhaiskasvatuksessa käyttäytyä ja toimia hyvinkin eri tavalla kuin kotona.

Tutkimushaastatteluissa lastentarhanopettajat korostivat lapsen hyvinvointia varhaiskasvatuksessa tukevana tekijänä luottamussuhteen syntymisen lapsen ja varhaiskasvattajan välille. Tämän koettiin mahdollistavan se, että päiväkodista muodostuu lapselle turvallinen ympäristö, johon hän tulee mielellään ja jossa hän uskaltaa olla oma itsensä. Jotta varhaiskasvattaja kykenisi arvioimaan lapsen hyvinvointia, tulee hänen tuntea lapsi (Hännikäinen 2016, 52). Haastateltujen lastentarhanopettajien näkökulmasta suhteen luomisen kannalta keskeisesti vaikuttavana tekijänä pidettiin varhaiskasvatushenkilökunnan pysyvyyttä. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lasten välillä nostetaan lapsen tuntemisen edellytykseksi (Opetushallitus 2016, 18). Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tulee turvata lasta kunnioittava toimintatapa sekä mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä (Varhaiskasvatuslaki 2018, 3§) Lapsen pitkäkestoiset kasvattajasuhteet luovat lapselle

turvallisuutta ja samalla myös vahvistajat varhaiskasvattajien ja vanhempien välistä kumppanuutta (Karikoski & Tiilikka 2017, 94). Suuri osa haastateltavista nosti esille, että päiväkodissa, jossa he työskentelevät, on pyrkimys siihen, että kasvattaja ”siirtyy lasten mukana” lasten kasvaessa. Eli sama kasvattaja kulkee mukana lasten rinnalla heidän siirtyessä ikätasonsa mukaan hoitoryhmästä toiseen.

Sekä kansainvälisten että suomalaisten vuorovaikutustutkimusten kautta on pystytty osoittamaan, että lapsen ja aikuisen välisellä laadukkaalla ja myönteisellä vuorovaikutuksella on useita positiivisia vaikutuksia lapsen kasvuun ja kehitykseen (Salminen 2017, 174). Erityisesti turvalliset ja myönteiset vuorovaikutussuhteet perheen ulkopuolisten aikuisten, kuten päivähoidon varhaiskasvattajien, kanssa ovat suojaavia tekijöitä lapsen sosiaalisessa kehityksessä (Forssén 2002, 94). Tutkimushaastatteluissani nousi esille, että lastentarhanopettajat kokivat fyysisen vuorovaikutuksen olevan tiiviimpää päiväkodissa erityisesti pienten lasten kanssa, jotka vaativat jatkuvaa perushoivaa. Lapsen kasvaessa ja kehittyessä puheen ja keskusteleavan vuorovaikutuksen vaikutus korostuu ja lastentarhanopettajat antoivat painoarvoa lapsen tuntemisessa erityisesti sille, mitä lapsi itse heille kertoo.

*K4: He oli niit alle kolmevuotiaita ni he oli siin niin lähellä koko aika
ni sil taval tuli ihan erilainen suhde heihin.*

Uhkana sille, että lastentarhanopettajat todella oppisivat tuntemaan ryhmässään olevat lapset, nousi aineistossa jo aiemmin mainitsemani päiväkotiarjen kiire ja hektisyys ja puutteelliset henkilökuntaresurssit. Henkilökuntavajeiden koettiin johtavan siihen, että kasvattajien energia kuluu päiväkodin perusarjen pyörittämiseen eikä lasten havainnoinnille ja suhteen luomiseen lapsiin jää tällöin riittävästi aikaa.

Myös lapsiryhmän koko näyttäytyi haastattelussa merkittävänä tekijänä lapsen ja varhaiskasvattajan välisen suhteen luomisessa. Haastateltavista kaksi työskenteli vuorohoitoryhmässä ja he nostivat esiin kokemuksiaan siitä, että vuorohoito mahdollistaa pienemmät ryhmäkoot ja näin ollen aikaa lasten havainnoinnille ja heihin tutustumiselle on enemmän. Positiivisena toimintamallina lasten tuntemisen ja tuen tarpeiden havainnoimisen kannalta näyttäytyi haastatteluissa pienryhmätoiminta, jonka nosti esiin lähes jokainen haastateltava. Pienryhmätoiminnan merkitystä on korostettu vuonna 2016 päivitettyissä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa ja haastateltujen lastentarhanopettajien mukaan se näkyy nykyään vahvemmin myös päiväkotien arjessa.

Pienryhmätoiminnassa jokainen lapsi tulee kasvattajalle paremmin näkyväksi ja lasten vahvuuksia ja tuen tarpeita pystytään huomioimaan herkemmin. Kun pienryhmien aikuiset vaihtuvat säännöllisin väliajoin, saadaan yksittäisestä lapsesta ja hänen tilanteestaan muodostettua kasvattajien yhteistyönä monipuolinen kuva. (Heikka ym. 2017, 57.) Lisäksi pienryhmässä tapahtuva vuorovaikutus kasvattajan ja lapsen välillä tarjoaa kasvattajalle hyvän mahdollisuuden tukea lasten orastavia keskinäisiä suhteita (Salminen 2017, 171). Haastatteluissa esiin nousi myös, miten lastentarhanopettajan työ on kehittynyt jatkuvasti suuntaan, jossa kasvattaja toimii yhdessä lasten kanssa, ei pelkästään lapsia neuvoen ja ohjaten. Lastentarhanopettajat kokivat tällaisen pedagogiikan toteuttamisen helpommaksi pienryhmätoiminnan avulla.

K1: Nyt varsinkin, jotenkin tuntuu, että tää uusi vasukin edelleen antaa tai oikeastaan vaatiikin sitä, että lasten kanssa niinku toimitaan sillä tavalla, että siellä ollaan ihan konkreettisesti lattian tasolla heidän kanssaan ja ollaan pienemmissä ryhmissä.

S1: Mun mielestä se pienryhmätyöskentely tukee tosi paljon sitä et sä pystyt oppii tuntee lasta ja toisaalta mä tykkään myös tosi paljon tästä et ne ryhmät vaihtuu et sit sä pystyt vaihtaa niit näkemyksiä myös niitten tiimikavereitten kanssa. ---, jos se on se pysyvä pienryhmä ni sit se tieto nist lapsista on vaan sil yhden ihmiseltä ja silloin se on paljon haavoittuvaisempi et jos tulee just henkilökuntamuutoksia ja muuta ni sit se kaikki hiljainen tieto on sil yhden ihmiseltä.

Tutkimusten mukaan lapsen suhde varhaiskasvatukseen kasvattajaan sisältää samankaltaisia peruselementtejä kuin lapsen suhde vanhempansa. Jos lapsen suhde kasvattajaan on lämmin ja turvallinen, lapsi suhtautuu tutkitusti ennakkoluulottomammin ympäristöönsä ja hakeutuu myös helpommin ikätovereidensa seuraan. (Salminen 2017, 170.) Yksi haastateltavista kertoi, että päiväkodissa, jossa hän työskentelee, on tapa, että uuden perheen aloittaessa lastentarhanopettaja tai lastenhoitaja menee haastattelemaan perheen heidän kotiinsa. Lastentarhanopettaja näki tämän positiivisena työskentelytapana, joka vahvistaa yhteistyösuhteen luomista sekä lapseen että vanhempiin ja luo kasvattajalle todellisemman kuvan lapsen kotona vallitsevista olosuhteista. Kaikissa haastatteluissa nousi esiin lastentarhanopettajien halu

tuntea ryhmässään olevat lapset ja ajatus siitä, että lapsen tunteminen on edellytys sille, että lapsen tuen tarpeet pystytään ylipäättään päiväkodissa huomaamaan.

S3: Kun mä opin tuntee ne lapset ihan tosi hyvin, mä pystyn antaa niil lapsille siin päivän aikan kaiken sen mitä ne tarvii.

Eri alueilla työskentelevien lastentarhanopettajien puheissa nousivat selkeästi esiin erilaiset omassa lapsiryhmässä näkyvät lasten tuen tarpeet. Alueilla, jossa iso osa ryhmän lapsista oli maahanmuuttajia, tuen tarpeet painoutuivat suomen kielen oppimisen haasteisiin ja sen seurannaisvaikutuksina syntyviin haasteisiin kommunikoinnissa ja itsensä ilmaisemisessa. Alueilla, joissa asiakasperheiden sosioekonominen asema oli pääsääntöisesti hyvä, vanhemmat työssäkäyviä ja korkeasti koulutettuja, lastentarhanopettajien huoli kytkeytyi vahvimmin siihen, että lapset eivät saa vanhemmiltaan aikaa. Näissä tilanteissa lastentarhanopettajat kokivat erityisen haastavaksi tukea lasta, koska vanhempiin oli haastava saada kontaktia. Toimiva varhaiskasvattajien ja vanhempien välinen yhteistyö näyttäytyikin aineistossa avaintekijänä lapsen tukemiselle.

K4: Ja sit taas huomaa tääl et ei vanhempii siin mieles hirveesti kiinnosta suurint osaa. Et sitku koitat kertoa, he on et ”no mut nyt on kiire” ja on kiire ja ei oteta ees kenkii pois jalasta (kun haetaan lasta).

Päivähoito voi toimia myös lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Lastensuojelun työntekijät voivat joko kannustaa tai velvoittaa perhettä viemään lapsensa päivähoitoon lapsen perustarpeiden tyydyttämisen varmistamiseksi. Varhaiskasvatuksen merkitys korostuu erityisesti sellaisten lasten kohdalla, joiden kotiolot ovat yksipuoliset tai virikkeettömät. (Koivunen 2009, 16.) Osalla haastatelluista lastentarhanopettajista oli kokemusta tilanteesta, jossa päivähoito toimi perheelle lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Aineistossa nousi esiin, että näissä tilanteissa lastentarhanopettajat olivat kokeneet päivähoidon varsin irralliseksi tukitoimeksi ollessaan itse tietämättömiä perheen kokonaistilanteesta. Lastentarhanopettajille oli jäänyt epäselväksi, miksi tukitoimeen oli päädytty, ja millaista tukea lapsi tai hänen vanhempansa konkreettisesti tilanteessa olisi tarvinnut. Lastentarhanopettajat nostivat esiin, että olivat näissä tilanteissa kaivanneet tiiviimpää yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Esiin nousi toive

yhteisten tavoitteiden asettamisesta ja seurannasta sekä selkeistä yhteistyörakenteista ja tieto siitä kehen olla yhteydessä, jos perheestä herää huoli.

S3: Kun se lapsi tosiaan on meil seittemästä neljään sen takii et lastensuojelu velvottaa ni mitä se antaa äidille, mitä äiti tekee sinä aikana? Onks jotain mitä me voitais tehdä sinä aikana paremmin?

6.3 VANHEMMAN TUKEMINEN

Vanhemmuuden kohtaaminen ja vanhempien tukeminen omassa kasvatustehtävässään kuuluu päivähoidon tehtäviin lapsen kasvun ja oppimisen tukemisen ja edistämisen ohella (Rantala 2004, 97). Varhainen puuttuminen edellyttääkin lapsen elämänpiirin ja ympäristön huomioimista kiinteänä kokonaisuutena (Huhtanen 2004, 192). Varhaiskasvattajan tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat lasten vanhemmat. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan sekä vanhempien välisen yhteistyön tulee perustua lapsen tarpeisiin (Rantala 2004, 98). Parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle ja terveelle kasvulle luovat yhteisessä vuorovaikutuksessa toimivat vanhemmat ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten, sekä näiden molempien osapuolten tiedot ja kokemukset lapsesta. (Mykkänen & Böök 2017, 85) Jokaisen päivähoidon kohtaaman perheen kohdalla tulee yksilöllisesti arvioida, mitä kodin tukeminen juuri tämän lapsen kasvatustehtävässä tarkoittaa. (Rantala 2004, 97-98) Myös haastattelemani lastentarhanopettajat pitivät vanhempien tukemista osana tehtäväänsä varhaiskasvattajina. Kuitenkaan kovin syvällisesti vanhemman elämäntilanteeseen ja tukemiseen eivät lastentarhanopettajat kokeneet tehtäväkseen puuttua. Varhaiskasvatuksen ensisijaisina asiakkaina lastentarhanopettajat pitivät lasta, mutta painottivat koko perheen huomioimisen tärkeyttä lapsen edun mahdollistamisessa.

S2: Me ollaan sanottu vanhemmille et jos on asiaa mikä liittyy lapseen tai perheeseen, mikä on niinku tarvii meidän tietää ni kyl me halutaan se tietää. Mut ei me olla kuitenkaan sitä varten et vanhempi voi koko elämänsä meille vuodattaa et siihen tarvii sit muualta tukitoimenpitei ku päiväkodin aikuiset.

Toimiva yhteistyö tukee monipuolisesti lapsen kasvua ja kehitystä tarjoten samalla myös vanhemmille eväitä toimia omassa kasvatustehtävässään (Mykkänen & Böök

2017, 86). Jokainen haastateltu lastentarhanopettaja näki toimivan yhteistyösuhteen vanhempien ja varhaiskasvattajien välillä olevan tärkeä tekijä sekä vanhemman että lapsen tukemisessa. Vanhemman ja varhaiskasvatuksen kasvattajien yhteistyöstä puhutaan varhaiskasvatuksessa kasvatuskumppanuutena tai jaettuna kasvatusvastuuna. Kasvatuskumppanuus on varhaiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien tietoista sitoutumista ja toimimista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Kasvatuskumppanuus nähdään vanhempien ja henkilöstön tasavertaisena vuorovaikutussuhteena. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17.) Jaetussa kasvatusvastuussa korostetaan perheiden ja ammattilaisten yhteistä työskentelyä lapsen hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi (Karikoski & Tiilikka 2017, 94.) Tutkimukseeni haastatellut lastentarhanopettajat korostivat avoimen keskustelukulttuurin ja luottamuksen rakentamisen merkitystä vanhemman kanssa toteutettavassa yhteistyössä. Luottamuksen koettiin rakentuvan pitkän prosessin kautta ja usein vasta, kun perheen kanssa on tultu todella tutuksi. Tärkeänä tekijänä koettiin myös hyvään yhteistyöhön panostaminen heti lapsen hoitosuhteen alusta alkaen. Merkityksiä annettiin positiivisen ensivaikutelman luomiselle vanhemmille sekä vanhemmille näyttäytyvälle aidolle kiinnostukselle lasta ja perhettä kohtaan.

K3: Me ollaan koitettu alust asti tehdä noiden vanhempien kans tosi hyvät suhteet puolin ja toisin. Ja kyl me kerrotaan niil vanhemmil aika koviakin juttui välil niitten omist lapsist, tai sil taval et sanotaan suoraan et mitä on ollut. Ja ne kestää sen ku ne tietää sen et meilt tulee sit myös se positiivinen palaute.

Haastatteluissa korostui lastentarhanopettajien kokemus siitä, että vaikka he tekisivät parhaansa hyvän yhteistyösuhteen eteen, vastavuoroisuudella on suuri merkitys ja vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön mahdollisuudet riippuvan paljolti myös vanhemmasta. Osan vanhemmista koettiin välinpitämättömiksi ja jopa tyytyväisiksi ja haluttomiksi tekemään varhaiskasvatuksen kanssa yhteistyötä. Toisaalta lastentarhanopettajat kokivat myös, että osa vanhemmista ei yksinkertaisesti halua avata oman perheensä tilannetta päiväkodissa yhtään enempää kuin on pakko.

S2: Tiedän vanhempii ketkä, on niinku huomannu et on ruvennu luottaa meihin ni on huomannu et rupee tavallaan enemmän niinku avautumaan. Mut sit on vanhempii ketkä tiedän kyl et pitää meijän

*työtä hyvänä ja luottaa meihin sil taval, mut silti ei oo vaiks viiteen
vuoteen kertonut mistään perheen ulkopuolisest elämästä mitään.*

Haasteena yhteistyösuhteen luomiselle vanhempien kanssa nousivat maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työskentelevien kerronnassa kielelliset ja kulttuuriset seikat. Jos yhteinen kieli vanhemman kanssa puuttuu jää yhteistyö usein pinnalliseksi ja lastentarhanopettajat kokivat epävarmuuden tunteita siitä, kykeneekö vanhempi kielellisesti ymmärtämään kaiken hänelle kerrotun. Lisäksi länsimaalaisen kulttuurin ulkopuolelta tulleiden perheiden koettiin tuntevan välillä hyvinkin heikosti suomalaista palvelujärjestelmää ja myös pelkäävän tarjottua apua ja sen seurauksia.

*K2: Täällä tulee ne kulttuurijutut vastaan myöskin, että joskus pitää et
ihan viimeseen asti välttää esimerkiksi sanaa psykologi, koska se
tyssää helposti siihen se yhteistyö. ”Minun lapseni ei ole hullu”
sanotaan ja sillon lähdetään ovet paukkuen.*

Lastentarhanopettajat kokivat, että heidän ensisijaisena tehtävänäään varhaiskasvatuksessa on kuitenkin tukea lapsen, ei vanhemman tilannetta. Näin ollen vanhemman tukemisessa varhaiskasvatuksessa tärkeää roolia näyttelee palveluohjaus; mihin vanhemman voi ohjata, jotta hän saisi tarvitsemaansa apua. Tutkimuksessa lastentarhanopettajien tietotaito muista kunnan lapsiperhepalveluista näyttäytyi vähäisenä. Haastateltavat myönsivät, etteivät he tarkkaan tiedä, mitä palveluja Turussa lapsiperheille on ja minkä palvelujen piiriin he voisivat vanhempia ja sitä kautta perheitä ohjata. Lastentarhanopettajille tutuimmat perhepalvelumuodot olivat lastenneuvola sekä kasvatus- ja perheneuvola. Sosionomi (AMK) koulutuksen saaneet lastentarhanopettajat osasivat nimetä selkeästi enemmän tarjolla olevia perhepalveluita kuin yliopistollisen koulutuksen suorittaneet lastentarhanopettajat ja kokivat saaneensa aiheesta melko hyvät perustiedot opintojensa kautta. Haastatelluista yhdellä oli työkokemusta myös lastensuojelun kentältä ja tämä näyttäytyi analyysissä selkeästi myös haastatelluista laajimpana tietämyksenä lastensuojelun kentästä ja palveluista. Kuitenkin myös sosionomipohjaiset lastentarhanopettajat toivoivat lisätietoa Turun palvelurakenteesta ja ennen kaikkea siitä mitä kukin palvelu käytännössä sisältää ja keiden on mahdollista päästä sen asiakkuuteen.

7 LASTENTARHANOPETTAJAN ROOLI LASTENSUOJELUTYÖSSÄ

Vaikka varhaiskasvatuksen tehtäviä ja toimintaa säädellään monin tavoin lailla ja esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteilla (vasu), jää varhaiskasvatuksen käytännön työtä toteuttaville ammattilaisille kuitenkin suhteellisen paljon valtaa päättää arjen pedagogisista ratkaisuista, jotka tosiasiallisesti rakentavat varhaiskasvatusta toimintaympäristönä. (Karila 2013, 9.) Käytännön työtä toteuttavina tekijöinä toimivat varhaiskasvatuksessa pääasiassa lastenhoitajat ja lastentarhanopettajat, joista jälkimmäisillä on päävastuu lapsiryhmien toiminnasta. Tässä osiossa keskityn nimenomaan lastentarhanopettajien osaamiseen lastensuojelun kentällä.

Varhaisen tuen näyttäytymistä aineistossani peilaan päiväkodissa toteutettavan lastensuojelutarpeen ennaltaehkäisyn sekä lastensuojelutarpeen havaitsemisen kautta. Lisäksi tarkastelen, millaiset tekijät nousivat aineistossa esiin lastentarhanopettajissa lastensuojelullista huolta herättävinä tekijöinä. Tämän jälkeen analysoin millä tavoin haastatellut lastentarhanopettajat kuvasivat käytännön tapahtumaketjua heränneeseen huoleen puuttumisessa.

7.1 LASTENTARHANOPETTAJAN LASTENSUOJELULLINEN OSAAMINEN

Lastentarhanopettajan työ on kokonaisvaltaista lapsen hoidosta, opetuksesta ja kasvatuksesta huolehtimista. Tässä osiossa tarkastelen, millaisena haastatellut lastentarhanopettajat kokivat oman koulutuksen ja työkokemuksen kautta rakentuneen lasten ja perheiden tukemiseen sekä lastensuojelullisiin asioihin liittyvän osaamisensa.

Iiris Happo jaottelee väitöskirjassaan ”Varhaiskasvattajan asiantuntijuus – Asiantuntijaksi kehittyminen Lapin läänissä” varhaiskasvattajan työhön liittyvät ydinosamaisalueet kahteen pääalueeseen: varhaiskasvatukseen liittyvä osaaminen sekä toimintaympäristöön liittyvä osaaminen (ks. kuvio 5). Varhaiskasvatukseen liittyvän osaamisen keskeinen tekijä on pedagoginen osaaminen, joka muodostuu hoivan, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Toimintaympäristöön liittyvä osaaminen taas sisältää sekä yhteiskunnallisen että kulttuurisen näkökulman ja niin päivähoidon kuin perheenkin toimintakulttuurin. Vuorovaikutus- ja yhteistyöosaaminen nähdään kiinteänä osana kummankin pääalueen ydinosamaisista. (Happo 2006, 196.)

Kuvio 5: Varhaiskasvattajan työn substanssiin liittyvät osaamisalueet ja ydinosaminen päivähoiton toimintaympäristössä (Happo 2006, 196 mukaillen)

Asiantuntijuuden ehtona nähdään yleensä tietty määrä koulutusta sekä työkokemusta. Työkokemuksen lisääntyminen ei kuitenkaan varmista suoraviivaista kehittymistä asiantuntijaksi. (Valkeavaara 1999, 105.) Koulutuksen ja työn ohella varhaiskasvattajan asiantuntijuuden kehittymiseen vaikuttavat työntekijän oma elämänhistoria sekä henkilökohtainen työote (Happo 2006, 198). Varhaiskasvatustyötä tehdään aina koko persoonalla ja siihen vaikuttavat myös kasvattajan omat arvot, uskomukset sekä käsitys lapsesta, kasvusta ja oppimisesta (Salminen 2017, 167-168).

7.1.1 Koulutuksen tuoma osaaminen

Haastateltavistani yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat valmistuneet joko Turun ammattikorkeakoulusta tai Turun yliopistosta. Valmistumisvuodet vaihtelivat laajasti, mutta kokemukset opinnoista olivat tästä huolimatta keskenään melko samanlaisia.

Turun yliopistossa lastentarhanopettajaksi voi kouluttautua opiskelemalla kasvatustieteen kandidaatiksi varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelmassa Rauman Opettajankoulutuslaitoksessa. Kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon suorittamisen tavoiteaika on 3 vuotta ja laajuus 180 op. Tutkinnon osaamistavoitteina on kehittää valmiutta toimia varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajana. Opinto-oppaassa kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut määritellään päivähoiton ja varhaiskasvatuksen kasvatustyössä erityisesti pedagogiseksi asiantuntijaksi ja opettajaksi ja sen myötä työyhteisön vastuullisin pedagogisen toiminnan suunnittelija ja toteuttaja. Tutkinto edellyttää sivuaineopintoja, joilla opiskelija voi syventää tietämystään eri oppiaineissa. (Turun yliopisto 2019) Tämänhetkisessä opetussuunnitelmassa kaikille tutkintoa suorittaville pakolliset varhaiskasvatuksen

tehtäviin ja esiopetukseen ammatillisia valmiuksia antavat opinnot sisältävät 3 opintopisteen laajuisen ”Yhteistyö varhaiskasvatuksessa” -opintojakson. Jakson oppimistavoitteisiin sisältyy kyky ymmärtää kasvatusyhteistyön merkityksen lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemisessa ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä sekä keskeisten haasteiden tunteminen lasten huoltajien, eri alojen asiantuntijoiden ja kasvatusyhteisön ammattilaisten kanssa. Lisäksi opetussuunnitelma tarjoaa mahdollisuuden opiskelijan halutessaan suorittaa 4 opintopisteen sivuainekurssin ”Lastensuojelu erityispedagogiikan tukena”. (Turun yliopisto 2019) Muilla tavoin lastensuojelun teema ei opetussuunnitelmassa näy. Edellä mainittuja kursseja ei ole löydettävissä edellisestä vuosina 2016-2018 voimassa olleesta opetussuunnitelmasta.

Kasvatustieteen kandidaatin tai aiemman yliopistollisen lastentarhanopettajan tutkinnon suorittaneet haastateltavat kertoivat, etteivät muista, että heidän koulutuksessaan olisi käsitelty lainkaan lastensuojeluun liittyviä teemoja, tai että sitä oli käsitelty hyvin vähän. Yliopistollisen lastentarhanopettajakoulutuksen saaneet lastentarhanopettajat kokivat kaikki tietoutensa lastensuojelulaista vähäiseksi, mutta ilmaisivat olevansa tietoisia lastensuojelulain mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta. Yksi lastentarhanopettajista nosti myös esille kokeneensa työssään, että hänen oletetaan tietävän lastensuojeluun liittyen asioita, joita hänelle ei koulutuksessa ole opetettu.

K3: Ei oo ollut mitään tarttumapintaa (lastensuojelusta) ku mä oon töihin tullut, et jos tulee joku tapaus et mitä mä sit teen?

K4: No aika vähän kyl käsiteltiin mitään (lastensuojeluun liittyvää), et tavallaan ois ehkä toivonutkin et ois enemmän ollut, koska sit taas on huomannut et oletetaan et tiedetään enemmän asioista ku oikeesti sit on opetettu.

Turun ammattikorkeakoulussa lastentarhanopettajaksi voi kouluttautua opiskelemalla sosionomiksi Joukahaisenkadun kampuksella. Sosionomikoulutuksen tavoiteaika on 3,5 vuotta. Saadakseen pätevyyden työskennellä lastentarhanopettajana tulee sosionomiopiskelijan suorittaa lastentarhanopettajan kelpoisuuden tuottamat varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opinnot vähintään 60 opintopisteen laajuisina osana sosionomi (AMK) -tutkintoaan. (Talentia 2018).

Kaikki haastattelemani sosionomitaustaiset lastentarhanopettajat olivat opinnoissaan suuntautuneet lapsi- nuoriso- ja perhetyön opintoihin. Näihin opintoihin on kuulunut suuntautumisvaihtoehdon mukaisten opintojen lisäksi pakollisena osana opintojaksot ”Kasvun tukeminen varhaislapsuudessa” sekä ”Lastensuojelu ja perhetyö”. Vuodesta 2014 lähtien varhaiskasvatus ja lastensuojelu on eriytetty opetuksessa omiksi suuntautumisvaihtoehdoikseen. (Turun ammattikorkeakoulu 2019.) Tämän lisäksi opinnoissa toteutetaan harjoittelujaksoja, joissa opiskelijan on oman kiinnostuksensa mukaan mahdollista valita millä sosiaalialan kentällä hän harjoittelujaksonsa suorittaa.

Kaikki haastatellut sosionomit kertoivat, että heidän koulutuksessaan oli käsitelty lastensuojeluun liittyviä teemoja, muun muassa lastensuojelulakia ja palvelujärjestelmää. Haastatelluista sosionomeista jokainen oli lisäksi suorittanut ainakin yhden opintoihinsa kuuluvan harjoittelujakson perhepalveluihin tai lastensuojelutyöhön liittyvässä yksikössä. Päiväkotityöhön suuntautuneita harjoittelujaksoja jokainen haastatelluista oli toteuttanut ainakin kaksi. Myönteisenä kokemuksena oli koettu se, että lastensuojelun teemojen ammattikorkeakouluopettajat olivat myös itse työskennelleet lastensuojelun kentällä ja pystyivät kertomaan eläviä esimerkkejä työstään. Haastateltaville vahvimmin mieleen olivat jääneet työharjoitteluihin liittyvät oppimiskokemukset. Useampi haastateltava kertoi harmitelleensa jälkikäteen päiväkodissa työskennellessään, miksei perehtynyt jo opinnoissaan vahvemmin lastensuojeluun, koska lastensuojelullisia teemoja oli tullut usein esiin varhaiskasvatustyössä.

S4: Nyt ku miettii jälkikäteen ni olisin ehkä, jos voisin valita uudestaan, niin tehnyt jonkun harjoittelun siel lastensuojelunkin puolel --- vaik niit on siel kurssailki käyty niit tiettyi juttui et mimmosii juttuihin sielt saa apua ja mimmoset perheet siel käy ja näin ja näin, mut tota ehkä se, et ei se mitä siellä luennoilla tulee ni vastaa sitä et mitä se siel käytännös sit on.

Kaiken kaikkiaan haastatteluissa nousi esiin, että sosionomi -koulutuksen saaneilla lastentarhanopettajilla oli laajempi tietous tarjolla olevista perhepalveluista kuin yliopistokoulutuksen saaneilla. Toisaalta yliopistokoulutuksen saaneilla lastentarhanopettajilla vaikutti olevan vahvempi tietotaito erilaisiin oppimisen haasteisiin puuttumisessa.

7.1.2 Työkokemuksen tuoma osaaminen

Yhdeksi asiantuntijuuden kehittymisen keskeiseksi piirteeksi voidaan nimetä myös kyky sietää työn ongelmallisten tilanteiden aiheuttamaa epävarmuutta ja tietämättömyyttä (Valkeavaara 1999, 120). Haastatteluissa nousi esiin runsaasti epävarmuuden kokemuksia liittyen lastentarhanopettajien lastensuojelulliseen osaamiseen. Eniten epävarmuutta nousi esiin vasta lyhyen työuran tehneiden lastentarhanopettajien kokemuksista. Pidemmän työhistorian tuoma kokemus näyttäytyi haastatteluissa ammatillisena itsevarmuuden kasvamisena. Lastentarhanopettajat kertoivat myös, että vaikka käytännön työkokemus on opettanut paljon, on se myös lisännyt tietyllä tapaa epävarmuutta, kun työuralla on tullut vastaan paljon sellaista, jota opinnoissa ei käsitelty. Ammatillisen asiantuntijuuden kasvuun oli haastateltavien kerronnan perusteella vaikuttanut työkokemuksen lisäksi myös haastateltavan oma ikä ja elämäntilanne. Nuoremman ja lyhyemmän työuran omaavat haastateltavat kokivat haastavammaksi ottaa vanhempien kanssa puheeksi vaikeita aiheita ja etenkin ottaa puheeksi huolen, joka liittyisi vanhempaan itseensä.

K1: Varmaan tää pitkä kokemus tuo varmuutta ja se et on itteki jo niin kauan ollut aikuinen ni varmaan pystyis niinku toiseen aikuiseenki suhtautumaan sil tavalla, ja sitku itse on myös vanhempi ni on tavallaan siitäkin kokemust tavallaan et miten voi uupuu tai täl tavalla et minkäläist se on olla kellon ympäri vastuussa.

Asiantuntijuuden kehittämisessä oleellista on, miten asiantuntija pystyy haastavia tilanteita refleктоimaan. Uuden oppiminen edellyttää pysähtymistä ja tilanteen uudelleen arvioimista. (Valkeavaara 1999, 116-117.) Useampi haastateltava totesi haastattelun päätteeksi, että haastattelu oli kuin työnohjauksellinen hetki pysähtyä pohtimaan omaa osaamistaan. Lastentarhanopettajien kerronnassa nousi esiin, että aikaa suunnittelemiseen, oman työn refleктоimiseen ja kehittämiseen on päiväkotityössä vain vähän. Lastentarhanopettajan työhön kuuluu lakisääteinen määrä suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis aikaa (SAK), mutta lastentarhanopettajat kokivat, että se kuluu pääsääntöisesti kaikki toiminnan pedagogiseen suunnitteluun sekä lapsiin liittyviin arviointitöihin kuten lasten omien varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamiseen. Lyhyitä työpäivän aikana käytäviä koulutuksia oman osaamisen tueksi kerrottiin olevan tarjolla toisinaan, mutta niihin pääsevän osallistuman vain yksittäisiä työntekijöitä kustakin

päiväkodista. Jokainen haastateltu lastentarhanopettaja oli käynyt työuransa ainakin yhdessä lyhyessä koulutuksessa työnsä kautta. Näistä yksikään ei ollut käsitellyt suoranaisesti lastensuojelullista osaamista, mutta useampi haastateltava kertoi käyneensä ”haastava lapsi” -koulutuksen ja saaneensa siitä tukea lapsesta heräävän huoleen puuttumiseen.

7.2 LASTENSUOJELULLISEN HUOLEN HERÄÄMINEN PÄIVÄKODISSA

Ehkäisevän lastensuojelun toteuttajista varhaiskasvatuksella on yhdessä opetushuollon kanssa mahdollisuudet havainnoida lapsen tilannetta muita lasten kanssa toimivia viranomaisia ja muita toimijoita paremmin, sillä lapsi viettää päivähoitossa, esiopetuksessa ja koulussa säännöllisesti useita tunteja joka arkipäivä. Nämä tahot havaitsevat helpoiten riskitekijät esimerkiksi lapsen käyttäytymisessä ja kodin olosuhteissa. (Saastamoinen 2018, 48.) Se miten usein tutkimukseen haastatellut lastentarhanopettajat olivat havainneet työssään tilanteita, jotka herättivät lastensuojelullista huolta, vaihteli suuresti. Jokainen haastateltava myönsi kokeneensa työssään joskus lastensuojelullista huolta, suurin osa osasi kuvata useammankin tilanteen, mutta kertoi kokeneensa huolta todella harvoin ja kuvasi yksittäisen tilanteen, joka oli tapahtunut jo vuosia aiemmin. Yksi haastateltavista kertoi tuntevansa lastensuojelullista huolta asiakaslapsistaan lähes viikoittain.

Varhaiskasvatuksen käyttöön vakiintunut termi on *erityisen tuen tarve*. Huolen ja erityisen tuen tarpeen välinen suhde on monitulkintainen ja paikoitellen subjektiivisesti määrittyvä. Erityisen tuen tarve kiinnittyy lastentarhanopettajien puheissa usein lapsen kehitykseen liittyviin tekijöihin ja huoli taas perheen sosiaalisiin ongelmiin tai vanhempien kyvyttömyyteen nähdä tai tunnistaa lapsen erityisen tuen tarve (Alijoki & Pihlaja 2017, 265.) Myös omassa tutkimusaineistossani haastatellut lastentarhanopettajat käyttivät huolen ja erityisen tuen tarpeen termejä sekaisin ja kuvasivat huolta herättävinä tekijöinä lasten kehityksellisiä viiveitä.

Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä (Varhaiskasvatuslaki 2018, 3§). Arviointi on yksi pedagogiikan keskeisistä toimintamuodoista. Arvioinnissa sekä varhaiskasvattajat että vanhemmat hankkivat eri keinoin tietoa lapsesta ja hänen ympäristöstään sekä omasta

toiminnastaan lapseen liittyen. Varhaiskasvatuksessa arvioinnin pohjana oleva tiedonhankinta perustuu pääosin havainnointiin. Arvioinnin avulla voidaan tunnistaa lapsen mahdollinen tuen tarve. (Heikka yms. 59.) Pienten lasten emotionaalista hyvinvointi havainnoidaan ja arvioidaan usein ulkoisten ilmenemismuotojen kuten ilmeiden, eleiden ja muiden non-verbaalisten toimintojen perusteella (Hännikäinen 2016, 39). Haastatellut lastentarhanopettajat kokivat mahdollisuudet työssään havainnoida ja arvioida lasten tuen tarpeita vaihtelevina. Havainnoimisen kannalta myönteisempänä tekijänä koettiin jo aiemmin esiin nostamani pienryhmätyöskentely ja haasteena taas työntekijöiden resurssivajeet sekä suuret lapsiryhmät. Suurten ryhmien johdannaisena esiin nostettiin myös korkea melutaso päiväkotiryhmissä, jonka koettiin häiritsevän myös varhaiskasvattajien keskittymistä ja tätä kautta mahdollisuuksia havainnoida lapsia.

Tutkimushaastatteluissa keskusteltiin siitä, minkälaiset tekijät herättävät lastentarhanopettajissa lastensuojelullista huolta lapsesta. Aineistossa nousivat useaan kertaan esiin selkeästi ulospäin näkyvät syyt; lapsen jollain tapaa huolta herättävä fyysinen ulkomuoto, lapsen nälkäisyys ja väsymys. Huolta olivat herättäneet myös tilanteet, jossa lapsen ulkomuoto tai puheet olivat herättäneet huolta kotona tapahtuvasta väkivallasta tai laiminlyönnistä. Esiin nousi herännyttä huolta sekä lapsiin kohdistetusta väkivallasta että kotona tapahtuvasta väkivallasta, jota lapsi on joutunut todistamaan.

K3: No ihan eka siit (lapsen) yleisest käytöksest, jos siin on jotain muutoksii. Ja jos just on kauheen likaset vaatteet, tukka sekasin, et niinku toistuvasti näkee et lapsest ei huolehdi tai jos lapsi on ihan hirveen väsynyt koko ajan.

S3: No lapsel oli musta silmä ja lapsi kertoo tarinaa et mitä on tapahtunut et ”äiti löi ku oli suuttunu”.

Myös lapsen vetäytyneisyys, säpsähtely, säikkyys, pelot ja yllättävät reaktiot nopeatempoisiin tilanteisiin herättivät lastentarhanopettajissa huolta, miten lasta kohdellaan päiväkodin ulkopuolella. Myös lapsen omasta jatkuvasta väkivaltaisesta käytöksestä heräsi haastateltavien keskuudessa aina huoli. Lastentarhanopettajat kytkivät huolen heräämisen usein tilanteisiin, joissa lapsen käytös tai toiminta jollain tapaa muuttuu tai poikkeaa selkeästi aiemmasta. Kaikkien haastateltavien vastauksissa

nousi esiin lastensuojelullista huolta herättävänä tekijänä päiväkotikäisten lasten käytöshäiriöiden lisääntynyt määrä. Syiksi käytöshäiriöille lastentarhanopettajat arvioivat muun muassa puutteet lasten sosiaalisissa ja tunneilmaisutaidoissa sekä lasten kielelliset haasteet, joiden vuoksi lapsi turhautuu, kun ei hän ei tule ymmärretyksi. Haastatteluissa nousi esiin kaksi selkeää syytä, joiden lastentarhanopettajat kokivat olevan lasten lisääntyneiden sosiaalisten ja tunnetaitojen puutteiden taustalla. Ensimmäiseksi syyksi koettiin se, että vanhemmat eivät enää vietä lastensa kanssa yhtä paljon aikaa kuin pari vuosikymmentä aiemmin. Esiin nousi lastentarhanopettajien huoli vanhempien ja lasten välisestä puutteellisesta vuorovaikutuksesta. Vuorovaikutuksen puutteiden koettiin voivan johtua joko vanhemman omista mielenterveydellisistä haasteista, mutta myös vanhempien hektisestä elämänrytmistä ja urasuuntautuneisuudesta. Huolta herätti myös sekä vanhempien lapsiinsa liittyvän kiinnostuksen että lapsilleen tarjoaman huomion puutteet. Lastentarhanopettajat pohtivat vanhemmuuden muuttuneen entistä suorituskeskeisemmäksi, mutta toisaalta vanhemmilla vaikuttaa olevan arjessa vähemmän yhteistä aikaa lastensa kanssa. Useassa haastattelussa esiin nousi myös teknologiakehityksen vaikutus. Lastentarhanopettajat kokivat, ette lapset viettävät tänä päivänä paljon vapaa-aikaa erilaisten medialaitteiden kuten puhelimien ja tablettien parissa. Tämän koettiin vähentävän lasten ja heidän vanhempiansa välistä yhteistä aikaa sekä sosiaalista kanssakäymistä. Lastentarhanopettajat kokivat pelien nopeatempoisuuden sekä niiden sisältämä väkivaltaisuuden myös osatekijäksi lasten lisääntyneelle häiriökäyttäytymiselle.

K1: Ehkä semmonen perheitten, en voi sanoo et ehkä kiire, mut semmonen et perheet on kovasti useimmiten menossa, on lisääntynyt.
— Et ennen, kun tultiin päiväkodista, ni mentiin kotiin ja tehtiin ruokaa ja oltiin se ilta yhdessä et siin he ehkä oppi erilaisia asioita ku et istuu auton takapenkillä koko illan.

Haastatteluissa keskusteltiin, millaiset tekijät herättäisivät lastentarhanopettajissa lastensuojelullista huolta asiakkaana olevan lapsen vanhemmasta. Haastateltavien vastauksissa nousivat selkeimmin esiin etenkin vanhemman mielenterveydelliset haasteet sekä päihteiden, etenkin alkoholin, käyttöön liittyvät ongelmat. Lähes jokainen haastateltu lastentarhanopettaja oli myös kohdannut työssään näihin teemoihin liittyviä haasteita. Vanhempi, jolla on mielenterveydellisiä ongelmia, voi olla oman sairautensa

vuoksi kyvytön huomioimaan lasta tämän iän ja kehitystason vaatimalla tavalla. Lapsen kannalta vanhemman mielenterveydelliset haasteet näyttäytyvät muun muassa vanhemman epäjohtonmukaisena käytöksenä ja kyvyttömyytenä kontaktiin. Psykoottisesti sairaan vanhemman on äärimmäisen haastavaa selviytyä yksin vanhemmuudestaan. (Svartsjö & Hellsten 2004, 16.) Haastatteluissa lastentarhanopettajissa huolta vanhemman psyykkisestä hyvinvoinnista olivat herättäneet myös vanhemman väsyneisyys sekä sitoutumattomuus sovittuihin käytäntöihin. Myös vanhemman päihdeongelma lisää vanhemman ailahtelevaisuutta ja kasvatuksen ja hoidon epäjohtonmukaisuutta. Päihteitä käyttävä vanhempi voi kuivilla ollessaan olla lämmin ja huomaavainen, mutta päihtyneenä arvaamaton ja laiminlyövä. (Svartsjö & Hellsten 2004, 16.) Välillä huoli heräsi siitä, että vanhempi koettiin haluttomaksi tekemään yhteistyötä varhaiskasvattajien kanssa sekä välinpitämättömäksi oman lapsensa asioista.

SI: Masentuneisuus, jos on jotenki tosi semmonen unohtelee vilkuttaa

--- no humaltuminen olis tietty heti mmm, joo se olis suoraan

lastensuojeluilmotus, tai joku tosi aggressiivinen käytös.

K4: Semmonen et ei tuu sovittuihin tapaamisiin tai ei vastaa viesteihin

tai muuhun tai oo millään taval kiinnostunut niist lapsen asioist. Et

vähän silleen "hälläväliä" ja tulee millon sattuu ja menee millon

sattuu eikä välttämät oikein osaa kertoo niist kotioiloist sit itekkään.

Lastentarhanopettajat kokivat lapsen ja vanhemman hyvinvoinnista heräävien huolien käytännössä poikkeuksetta kytkeytyvän aina myös toisiinsa.

7.3

LASTENSUOJELULLISEN HUOLEN PUHEEKSIOTTO JA LASTENSUOJELUILMOITUS

Kasvattajan puuttuminen lapsen ja perheen asioihin on aina näkymättömän henkilökohtaisuuden ja itsellisyyden rajan ylittämistä (Huhtanen 2007, 38). Lasten kanssa työskenteleviltä aikuisilta vaaditaan sekä herkkyyttä kohdata lapsi että päättäväisyyttä turvata lapsen tilanne olosuhteiden sitä edellyttäessä. Aikuisten on oltava valmiita vastaanottamaan ja kuulemaan mitä lapsi viestii sekä erottamaan se esimerkiksi lapsen vanhempien näkökulmasta. (Saastamoinen 2018, 39-40). Huolen puheeksiotossa vanhempien kanssa lastentarhanopettajat painottivat oikeaa ajoitusta.

Tilanteesta keskustelemiselle haluttiin varata erikseen aikaa ja välttää niin sanottuja ”käytäväkeskusteluja”. Vaikka lastentarhanopettajat kuvasivat päiväkotiarkea hektiseksi, olivat he vahvasti sitä mieltä, että aikaa vaikeista asioista keskustelemiselle vanhempien kyllä löytyy, kunhan sitä päättää löytää.

Huolen herätessä lastentarhanopettajat kokivat tärkeäksi kollegiaalisen tuen. Jokainen haastateltava lastentarhanopettaja kertoi huolen herätessä ensimmäiseksi ottavansa huolen puheeksi tiimikavereidensa kanssa, vasta sitten käsittelevänsä asiaa lapsen vanhempien kanssa. Useampi ilmaisi ottavansa tilanteen puheeksi myös päiväkodinjohtajan ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, ennen kuin asiasta lähdetään keskustelemaan vanhemman kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli nousi esiin jokaisessa haastattelussa. Viime vuosina Turun varhaiseryityiskasvatuksessa on lisätty varhaiskasvatuksen erityisopettajien määrää siten, että alueellisten varhaiskasvatuksen erityisopettajien alueet ovat pienentyneet. Tämän on nähty vaikuttavan positiivisesti tavoitettavuuteen, jolloin lapsen tuen tarpeen ilmetessä asiaan on pystytty puuttumaan nopeasti. (Turun kaupunki 2015, 13.) Varhaiskasvatuksen erityisopettaja näyttäytyi aineistossa konsultoitavana asiantuntijana, jolta lastentarhanopettajat hakivat vahvistusta sekä käytännön ratkaisuja lapsen tilanteeseen heränneisiin huoliin liittyen. Lastentarhanopettajat tuottivat kokevansa, että varhaiskasvatuksen erityisopettajilla on heitä laajemmin tietoa sekä lapsen kehitykseen liittyvistä haasteista että perheille tarjolla olevista palveluista ja tukimuodoista. Toisaalta yhteistyötä erityisopettajan kanssa ei kuitenkaan koettu aina helpoksi, koska hän näki lapsia vain satunnaisesti ja oli harvoin osallisena haastavimmissa tilanteissa. Lastentarhanopettajien puheissa nousi esiin toive siitä, että jokaisessa päiväkodissa olisi oma varhaiskasvatuksen erityisopettaja, joka todella tuntisi päiväkodin lapset ja jota olisi mahdollista konsultoida välittömästi tarpeen vaatiessa ja huolen herätessä.

Lastentarhanopettajien kynnys ottaa huolta herättänyt tilanne puheeksi vanhemman kanssa vaihteli. Haastattelujen yhteydessä keskusteltiin siitä, onko huoleen puuttumisessa lastentarhanopettajien mielestä eroa riippuen siitä, herääkö huoli päiväkodissa lapseen vai hänen vanhempiinsa liittyvistä asioista. Haastateltavista valtaosa koki, että heidän olisi helpompi lähteä puuttumaan lapsesta heräävään kuin vanhemmasta heräävään lastensuojelulliseen huoleen. Tässä näkyivät erot työkokemuksessa ja omassa iässä (ks. luku 7.1.2) sekä siinä miten yhteistyökykyisenä vanhempi lastentarhanopettajan silmissä näyttäytyi (ks. luku 6.3). Pisimmän työuran

tehneet haastateltavat eivät nähneet eroa puuttumisessa huoleen joka kumpusi lapsesta tai joka kumpusi vanhemmasta.

K3: Ni se (huoli lapsesta) on semmonen ”meidän kuuluukin tehdä tämä juttu”, mut sit just ne vanhemmat ni sit on vähän se raja just et mihin asti mä voin mennä et mä pysyn omas reviirissäni viel.

K4: No varmasti se et olis siitä vanhemmasta huolissaan ni se olis vaikeempaa. Et semmosii on ollukki et äiti on vaikuttanut vaik tosi semmoselt väsyneeltä tai muuta ja varsinkin ku on sit itse viel tosi semmonen nuori opettaja ni vaikee ruveta siin sit et hei mites nyt.

Vanhempien saattaa olla haasteellista ottaa kasvattajan kanssa puheeksi itseään askarruttavia asioita, oli kyse sitten lapseen tai koko perheeseen liittyvistä tekijöistä (Koivunen 2009, 174). Lastentarhanopettajista kaksi kertoi vanhemman olleen suorastaan helpottunut, kun lastentarhanopettaja oli uskaltanut ottaa perheen huolta herättäneen tilanteen puheeksi. Lastentarhanopettajat pohtivat, vanhempien voivan helposti kokea esimerkiksi häpeää tai epäonnistumisen kokemuksia liittyen perheen haastavaan tilanteeseen.

K2: Se oli helppo sillon ku se äiti suorastaan romahti tohon eteiseen - -- se oli hänelle ihan semmonen että, tavallaan että kiitos, että apua, mitä hän nyt tekee.

Haasteena huolen puheeksiotolle näyttäytyivät vastauksissa myös haasteet vanhemmalle sopivan yhteisen keskusteluajan löytämiselle vanhempien kanssa. Tämä korostui etenkin vuorohoidossa työskentelevien lastentarhanopettajien vastauksissa. Lisäksi vuorohoidossa työskentelevillä lastentarhanopettajilla oli enemmän kokemuksia siitä, että he joutuivat keskustelemaan vanhempien kanssa tilanteista, joissa he eivät olleet itse olleet työvuorojensa puitteissa läsnä ja tämä koettiin haastavana.

S3: Illat on haasteellisii --- ja sitten ku oikeesti vaan kuulee niistä (eikä ole itse iltaisin läsnä) ni ei tiedä mimmmonen se tilanne oikeest on. --- ni must on vaikee hoitaa haastavaa keskusteluu vanhemman kaa ku mä en oikeesti tiedä, miten haastava se tilanne on ollut.

Turun kaupungin varhaiskasvatuksessa on pyritty vakiinnuttamaan käytäntö, jossa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvattajan sekä vanhempien yhteisessä tapaamisessa kerran vuodessa, lapsen syntymäpäivän aikoihin. Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman (2017) mukaan varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään aina tarvittaessa, mutta haastattelemieni lastentarhanopettajien mukaan ajan löytäminen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivittämiselle useammin kuin kerran vuodessa on usein haastava löytää. Lastentarhanopettajien mukaan pääpaino varhaiskasvatussuunnitelma -keskustelussa on edelleen lapsen taidollisen oppimisen arvioinnissa, vaikka suunnitelma onkin viime vuosina muokkaantunut enemmän lapsen yksilöllisyyttä huomioivaan suuntaan. Raision kaupungissa otettiin vuosina 2011 ja 2014 toteutetun perhepalvelujen uudistamisen myötä yhtenä varhaisen puuttumisen menetelmänä käyttöön ”Lapset puheeksi” -menetelmä (Hulkkonen 2015, 74). Menetelmän tavoitteena on kartoittaa lapsen kehitystä suojaavat tekijät ja tukea niitä joko yhden tai useamman palvelun sekä muiden lapselle ja perheelle tärkeiden toimijoiden yhteistyönä. Lapsen suotuisaa kehitystä edistetään siellä missä lapsi elää arkeaan, eli päivähoidossa ja koulussa, osana arkista kanssakäymistä. Lapset puheeksi -keskustelun päämääränä on tukea lasten kehitystä erityisesti silloin, kun lapsen elämäntilanteeseen liittyy vaikeuksia. (Suomen Mielenterveysseura 2018.) Myös Raahen kunta on asettanut tavoitteekseen lasten ja nuorten tuen vahvistamisen peruspalvelujen kautta ja otti käyttöön Lapset puheeksi -menetelmä lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteiden havaitsemisen tukemiseksi sekä päivähoidossa että koulussa. Raahessa Lapset puheeksi -keskustelua tarjotaan myös neuvolassa kaikille sitä haluaville perheille. Raisiossa menetelmän käyttöön koulutettiin lapsia päivittäin kohtaavia perustason työntekijöitä, kuten varhaiskasvatuksen ja koulun henkilökuntaa. Raahessa vastustusta kehittämistyölle herätti varhaiskasvattajien ja opettajien epäily omasta oikeudestaan kysyä vanhemmilta heidän perhe-elämäänsä koskevia asioita. Sekä Raahessa että Raisiossa osa opetus- ja kasvatustalon ammattilaisista on kokenut pelkoa omalle ammattikunnalle kuulumattomiksi koettujen työtehtävien lisääntymisestä ja vastustaneet tämän vuoksi hanketta. (Hulkkonen 2015, 74; Kallunki yms. 2015, 96.) Henkilöstön kouluttaminen Lapset puheeksi -menetelmän käyttöön oli myös yksi Lupa auttaa- hankkeen tavoitteista palveluohjauksen ja puheeksiottamisen vahvistamiseksi varhaiskasvatuksessa ja kouluissa (Lupa auttaa 2018). Tutkimushaastatteluissani kysyin haastateltavilta lastentarhanopettajilta, olivatko he kuulleet Lapset puheeksi -

työmenetelmästä tai käyttäneet sitä työssään. Kaikki haastatellut sosionomi -tutkinnon suorittaneet lastentarhanopettajat olivat kuulleet menetelmästä ja osa oli kokeillut sitä opintojensa yhteydessä mutta yksikään ei ollut käyttänyt sitä opintojen jälkeen työuransa aikana. Yliopistotutkinnon suorittaneille työmenetelmä oli vieras, yksi haastatelluista totesi joskus kuulleensa menetelmän nimen, muttei tiennyt siitä enempää. Lastensuojelulaki määrittelee ammattihenkilöt, jotka ovat salassapitosäännösten estämättä velvollisia viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimelle, jos he ovat työtehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka tilanne vaatii lastensuojelutarpeen selvittämistä. Syynä tähän voivat olla joko lapsen hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen. Päivähoito mainitaan laissa ensimmäisenä ilmoitusvelvollisena tahona sosiaali- ja terveydenhuollon ohella. (Laki 417/2007.) Lastensuojeluilmoitus on keskeinen lasta koskevan sosiaalihuoltoasian vireilletulotapa ja sen tekeminen on yksi viranomaisten lapsen suojeluun liittyvä yhteistyön toimintamalli (Saastamoinen 2018, 124). Kaikki tutkimukseeni osallistuneet lastentarhanopettajat kertoivat olevansa tietoisia edellä mainitusta lastensuojelulain mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta.

S2: No kyl siis siin ihan jokasel työntekijäl riippumat siit onks hän hoitaja vai siivooja, vai lastentarhanopettaja ni on velvollisuus tarttua, jos herää huoli.

K3: Mut kyl meijän mun mielest kuuluu kaikkien huolehtii ja sanoo, jos me nähdään et joku voi huonosti varsinkin, jos on tullut joku muutos et lapsi on ihan erilainen, ku mitä se on ennen ollut.

Tutkimusten mukaan varhaiskasvatuksen osuus lastensuojeluilmoitusten taustalla on vähäinen (Heino 2014, 290). Lastentarhanopettajien kynnys tarttua lastensuojelulliseen huoleen lastensuojeluilmoituksen tekemisen muodossa näyttäytyi myös omassa tutkimusaineistossani jopa huolestuttavan korkeana. Haastatteluissa kävi ilmi, että lastentarhanopettajat haluavat ensisijaisesti saada ratkaistua huolta herättävät tilanteet yhteistyössä vanhemman kanssa; lastensuojeluilmoituksen tekeminen oli lastentarhanopettajien mukaan viimesijainen keino. Aineiston perustella lastentarhanopettajat seuraavat huolta herättäneitä tilanteita usein pitkäänkin ennen kuin niihin lähdetään aidosti puuttumaan. Useampi haastateltava kertoi olleensa tilanteessa, jossa selkeä huoli lapsen hyvinvoinnista oli herännyt, mutta lastensuojeluilmoitusta ei

ollut kuitenkaan tehty. Lastensuojeluilmoitus nähtiin vaihtoehtona usein vasta silloin, kun vanhemmalle on jo aiemmin annettu mahdollisuus muuttaa toimintatapojaan ja hän ei ole näin yhteisestä keskustelusta huolimatta toiminut. Lastensuojeluilmoitusta käytettiin myös tietynlaisena ”viimeisenä varoituksena” ja pelotteena vanhemmille.

K3: Nytkin meil on ollut tän syksyn aikan yks semmonen et ollaan vähän tarkemmin seurattu tilannetta, mut nyt näyttää paremmalt et ei tarvi ottaa yhteyt mihinkään.

S1: Ja sit aika usein puhutaan siitä et jos, jos vanhemmat ei ota yhteyt ni sit täytyy ”väläyttää korttii” et meidän täytyy tehdä lastensuojeluilmoitus.

Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen kytkeytyy lastentarhanopettajien keskuudessa tutkimustulosteni perusteella sekä epävarmuutta että pelkoa. Haastatteluissa keskusteltiin niistä syistä, joiden vuoksi lastentarhanopettajat kokevat lastensuojeluilmoituksen tekemisen kynnyksen korkeana. Haastateltavat nostivat esiin samaa kuin huolen puheeksiotonkin kohdalla; koettiin vaikeaksi arvioida missä oman työn rajat menevät ja mikä kaikki kuuluu päiväkodin tehtäviin. Lastentarhanopettajilla ei ollut selkeää käsitystä siitä, miten lastensuojeluilmoitus tehdään ja ennen kaikkea epätietoisuutta liittyi siihen, mitä lastensuojeluilmoituksesta käytännössä seuraa. Moni lastentarhanopettaja nosti esiin pelkäävänsä lastensuojeluilmoituksen tekemisen vaurioittavana vanhempien kanssa tehtävä yhteistyötä. Pahimmillaan lastensuojeluilmoituksen koettiin johtavan siihen, etteivät vanhemmat ilmoituksen jälkeen enää tuo lasta päiväkotiin; osalla lastentarhanopettajista oli myös kokemusta tällaisesta.

S4: Voihan siitä sitten seurata et vanhempi lakkaa tuomasta lasta päivähoitoon --- Mut et tavallaan se (lastensuojeluilmoituksen tekeminen) on toki, se on aina se riski --- mut ei siinä sit itseään voi syyttää et tuli tehty lastensuojeluilmoitus koska se oli tehtävä. Mut et jos siitä sille lapselle sitä koituu tästä jotain enemmän harmia ni et lapsen etu mielessä kaikessa.

Haastateltavien vastauksissa nousi esiin, että he kokivat vastuun lastensuojeluilmoituksen tekemisestä olevan ennen kaikkea päiväkodinjohtajalla. Osa

haastateltavista nosti esiin, että johtajan vastuu lastensuojeluilmoituksen tekemisestä on päiväkodissa ”sisäänrakennettua” ja lastentarhanopettaja koki, ettei hänellä ole oikeutta ”kävellä johtajan yli” tässä asiassa. Osa lastentarhanopettajista kuitenkin myös kritisoi tätä käytäntöä ja koki, että paras tietous lapsen tilanteesta on nimenomaan ryhmässä työskentelevillä lastenhoitajilla ja lastentarhanopettajille. Lisäksi useampi haastatelluista uskoi, että jos lastensuojeluilmoituksen tekee johtaja, on ilmoituksella todennäköisesti vähemmän negatiivisia vaikutuksia vanhempien kanssa toteuttavaan yhteistyöhön.

S1: Et kylhän ne työntekijät jotka on siin arjes ni näkee parhaiten, ni nyttienki ku me tehtiin (lastensuojeluilmoitus) niin me tehtiin ihan me meidän ryhmän lastentarhanopettajat. Puhuttiin kyl johtajan kaa et hän olis siihen tullut, et periaattees se on johtajan tehtävä, me tiedetään, mut ei hän oo ollut niis tilanteis sillai toisaalt ni kyl me oltiin ne jotka sen teki ja me koettiin et se oli järkevämpää.

K2: Meidän yks johtajakin sano et hän voi tehdä sen ilmoituksen, koska sillon sinne piti antaa, meidän piti antaa sinne nimi. Niin se sillonen johtaja sano et hän antaa sinne mieluummin oman nimensä, ku sillon se tavallaan se ketä on niitten vanhempien kans koko aika tekemisissä, ni se ei niinku tavallaan riko sitä yhteistyötä.

7.4 LASTENTARHANOPETTAJA OSANA MONIAMMATILLISTA YHTEISTYÖTÄ

Onnistuneen varhaisen tuen keskeinen piirre ja merkittävä osa ehkäisevää lastensuojelutyötä päiväkodissa on moniammatillinen verkostotyö muiden lapsiperhepalveluiden kanssa (Huhtanen 2004, 189). Moniammatillinen lähestymistapa on varhaisen tuen keskeinen piirre ja päivähoidon tyypillisimpiä yhteistyökumppaneita ovat neuvolat, perheneuvolat, opettajat, erityisopettajat, psykologit, terapeutit ja lastensuojelu (Koivunen 2009, 13). Nämä kaikki yhteistyötahot nousivat esiin myös tutkimushaastatteluissani. Konkreettinen yhteistyö varhaiskasvatuksen ja muiden eri toimijoiden välillä näyttäytyi kuitenkin haastateltavien vastauksissa vähäisenä. Erittelen seuraavaksi lastentarhanopettajien kokemuksia eri yhteistyötahojen kanssa toteutettavasta yhteistyöstä.

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu, että varhaiskasvatus ja lastenneuvolat tekevät yhteistyötä lasten terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa (Turun kaupunki 2017, 42.) Myös Turun kaupungin varhaiskasvatuksen laatukäsikirjassa mainitaan, että varhaiskasvatuksen yhteistyö lastenneuvolan kanssa on tiivistä. Lasten vuositarkastuksia varten on laadittu yhteistyölomakkeet, joiden tavoitteena on tehostaa yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä sekä vahvistaa huoltajien osallisuutta kehityksen arvioinnin suhteen. (Soukainen ym. 2015, 15.) Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä näyttäytyi tästä huolimatta lastentarhanopettajien kerronnassa vähäisenä ja puutteellisenä. Lastentarhanopettajat kokivat, että ”yhteistyö” tiivistyi lähinnä tiedonsiirtoon, joka sekään ei aina oikein toiminut. Lastentarhanopettajat kertoivat täyttävänsä edellä mainittuja yhteistyölomakkeita, mutta vastuu lomakkeen toimittamisesta neuvolaan jää vanhemmalle eikä lastentarhanopettajilla ollut varmuutta päätykö kaavake edes perille. Toisaalta esiin nousi myös kokemus siitä, etteivät neuvolan terveydenhoitajat tai lääkärit ole aidosti kiinnostuneita siitä mitä lastentarhanopettajat kaavakkeisiin täyttävät. Lastentarhanopettajat kokivat myös hankalaksi, ettei neuvolan terveydenhoitajilla ole enää käytössään suoria puhelinnumeroita, joista heidät tavoittaisi helposti.

*S3: Tietty on ne neuvolaselvitykset, mut mul on niistäkin semmonen et
mä teen niitä, oikeesti aika isolla vaivalla mä panostan niihin, mä
perehdyn niihin ja sit ne vaan lähtee ni meneeks ne ensinnäkään ikinä
sinne neuvolaan vanhempien välityksellä, saaks se neuvolatyyppi siit
mitään?*

Haastatteluissa esiin nousivat neuvolayhteistyön näkökulmasta myös neuvolatiimit, joissa konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat käsittelevät lasten haastavia tilanteita. Ryhmässä toimivat lastentarhanopettajat kokivat kuitenkin niiden painoarvon omassa käytännön työssään vähäisenä, mutta varhaiskasvatuksen erityisopettajan tarjoama tuki ylipäättään oli monen lastentarhanopettajan mielestä tärkeä moniammatillisen yhteistyön muoto.

Jokaisessa haastattelussa esiin nousi myös kasvatus- ja perheneuvolan rooli perheiden tukemisessa. Useampi lastentarhanopettaja kertoi ohjanneensa perheen olemaan yhteydessä kasvatus- ja perheneuvolaan, jos perheen tilanteesta oli herännyt

päiväkodissa huoli. Kasvatus- ja perheneuvolaa oli suositeltu myös vanhemmille, jota omatoimisesti olivat päiväkodissa ilmaisseet tarvitsevansa apua perheen tilanteeseen. Lastentarhanopettajille oli kuitenkin epäselvää millaista konkreettista apua perheet voivat kasvatus- ja perheneuvolasta saada ja mistä kasvatus- ja perheneuvolan asiakkuus koostuu. Lastentarhanopettajat pohtivat myös, kuinka nopeasti perheiden on mahdollista kasvatus- ja perheneuvolasta apua saada ja onko kaikkien perheiden sinne mahdollista edes päästä.

Turun kaupungin varhaiskasvatuksen laatukäsikirjan mukaan Turussa varhaiskasvatuksen, lastenneuvolatoiminnan ja lastensuojelun kanssa luodaan ja kehitetään järjestelmä, jolla voidaan yhteistyössä vanhempien kanssa seurata lapsen kasvua ja kehitystä ja tarvittaessa ohjata perhettä hakeutumaan eri palveluihin (Soukainen ym. 2015, 15). Haastatteluissa nousi esiin, että lastentarhanopettajien kokemuksen mukaan tällaista järjestelmää ei ole. Haasteita varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun väliselle yhteistyölle aiheutti lastentarhanopettajien mukaan se, että lastentarhanopettajat eivät tunteneet lasten asioista vastaavia sosiaalityöntekijöitä. Lastensuojelun työntekijät olivat lastentarhanopettajien kokemuksen mukaan heihin usein yhteydessä puhelimitse, jolloin lastentarhanopettajat kokivat mahdottomaksi varmistua siitä, kuka soittaja todella on, koska he eivät tunteneet lastensuojelun työntekijöitä tai olleet edes tietoisia, että lapsella on lastensuojelun asiakkuus. Lisäksi sosiaalityöntekijöiden koettiin vaihtuvan usein.

Haastateltavista ainoastaan yksi koki, ettei hän ollut koko työuransa aikana tehnyt lainkaan yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Muiden haastateltujen kokemusten määrä liittyen yhteistyöhön lastensuojelun kanssa vaihteli, mutta kukaan ei kokenut tehneensä erityisen tiivistä yhteistyötä. Haastateltavista kaksi kertoi osallistuneensa joskus lastensuojelun verkostopalaveriin lastentarhanopettajan roolissa. Näissä palaverissa lastentarhanopettajat kertoivat olleensa mukana vain sen aikaa, kun käsiteltiin lapsen varhaiskasvatukseen liittyviä teemoja.

Haastatelluista kaksi kertoi olleensa puhelimitse yhteydessä sosiaalipäivystykseen lastensuojelullista huolta herättäneessä tilanteessa. Yksi heistä oli pyytänyt konsultaatiota heränneestä huolesta, toinen oli soittanut tilanteessa, jossa lasta ei ollut noudettu päivähoidosta. Haastatelluista kaksi oli ollut tilanteessa, jossa lasta ei ollut tultu hakemaan päivähoidosta ja he olivat vieneet lapsen Pienten lasten

vastaanottokotiin (nykyinen Vähäheikkilän perhetukikeskus). Näissä tilanteissa lastentarhanopettajat kertoivat lasten tilanteiden jääneen mietityttämään tavallista enemmän ja oman ammatillisuuden olleen tietyllä tapaa koetuksella.

K2: Sit se poika jäi tänne ja mun piti se viedä sinne Pienten lasten vastaanottokotiin. Sitä mä en unohda ikinä. Et ku hän tajus et mä jätän hänet sinne niitten tuntemattomien ihmisten kanssa, ja kun mä lähin sieltä ni käytävät kaiku et ”Älä jätä mua tänne!”.

Haastateltavien kerronnassa näyttäytyi selkeänä lastentarhanopettajien kokemus lapsiperhepalvelujärjestelmän rikkonaisuudesta (ks. luku 6.3). Myös perheiden näkökulmasta lapsiperhepalveluiden palvelujärjestelmä on hajanainen ja palveluiden antajien keskinäinen yhteistyö puutteellista. Tutkimusten mukaan kunnissa ei ole riittävän vahvoja rakenteita ja käytäntöjä, jotka tukisivat yhteisistä tavoitteista ja vastuista sopimista palveluiden yhteensovittamiseksi sekä käytäntöjen yhtenäistämiseksi. (Halme & Perälä 2014, 225.) Haastatteluissa nousi esiin lastentarhanopettajien toive konkreettisesta yhteistyöstä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä. Lapsiperhepalveluiden ja lastensuojelun toivottiin jalkautuvan päiväkoteihin, jotta ne tulisivat tutuiksi sekä varhaiskasvattajille että perheille. Pidemmän työuran tehneet lastentarhanopettajat toivat ilmi, että yhteistyö muiden perhepalveluiden kanssa ei ole vuosien saatossa vahvistunut vaan päinvastoin vähentynyt. Pitkään työtä tehneet lastentarhanopettajat kertoivat, miten ennen 1990-luvun loppua päiväkodeissa oli ollut enemmän ryhmissä toimivia erityislastentarhanopettajia sekä oma psykologi. Yksi lastentarhanopettaja muisteli, miten hänen edellisessä työpaikassaan neuvolan terveydenhoitaja kävi säännöllisesti päiväkodissa, jolloin varhaiskasvattajilla oli mahdollisuus konsultoida terveydenhoitajaa lasten kehitykseen ja tuen tarpeisiin liittyen. Enää tällaista yhteistyötä ei ollut.

K1: Edellisest työpaikastani mis olin pitkään et siel meil toimi niin hyvin tilanne et terveydenhoitaja lastenneuvolast tuli ain kerran kuukaudes päiväkotiin, päiväkodinjohtajan aloitteest alun perin lähti tämä. ja meil oli aina yhteinen tapaaminen, jossa me ei käsitelty yhtään lasta nimeltä vaan yleisesti

Kaikki tieto lapsesta sekä perheestä kuuluu vaitiolovelvollisuuden piiriin ja vanhemmilla on oikeus itse päättää mitä tietoja he lapsestaan tai perheestään antavat varhaiskasvattajalle (Koivunen 2009, 173). Sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä että varhaiskasvattajia koskee laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) ja sen asettamat vaitiolovelvollisuus sekä salassapitosäännökset. Lisäksi Varhaiskasvatuslain (540/2018) 40 § määrittää erikseen lapsen tuen tarvetta, tukitoimia ja niiden toteuttamista koskevien tietojen sekä lapsen henkilökohtaisten ominaisuuksien arviointia koskevien tietojen kuten lapsen varhaiskasvatussuunnitelman olevan salassa pidettäviä. Kaikissa tutkimushaastatteluissani nousivat esiin lastentarhanopettajien kokemat salassapitovelvoitteen aiheuttamat haasteet yhteistyölle. Lastentarhanopettajat kokivat, että yhteistyö ei useinkaan ollut vastavuoroista vaan lastensuojelun työntekijät odottivat saavansa heiltä tietoa antamatta mitään takaisin.

K2: No ihan ensimmäisenä tulee (lastensuojelusta) mieleen se salassapitovelvollisuus. Tavallaan se et itellä on välillä, tai siis aina, kun on ollut tekemisissä lasten asioissa, ni se et mejän pitää kertoa kaikki mitä me tiedetään, mut sitten jos mä kysyn jonkun asian ni sitte se on seis, et meillepäin ei tuu mitään tietoo, mut meiltä pitää mennä sinne kaikki.

Lisäksi lastentarhanopettajat olivat kokeneet epävarmuutta myös siitä mitä tietoa heillä on oikeus luovuttaa eteenpäin lastensuojeluun. Lastentarhanopettajat kertoivat myös tilanteissa, joissa heille oli jäänyt hyvin epäselväksi, miksi lastensuojelun työntekijät ylipäättään ottivat heihin yhteyttä perheen asioissa. Lastentarhanopettajat olivat tällöin kokeneet huolen ja jopa syyllisyyden tunteita ollessaan tiedottomia siitä mikä perheen tilanne on; oliko heiltä jäänyt jotain vakavaa huomaamatta. Puhelinkeskustelut koettiin myös haastaviksi kesken hektisen päiväkotiarjen ja lastentarhanopettajat toivoivat mahdollisuutta vaikuttaa siihen, miten ja milloin lastensuojelun työntekijät heitä lapsen tilanteesta konsultoivat. Kaiken kaikkiaan salassapitovelvollisuuden koettiin hankaloittavan merkittäväällä tavalla kokonaisvaltaisen yhteistyön tekemistä lastentarhanopettajien ja sosiaalityöntekijöiden välillä ja mahdollisuuksia työskennellä yhdessä perheen tukena.

S2: Sosiaalityöntekijöil on tosi kova se salassapitovelvollisuus ja se et mitä saa kertoa, mut et ku meil on tavallaan myös, et me ei niinku

esimerkiks puhelimen välityksel voida keskustella ollenkaan lapsen asioist tai sähköpostil laittaa mitään. Et se selvityskin (lapsen tilanteesta) sen se sosiaalityöntekijäkin tuli lopulta hakee kirjeenä.

Lastentarhanopettajat kokivat myös, että heidän työtään ja tietouttaan lapsen tilanteesta arvostetaan moniammatillisessa yhteistyössä usein liian vähän. Lastentarhanopettajat kokivat, että heillä on usein runsaasti tietoa lapsen tilanteesta, sillä he kohtaavat lapsen lähes päivittäin ja voivat havainnoida häntä lapselle luontaisessa ympäristössä. Useamman lastentarhanopettajan vastauksissa nousi esiin lastentarhanopettajien kokemus siitä, että yhteiskunnallisella tasolla heidän tekemäänsä työtään ei arvosteta, eivätkä myöskään lapsen asioista lastensuojelutilanteessa päättävät sosiaalityöntekijät konsultoi heitä riittävästi.

K3: Mut se et ihan yht lail ku ne vanhemmat on lapsensa asiantuntijoita ni meki ollaan jollain tasol heidän lasten asiantuntijoi. Et tietenkään ei kenenkään vanhemman kans, ei minkäänlaist vastakkainasetteluu, tottakai ne tuntee omat lapsensa paremmin. Mut kyl me ollaan ne seuraavat et ketä ne lapset tuntee, jos ne viettää tääl mont tuntii päivästä aikaa.

Haastatteluissa keskusteltiin LAPE-muutosohjelman tavoittelemasta perhekeskusmallista. Perhekeskuksen on tarkoitus olla palvelujen kokonaisuus, joka sovittaa yhteen lapsille ja perheille suunnatut hyvinvointia ja terveyttä, kasvua sekä kehitystä edistävät sekä varhaisen tuen ja hoidon palvelut. Perhekeskukseen ja sen palveluverkostoon kuuluvat muun muassa äitiys- ja lastenneuvola, lapsiperheiden perhetyö ja kotipalvelu, kasvatus- ja perheneuvolan psykologin ja sosiaalityöntekijän palvelut, lapsiperheiden sosiaalityö ja varhaiskasvatus. (THL 2018) Lastentarhanopettajat suhtautuivat ajatukseen perhekeskuksesta pääsääntöisesti positiivisesti ja kertoivat myös kuulleensa siitä myönteisiä kokemuksia lähikunnista. Perhekeskusmallin uskottiin selkiyttävän yhteistyötä sekä vahvistavan aitoa moniammatillisuutta. Vahvuutena koettiin se, että perhettä tukevat eri palveluntarjoajat oppisivat tuntemaan toisensa, jonka myötä myös kynnys yhteydenottoon madaltuisi. Myös vanhempien uskottiin olevan lähinnä tyytyväisiä, jos palvelut olisivat tarjolla samassa paikassa. Lastentarhanopettajat uskoivat vanhempien arvostavan palvelujen helppoa saavutettavuutta. Mahdollisina haasteina perhekeskusmallin toiminnalle

lastentarhanopettajat pohtivat vanhempien negatiivista suhtautumista siihen, että myös lapsen arjessa mukana olevat päiväkodintyöntekijät olisivat tietoisia perheen mahdollisista haasteista. Pääsääntöisesti perhekeskusmallin uskottiin kuitenkin näyttävätyvän myös asiakkaiden näkökulmasta myönteisenä ja lastentarhanopettajat kokivat, että se palvelisi perheiden tuen tarpeita.

K4: Kyl mä luulen et he (vanhemmat) ihan tavallaan tykkäis siitä (perhekeskusmallista). Toki he voi jossain määrin ajatella sitten et keskustellaan näist perheen asioist sit enemmän, ku ollaan lähekkäin ja ”juoruillaan” niistä sitten. Mut luulis et suurin osa ois sit ihan tyytyväinen siihen et kaikki on siin samassa paikassa et kaikki pystytään hoitamaan saman katon alla.

Haastatelluista lastentarhanopettajista yksi työskenteli uudessa monitoimitiloyksikössä, jossa päiväkodin yhteydessä toimi myös koulu sekä neuvolan palvelut. Yhteistyö neuvolan kanssa oli kuitenkin tässäkin tilanteessa näyttäytynyt lastentarhanopettajan silmissä vähäisenä. Yksi haastatelluista lastentarhanopettajista työskenteli yksikössä, jonka yhteydessä toimi perhetupa. Tämän edellä mainittu lastentarhanopettaja koki positiivisena tekijänä ja uskoi, että huolen herätessä hänen olisi helppo konsultoida perhetuvan työntekijöitä, joilla hän koki olevan häntä tarkempi ja ajankohtaisempi tietous Turussa tarjolla olevista lapsiperhepalveluista.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustehtävänäni oli selvittää lastentarhanopettajien kokemuksia ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvatuksen kentällä sekä lastentarhanopettajien tietotaitoa ja kokemuksia lastensuojelusta. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli, millainen on varhaiskasvatuksen rooli ehkäisevässä lastensuojelussa ja perheiden lastensuojelutarpeen havaitsemisessa lastentarhanopettajien kokemana. Tutkimuksessani lastentarhanopettajat korostivat päiväkodin merkitystä lapsen tuntemisessa ja lastentarhanopettajien näkemys oli, että päiväkotiryhmissä työskentelevät kasvattajat ovat pääsääntöisesti ne ammattilaiset, jotka tuntevat parhaiten lapsen ja perheen. Lastentarhanopettajat myös kokivat, että yhteiskunnallisissa rakenteissa päiväkodin merkitystä lapsen kasvun ja kehityksen tukena ei arvosteta riittävästi. Tutkimustuloksissa näkyy myös päiväkotiresurssien rajallisuus, jonka lastentarhanopettajat kokivat uhkana laadukkaalle varhaiskasvatukselle ja tätä kautta ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiselle. Myönteisenä tekijänä lasten hyvinvoinnin tukemisen kannalta lastentarhanopettajat pitivät erityisesti pienryhmätoiminnan lisääntymistä. Myös varhaiskasvattajien ja lasten vanhempien välisen vastavuoroisen yhteistyön merkitys korostui ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisen kannalta keskeisenä tekijänä. Nämä tulokset vastasivat myös aiemman tutkimustiedon ja omien kokemusteni kautta asettamaani hypoteesiin. Lisäksi lastentarhanopettajien kerronnassa nousi esiin erityisen selkeästi esiin yksi varhaiskasvatuksessa havaittu huoli, jonka Turun kaupunki hyvinvointisuunnitelmassaan esittää lasten hyvinvoinnin uhkana: perheen yhteisen ajan ja yhdessä jaettujen kokemusten väheneminen.

Toisena tutkimuskysymyksenäni selvitin, millaiset valmiudet lastentarhanopettajilla on toteuttaa ehkäisevää lastensuojelua varhaiskasvatuksessa sekä tarttua lastensuojelulliseen huoleen. Tutkin myös onko koulutustaustalla vaikutusta edellä mainittuihin valmiuksiin. Lastentarhanopettajien lastensuojelulliseen osaamiseen liittyen tutkimuksessa korostui tiedonpuute ja siitä kumpuava epävarmuus, joka johti korkeaan kynnykseen ottaa yhteyttä lastensuojeluun huolen herätessä. Tutkimustulokseni tukevat hypoteesiani siitä, että lastentarhanopettajat kokevat, ettei heillä ole koulutuksensa kautta riittävää tietotaitoa lastensuojelusta. Etenkin yliopistotasoisessa lastentarhanopettajakoulutuksessa lastensuojeluun liittyviä teemoja on käsitelty tutkimukseni perusteella hyvin niukasti. Sosiaalialan

ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet lastentarhanopettajat kokivat tietotaitonsa lastensuojelusta paremmaksi kuin yliopistotason koulutuksen saaneet ja tunsivat paremmin lapsiperhepalveluiden järjestelmää. Kuitenkin myös he kaipasivat lisätietoa lastensuojelusta. Molempien koulutustaustojen edustajat kokivat tiedonpuutetta siitä, milloin lastensuojelulliseen huoleen tulisi tarttua lastensuojeluilmoituksen muodossa, miten lastensuojeluilmoitus tehdään ja miten perheen tuen prosessi ilmoituksen jälkeen etenee. Tutkimustulosteni myötä vaikuttaa siltä, että muutokset varhaiskasvatuslaissa (ks. luku 1) sekä ainakin Turun ammattikorkeakoulusta valmistuvien varhaiskasvatuksen sosionomien koulutusrakenteessa (ks. luku 7.1.1) eivät tue tavoitetta ehkäisevän lastensuojelutyön vahvistumisesta varhaiskasvatuksessa. Sen sijaan Turun yliopiston lastentarhanopettajan kehittyvä koulutuksen koulutusrakenne (ks. luku 7.1.1) luo toivoa siitä, että lastensuojelullisen osaamisen lisäämiseen varhaiskasvatukseen erikoistuneiden kasvatustieteiden kandidaattien tutkinnossa ollaan panostamassa. Toki minun on tutkijana mahdotonta tietää millaisella tasolla lastensuojeluun liittyviä asioita yliopiston tämän hetkisillä kursseilla, joihin olen tutustunut vain opinto-oppaan kautta, käytännössä käsitellään.

Kolmantena tutkimuskysymyksenäni tutkin millaista on yhteistyö varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun muiden lasten hyvinvointia tukevien palvelujen välillä lastentarhanopettajien kokemana. Lastentarhanopettajien päällimmäiseksi kokemukseksi yhteistyöstä varhaiskasvatuksen, lastensuojelun ja muiden lasten hyvinvointia tukevien palvelujen välillä nousi turhautuneisuus. Yhteistyötä haluttaisiin tehdä, mutta yhteistyölle ei vaikuttanut olevan selkeitä rakenteita ja yhteisesti sovittuja toimintakäytäntöjä. Lastentarhanopettajat kokivat, etteivät he tiedä riittävästi tarjolla olevista palveluista eivätkä siitä keneen heidän tulisi olla yhteydessä, jos asiakasperhe kaipaa tukea. Erityisesti turhautumista tuottavana tekijänä esiin nousi salassapitovelvollisuus, jonka koettiin hankaloittavan yhteistyötä puolin ja toisin. Haasteita loi myös se, etteivät lastentarhanopettajat konkreettisesti tunteneet muita perhepalvelujen parissa työskenteleviä ammattilaisia, eivät tieneet miten heihin saisi parhaiten yhteyden ja missä palvelut konkreettisesti sijaitsevat.

Tutkimustulokseni vastaavat siis asettamiini hypoteeseihin ja tätä kautta ovat samansuuntaisia kuin muiden lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen rajapinnoille toteutettujen korkeakoulutasoisten tutkimusten tulokset (ks. luku 5.2). Tämä on mielestäni lähinnä surullista, sillä osa edellä mainitsemistani tutkimuksista on toteutettu

jo lähes kymmenen vuotta sitten ja siitä huolimatta ehkäisevän lastensuojelun tilanne varhaiskasvatuksessa näyttäytyy edelleen heikkona. Vaikka valtakunnallisella tasolla teemaan on lähdetty tarttumaan, tutkimukseni tulokset heijastelevat myös sitä, että LAPE-muutosohjelman asettamat tavoitteet (ks. luku 2.2.3) lastensuojelun painopisteen siirtymisestä aiempaan ehkäisevämpään suuntaan eivät ole ainakaan Turussa toteutunut siitäkään huolimatta, että Turku on asettanut myös itse saman rakennemuutostavoitteen vuonna 2015 (ks. luku 3.2). Myös Yhtenä Lupa auttaa -hankkeen hankelupauksista oli ”Päiväkodeista ja kouluista saa myös apua”. Vaikka Turku on ollut hankkeessa mukana yhtenä ”Päiväkoti ja koulu hyvinvointiyhteisönä” – pilottikuntana, tutkimustulosteni valossa Turussa hanke on vielä pahasti kesken. Tutkimustulokseni antavat ymmärtää, että hankkeen tavoitteiden toteutumiseen ei ole käytännössä panostettu tai mahdollisesti hanke on suuntautunut vain hyvin pieneen osaan Turun varhaiskasvatusta ja jäänyt näin tutkimukseni ulkopuolelle. Aito ehkäisevä lastensuojelu on kuitenkin universaalia, eikä kohdennu vain pieneen osaan palvelun käyttäjiä.

Jotta lapsiperhepalveluiden ja lastensuojelun painopiste saataisiin aidosti siirrettyä ennaltaehkäisevämpään toimintaan, tulisi Turun mitä pikimmin panostaa ehkäisevän lastensuojelun toteutumiseen varhaiskasvatuksessa. Tutkimustulokseni nostavat esiin selkeän tarpeen johdonmukaisen toimintamallin luomiselle varhaiskasvatuksen, lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön Turun kaupungissa, jotta moniammatillinen yhteistyö olisi tosiasiallisesti mahdollista. Ensiarvoisen tärkeää olisi myös lisätä varhaiskasvatuksen kentällä jo työskentelevien lastentarhanopettajien tietoutta ehkäisevästä lastensuojelusta sekä tarjolla olevista lapsiperhepalveluista sekä lastensuojelun tukimuodoista. Vaikka koulutusrakenteet kehittyvätkin, ammattisukupolvet vaihtuvat hitaasti ja tällä hetkellä kentällä olevilla lastentarhanopettajilla on vielä runsaasti työvuosia jäljellä. Tutkijalle muodostui kuva, että lastentarhanopettajat kokivat, että heille jää työssään loppupeleissä hyvin vähän aikaa työssä kouluttautumiselle ja kehittymiselle. Motivaatiota lisäkouluttautumiselle sen sijaan tuntui löytyvän, kunhan koulutus ei olisi liian suuri kokonaisuus ja se olisi mahdollista toteuttaa työaikana. Kaiken kaikkiaan Turussa työskentelevät lastentarhanopettajat kaipaisivat sekä lisää tietoa että moniammatillista yhteistyötä voidakseen auttaa perheitä parhaalla mahdollisella tavalla. Tarvittaessa tulisi myös lisätä henkilökuntaresursseja sekä varhaiskasvatuksessa että muissa perhepalveluissa, jotta

toiminnan kehittämislle sekä moniammatilliselle yhteistyön toteuttamiselle olisi olemassa myös ajalliset resurssit.

Kaikissa toteuttamissani haastatteluissa nousi jollain tapaa esiin varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo) rooli varhaiskasvatuksen ehkäisevässä lastensuojelutyössä. Jatkotutkimusajatuksena näenkin sen, että samaa aihetta voitaisiin lähteä tutkimaan haastatteleamalla varhaiskasvatuksen erityisopettajia samoista teemoista. He toimivat pääsääntöisesti kiertävinä ja konsultoivina työntekijöinä ilman kiinteää omaa ryhmää, jolloin heidän näkemyksensä ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvatuksessa saattaa olla toisenlainen kuin ryhmissä työskentelevillä lastentarhanopettajille. Lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettajien koulutus poikkeaa lastentarhanopettajien koulutuksesta ja olisi mielenkiintoista tietää käsittelee heidän koulutuksensa riittävällä tasolla ehkäisevään lastensuojeluun liittyviä teemoja, sillä ryhmissä työskentelevät lastentarhanopettajat selkeästi luottavat heidän osaamiseensa kyseisessä aiheessa. Mielenkiintoista olisi myös tutkia varhaiskasvatuksen merkitystä lastensuojelussa lasten asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Millaista yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa heidän näkökulmastaan on, millainen käsitys heillä on varhaiskasvatuksesta ja miten merkittävänä he näkevät varhaiskasvatuksen lapsen edun kannalta?

Toivon että saavuttamani tulokset kiinnostavat Turussa sekä perhepalveluiden että varhaiskasvatuksen palvelualuejohtajaa ja että niiden pohjalta lähdettäisiin konkreettisesti rakentamaan Turkuun selkeitä yhteistyörakenteita varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välille. Oleellista olisi myös tarjota lastentarhanopettajille lisäkoulutusta lastensuojeluun liittyvistä teemoista. Koulutuksen ei tarvitsi olla pitkä ja sen pystyisi varmasti toteuttamaan myös joku kaupungin oma lastensuojeluun erikoistunut työntekijä. Lisäksi toivon, että sekä ammattikorkeakoulun että yliopiston tasolla ehkäisevän lastensuojelu ja sekä yhteistyö lastensuojelun kanssa olisivat jatkossa aiempaa vahvemmin läsnä lastentarhanopettajien eli nykyisten varhaiskasvatuksen opettajien sekä varhaiskasvatuksen sosionomien opetuksessa.

Päätöksiä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun rakenteista ja niihin liittyvistä muutoksista tekevät niin valtakunnallisella tasolla kuin Turussakin pääsääntöisesti päättäjät, joilla ei ole kosketuspintaa varhaiskasvatuksen tai lastensuojelun arjesta. Tällöin päätöksissä mennään helposti luvut ja budjetti edellä, vaikka ihmisläheisellä sosiaali- ja kasvatusalalla tulisi kyetä etenemään inhimillisyyden edellä. Julkisessa

keskustelussa nostetaan usein esiin lastensuojeluilmoitusten lisääntynyt määrä, joka nähdään huonona asiana ja kaupungit asettavat helposti ensisijaiseksi tavoitteeksi lastensuojeluilmoitusten vähenemisen. Sen sijaan tulisi kuitenkin mielestäni ennemmin tavoitteeksi asettaa se, että lapsen elämään liittyviin riskitekijöihin osattaisiin ottaa riittävän ajoissa puheeksi peruspalveluissa kuten päiväkodissa. Tämän toteuttamiseksi oli ensiarvoisen tärkeää, että varhaiskasvattajilla olisi riittävä tietotaito tukea perhettä, mutta myös tehdä epäroimättä lastensuojeluilmoitus silloin kun todellinen huoli lapsesta ja hänen tilanteestaan herää.

8.1 YHTEENVETO

Tässä yhteenvedossa olen koonnut tutkimukseni keskeiset tulokset kahteen alla olevaan taulukkoon. Ensimmäinen taulukko käsittelee teemaa ”Perheiden varhainen tukeminen varhaiskasvatuksessa” ja toinen teemaa ”Lastentarhanopettajan rooli lastensuojelutyössä”. Olen jaotellut tulokset alateemoitellen ja pohtien millainen oli haastateltujen lastentarhanopettajien kokemus kyseisestä teemasta ja minkälaisia uhkia mutta myös mahdollisuuksia kyseiseen teemaan liittyy ehkäisevän lastensuojelun toteuttamisen näkökulmasta.

Taulukko 4: Perheiden varhainen tukeminen varhaiskasvatuksessa -keskeiset tutkimustulokset.

	Kokemus	Uhat	Mahdollisuudet
Varhainen tuki	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Päiväkotitoiminta myönteinen tekijä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. ✗ Varhainen tuki tärkeä osa varhaiskasvatusta huolenpidon, turvan, havainnoinnin, sosiaalisten taitojen sekä vanhemmuudessa tukemisen kautta. ✗ Varhaiseen tukeen ei pystytty panostamaan parhaalla mahdollisella tavalla. 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Tukea tarvitsevat perheet eivät ohjautu varhaiskasvatuksen piiriin ✗ Päiväkodin resurssivajeet ✗ Suuret lapsiryhmät ✗ Kiire, hektisyys, meteli 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lapsi ja vanhempi kohdataan lähes päivittäin ✗ Lapsen perustarpeisiin vastaaminen ✗ Vuorohoidossa pienemmät ryhmät, joiden koettiin vaikuttavan positiivisesti
Lapsen tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lapsen tuntemisen merkitys ✗ Pysyvien kasvattajasuhteiden merkitys ✗ ”Haastavien lapsien” 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Päiväkotiarjen hektisyys ✗ Suuret lapsiryhmät ✗ Lasten monimuotoiset tuen tarpeet 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Pienryhmätoiminta ✗ Tuen tarjoaminen lapsen luonnollisessa ympäristössä ✗ Lastentarhanopettajien aito halu auttaa lasta

	määrän lisääntyminen		
Vanhemman tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Vanhemmuuden tukeminen koettiin osana lastentarhanopettajien työtä ✗ Pääpaino vanhemman sijaan lapsen tukemisessa ✗ Vanhemman käytöksen ja tahtotilan vaikutus yhteistyössä ✗ Luottamuksellisen yhteistyösuhteen merkitys 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Vanhempien kiireisyys ✗ Vanhempien yhteistyöhaluttomuus ✗ Lastentarhanopettajien vähäinen tieto palveluista joihin vanhemmat ohjata 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Positiivisen kokemuksen luominen vanhemmalle perhepalvelun ammattilaisista ✗ Palveluohjaukseen panostaminen varhaiskasvatuksessa

Lastentarhanopettajat kokevat perheiden varhaisen tukemisen varhaiskasvatuksessa tutkimustulosteni mukaan tärkeäksi osaksi varhaiskasvatusta. Lastentarhanopettajat nostivat esiin näkevänsä perheen kokonaisuutena, ja myös vanhemmuuden tukemisen oleva osa lastentarhanopettajan työtä, mutta työn pääpaino päiväkodissa on heidän mielestään kuitenkin lapsen tukemisessa. Suurimpina uhkatekijöinä sekä lapsen, vanhemman että koko perheen tukemisessa päiväkodissa näyttäytyivät tuloksissa päiväkotiarjen kiire ja hektisyys. Lastentarhanopettajat kokivat myös oman tietotaitonsa tarjolla olevista muista lapsiperhepalveluista, joihin perheitä voisi ohjata, heikoksi. Tuloksissa merkittäviä tekijöitä onnistuneelle varhaiselle tukemiselle varhaiskasvatuksessa olivat luottamuksellisen yhteistyösuhteen rakentuminen varhaiskasvattajien ja vanhempien välille sekä varhaiskasvattajan mahdollisuus aidosti tuntea päiväkotiryhmässä olevat lapset. Lapsen tuntemisen kannalta keskeiseksi tekijäksi lastentarhanopettajat nimesivät pienryhmätyöskentelyn.

Taulukko 5: Lastentarhanopettajan rooli lastensuojelutyössä – keskeiset tutkimustulokset.

	Kokemus	Uhat	Mahdollisuudet
Lastentarhanopettajan koulutus / yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lastensuojeluun liittyviä asioita käsiteltiin vain vähän ja vain teorian tasolla. ✗ Vähäinen tietous lastensuojelusta ja lapsiperhepalveluista 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Tiedonpuute ✗ Epävarmuus 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Sekä yliopisto että ammattikorkeakoulu-koulutuksen saaneet lastentarhanopettajat arvostivat toistensa koulutustaustoja ja osaamista ja kokivat ehkäisevän työn kannalta vahvuutena tiimin, jossa työskentelisi sekä kasvatustieteen kandi
Lastentarhanopettajan koulutus / ammattikorkeakoulu	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lastensuojeluun liittyviä asioita käsiteltiin riittävästi 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Tiedonpuute ✗ Epävarmuus ✗ Koulutusrakenne on 	

	<p>teorian tasolla</p> <ul style="list-style-type: none"> ✗ Opiskellessa oli ollut mahdollisuus tehdä myös käytännön työharjoitteluja lastensuojelun kentällä ✗ Melko hyvä tietous lastensuojelusta ja lapsiperhepalveluista 	<p>muuttunut ja lastensuojelu ja varhaiskasvatus eriytetty omiksi suuntautumisvaihtoehdoikseen.</p>	<p>että sosionomi.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✗ Kaikki haastatellut olivat motivoituneita oppimaan lisää lastensuojelusta. ✗ Yliopistolliseen lastentarhanopettajaan lisätty koulutusohjelman perusteella hieman lastensuojelun teemoja
Lastensuojelullisen huolen herääminen	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lastensuojelullinen huoli osa päiväkodin arkea ✗ Huoli lapsen puheista, olemuksesta, käytöksestä ✗ Huoli vanhemman mielenterveydellisistä haasteista ja päihteidenkäytöstä 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lasten huolta herättävien käytöshäiriöiden lisääntyminen 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Mahdollisuus tarttua huoleen jo varhaisessa vaiheessa ennen kuin huoli kasvaa todella suureksi
Lastensuojelullisen huolen puheeksiotto	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Koettiin kaikkien varhaiskasvatuksessa työskentelevien tehtäväksi. ✗ Kollegiaalisen tuen merkitys ✗ Vanhempien yhteistyökyky ja halua keskustella koettiin vaihtelevaksi 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Kynnys puheeksiottoon korkea nuorilla ja lyhyen työuran omaavilla lastentarhanopettajilla ✗ Puheeksiottoon ei olemassa selkeitä rakenteita 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Työkokemus ja oma elämäkokemus madaltavat kynnystä ottaa huoli puheeksi ✗ Lapset puheeksi -menetelmän jalkauttaminen päiväkotieihin
Lastensuojeluilmoitus	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lastentarhanopettajat kokivat olevansa tietoisia ilmoitusvelvollisuudesta ✗ Pelko ja epävarmuus ✗ Johtaja koettiin vastuullisena tekemään ilmoitus 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lastentarhanopettajilla korkea kynnys tehdä lastensuojeluilmoitus ✗ Lastensuojeluilmoitus koettiin uhkana vanhempien kanssa toteutettavalle yhteistyölle ✗ Tiedonpuute; miten lastensuojeluilmoitus konkreettisesti tehdään ja mitä siitä seuraa 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lisäämällä tietoa lastensuojelusta sekä lastentarhanopettajien että asiakasperheiden keskuudessa voitaisiin madaltaa kynnystä ilmoituksen tekemiseen ✗ Lastentarhanopettajien tahtotilana auttaa perheitä
Moniammatillinen yhteistyö	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Turhautumisen tunteet ✗ Arvostuksen puute 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Salassapitosäädökset ✗ Vaihtuvat työntekijät ✗ Puutteelliset 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Lastentarhanopettajilla halu toteuttaa yhteistyötä ja oppia

	✕ Yhteistyö liian vähäistä ✕ Liian vähän tietoa muista lasta tukevista tahoista	yhteistyörakenteet ✕ Vähäinen yhteistyö lastensuojelun ja neuvolan kanssa	lisää ✕ Perhekeskusmallin panostaminen ✕ Jalkautuvan perhetyön lisääminen
--	--	--	---

Keskeisimpinä tutkimustuloksina liittyen lastentarhanopettajien rooliin lastensuojelussa olivat lastentarhanopettajien tiedonpuute lastensuojelullisista asioista sekä turhautuneisuus toimimatonta moniammatillista yhteistyötä kohtaan. Lastentarhanopettajien kynnys puuttua lastensuojelulliseen huoleen on tutkimustulosteni perusteella korkea. Keskeisimpinä syinä tälle olivat tiedonpuute ja siitä kumpuava epävarmuus. Lastentarhanopettajien koulutuksessa lastensuojeluun liittyviä teemoja oli etenkin yliopistossa käsitelty niukasti. Lastentarhanopettajat kokivat tiedonpuutetta siitä, miten toimia lastensuojelullisen huolen herätessä, sekä siitä, millaista apua perheiden on mahdollista lastensuojelusta saada. Konkreettisena haasteena lastensuojelun kanssa tehtävälle yhteistyölle lastentarhanopettajat kokivat salassapitosäännökset. Lastentarhanopettajat kokivat pyrkimyksen siirtyä kohti perhekeskusmallia pääsääntöisesti hyvänä ja uskoivat, että se tulisi vahvistamaan moniammatillista yhteistyötä lapsiperhepalveluissa.

Tutkimukseen osallistuneilla lastentarhanopettajille on selkeä halua auttaa ja tukea perheitä mahdollisimman varhain ja parhaan taitonsa mukaan. Tutkimustulosteni perusteella, jotta tämä mahdollistuisi, tarvitsisivat lastentarhanopettajat enemmän tietoa sekä lapsiperhepalvelujärjestelmästä että lastensuojelulliseen huoleen puuttumisesta. Lisäksi lapsiperhepalveluiden väliseen moniammatilliseen yhteistyöhön tulisi laatia selkeät rakenteet ja päiväkotien lapsiryhmien tulisi olla pienempiä, jotta jokainen lapsi ja perhe olisi aidosti mahdollista kohdata päiväkodissa yksilöllisesti joka päivä.

8.2 REFLEKTIO

Toisaalta todella pitkä ja toisaalta todella lyhyt vuosi gradun äärellä on loppusuoralla. Koska ajatus tämän suuntaisesta tutkimuksesta oli rakentunut mielessäni jo heti opintojeni alkuhetkestä lähtien ja aihe todella kiinnosti minua, oli motivoituminen gradun tekemiseen helppoa. Varsinaisesti käynnistyn graduprojektini syksyllä 2018, mutta olin jo sitä ennen aina sopivan teoksen eteen osuessa koonnut itselleni ylös

teoreettista tietoa aiheeseen liittyen ja ylipäättään fokusoinut kiinnostustani opinnoissani perhepalveluiden ja lastensuojelun kentälle.

Haastattelijan ja haastateltavan välille muodostuu luottamuksellinen suhde ja haastattelijan ensimmäinen tehtävä on luoda hyvä yhteistyösuhde haastateltavaan (Ruusuvaori & Tiittula 2005, 41). Hyvä haastattelija osoittaa kiinnostusta ja kunnioitusta haastateltavaa sekä hänen vastauksiaan kohtaan. Lisäksi haastattelijan tulee antaa tilaa haastateltavalle, mutta kyetä myös ottamaan kiinni hänen vastuksistaan ja tarvittaessa johdatella haastateltava takaisin varsinaisen fokuksen pariin, jos haastateltava alkaa vastauksissaan rönsyillä (Hyvärinen 2017, 30-31.) Koen olevani luonteva keskustelija ja ihmisten kohtaaminen on minulle helppoa. Olen myös haastatellut ihmisiä ennenkin, mutta en ole koskaan aiemmin tehnyt varsinaisia tutkimushaastatteluja tässä mittakaavassa kuin gradututkimuksessani. Haastattelut sinänsä sujuivat mielestäni hyvin ja, kuten edellä mainittua, tutkimusaihe todella kiinnosti minua, joten tuon aidon kiinnostuksen osoittaminen haastateltavien kerrontaa kohtaan ei tuottanut minulle vaikeuksia. Päivittäisessä työssäni sosiaalityöntekijänä olen kuitenkin tottunut siihen, että keskustelu asiakkaiden kanssa on jatkuvaa vuorovaikutusta, jossa pyrin toimimaan asiakkaan tukena ja löytämään ratkaisuja yhdessä hänen kanssaan. Tutkimushaastattelun tekeminen tuntuikin tästä syystä välillä hyvinkin haastavalta; aktiivisen kuuntelemisen sijaan olisin halunnut lähteä etsimään haastateltavien kanssa yhdessä ratkaisuja heidän kohtaamiinsa haastaviin tilanteisiin. Aloitin haastatteluiden litteroinnin jo siinä vaiheessa, kun vasta osa haastatteluista oli tehty, mikä oli sinänsä hyvä ratkaisu, että se ohjasi minua myös hiomaan omaa haastattelutekniikkaani loppua kohden. Nauhoitteita kuunnellessani huomasin ensimmäisissä haastatteluissa esittäväni välillä turhankin pitkiä kysymyksiä ja välillä kaksi eri kysymystä putkeen antamatta välissä mahdollisuutta vastata.

Osan haastatteluista toteutin henkilöille, jotka olivat minulle itselleni tuttuja aikaisempien opintojeni sekä työpaikkojeni kautta. Osa haastateltavista taas oli minulle täysin tuntemattomia. Molemmissa haastateltavakavalkadeissa oli hyvät ja huonot puolensa. Tuttujen haastateltavien kanssa kerronnan ilmapiiri oli rento, joka toi esiin asioita, joita vieraalle haastattelijalle ei olisi välttämää tullut edes kerrottua. Toisaalta muutamassa kohdassa huomasin myös olettaneeni, että nämä tutut ajattelevat asioista samalla tavalla kuin minä, mutta totuus olikin toinen ja heidän vastauksensa yllättivät minut paikoitellen. Haastatteluista puolet toteutettiin haastateltavien työpaikoissa, yksi

kirjastossa ja kolme haastateltavien kotona ja varmasti myös haastattelupaikalla oli oma roolinsa haastattelutunnelman muodostumisessa. Haastattelut sujuivat joka tapauksessa kaikki hyvin ja mukavassa hengessä.

Koen oppineeni graduprojektistani paljonkin. En ole varsinaisesti koskaan nähnyt itseäni tutkijana, mutta toisaalta gradun tekeminen on muistuttanut minua siitä, että minä todella pidän tieteellisestä kirjoittamisesta. Haastavimmaksi gradun tekemisessä koin rajata kaikkea sitä kiinnostavaa teoreettista tietoa, jota aiheen ympäriltä löysin, olisin halunnut uppoutua siihen vieläkin syvemmälle. Haaveilen siitä, että joidenkin vuosien päästä käynnistäisin väitöskirjaprojektin, mutta katsotaan miten käy

Tässä gradutaipaleeni aikana ja muiden tällä hetkellä gradua kirjoittavien opiskelijoiden aiheisiin perehtyessäni, olen kokenut jonkinlaisen valaistumisen siitä, miten laaja sosiaalityön kenttä oikein onkaan. Kiinnostavia aiheita ja sitä kautta myös työkenttää on tarjolla vaikka kuinka paljon perhepalveluista päihdehuoltoon ja vanhustyöstä kriminologiaan. Olen itse suunnannut kiinnostustani vahvasti lastensuojeluun koko opintojeni ajan ja se on edelleen ensisijainen kiinnostuksenkohteeni, mutta en kuitenkaan halua jämähtää sen pariin koko lopputyöurakseni. Tunnen tällä hetkellä myös valtaisaan kiinnostusta rakenteellista sosiaalityötä kohtaan, koska sekä työni että tämän graduprojektin kautta tunnen turhautuneisuutta siitä, miten toimimattomat yhteiskuntarakenteet estävät meitä sosiaalityöntekijöitä toteuttamasta työtään sekä inhimillisesti että ammattieettisesti kestäväällä tavalla. Koko sosiaalityön painopiste tulisi mielestäni saada aidosti siirrettyä ennaltaehkäisevään työhön, mutta se ei tapahdu itsestään vaan vaatii pitkäjänteistä ja myös taloudellista panostusta, jonka tulokset näkyvät vasta ajan kuluessa.

LÄHTEET

Aer Janne (2012) Lastensuojeluoikeus. Helsinki: Sanoma ProOy.

Airaksinen Laura & Filppula Eveliina (2011) Päivähoidon ja lastensuojelun työntekijöiden kokemuksia yhteistyöstä. Metropolia ammattikorkeakoulu: Sosiaalialan koulutusohjelma, opinnäytetyö.

Alasuutari Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Alijoki Alisa & Pihlaja Päivi (2017) Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa: Hujala Eeva & Turja Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus. 263-275.

Bardy Marjatta & Heino Tarja (2012) Lastensuojelun ytimessä: osattomuudesta osallisuuteen. Teoksessa: Söderholm Annlis & Kivitie-Kallio Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 62-73.

Briggs Assa (2006) The Welfare State in Historical Perspective. Teoksessa Pierson Christopher & Castles Francis (toim.) In The Welfare State Reader. Cambridge: Polity Press. 16-29.

Eskola Jari & Suoranta Juha (2003) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forssén Katja, Laine Kaarina & Tähtinen Juhani (2002) Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Juhila Kirsi, Forsberg Hannele & Roivainen Irene (toim.) (2002) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 81-106.

Halme Nina & Perälä Marja-Leena (2014) Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa: Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print. 216-227.

Hannula Jenni (2014) Lastentarhanopettajaopiskelijoiden kokemuksia lastensuojelun osaamisestaan sekä ehkäisevästä lastensuojelusta osana työnkuvaansa. Pro Gradu, Sosiaalityö. Turku: Turun yliopisto.

Heikka Johanna, Hujala Eeva, Turja Leena & Fonsén Elina (2017) Havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala Eeva & Turja Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus 56-68.

Heino Tarja (2014) Lastensuojelun pirullinen tehtävä. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print. 286-309.

Heinonen Hanna (2016) Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa: Törrönen Maritta, Hänninen Kaija, Jouttimäki Päivi, Lehto-Lundén Tiina, Salovaara Petra & Veistilä Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy. 243-260.

Heinonen Olli-Pekka, Ikonen Anna-Kaisa, Kaivosoja Matti & Reina Timo (2018) Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi. Selvitys lapsi-, nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinnoista muuttuvassa toimintaympäristössä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hiekkavuo Aino & Forssell Marianne (2018a) Kuuden suurimman kaupungin varhaiskasvatuksen palvelut ja kustannukset vuonna 2017. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hiekkavuo Aino & Forssell Marianne (2018b) Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2017. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena (2010) Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hoppari Mari (2014) Moniammatillinen yhteistyö varhaiskasvatuksen kokemana. Pro Gradu, Yhteiskuntapolitiikka. Helsinki: Helsingin yliopisto

Huhtanen Kristiina (2004) Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen Soili & Virjonen Heli (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Tammi. 188-210.

Huhtanen Kristiina (2007) Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-Kustannus

Hulkkonen Mikko (2015) Rasion kaupungin perhepalveluiden nopea uudistaminen. Teoksessa: Rimpelä Markku & Rimpelä Matti (toim.) Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla. Liiteraportti: Kuntien kuvaukset lapsiperheiden palvelujen kehittämisestä. KAKS - Kunnallisalan kehittämissäätiö. 68-76.

Hytönen Kirsi-Mari, Malinen Antti, Salenius Paula, Haikari Janne, Markkola Pirjo, Kuronen Marjo & Koivisto Johanna (2016) Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22 Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hyvärinen Matti (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa: Hyvärinen Matti, Nikander, Pirjo & Ruusuvaari Johanna. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 11-45.

Hämeen-Anttila Lotta (2017) Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Kananoja Aulikki, Lähtinen Martti & Marjamäki Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. 216-246

Hännikäinen Maritta (2016) Varhaiskasvatus pienten lasten päiväkotiryhmissä. Hoitoa, kasvatusta vai opetusta? Teoksessa Karila Kirsti & Lipponen Lasse (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 30-52.

Kaikkonen Risto, Mäki Päivi, Murto Jukka, Pentala Oona, Hakulinen-Viitanen Tuovi & Laatikainen Tiina (2014) Suomalaisten lasten terveys ja toimintakyky. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print. 150-182.

Kalland Mirja (2011) Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa Sinkkonen Jari & Kalland Mirja (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy. 147-172.

Kallunki Hannu, Niemelä Mika, Ala-Aho Birkitta, Savela Saana & Pesonen Karita (2015) Raahan seudulla lapsia ja perheitä tuetaan peruspalveluiden kautta. Teoksessa Rimpelä Markku & Rimpelä Matti (toim.) Säästöjä lapsiperheiden palveluremontilla. Liiteraportti: Kuntien kuvaukset lapsiperheiden palvelujen kehittämisestä. KAKS - Kunnallisanalan kehittämissäätiö. 89-96

Kananoja Aulikki & Ruuskanen Kristiina (2019) Selvityshenkilöiden ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten laadun parantamiseksi -loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Karikoski Hannele & Tiilikka Aila (2017) Eheä kasvunpolku – haaste yhteistyölle. Teoksessa: Hujala Eeva & Turja Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus. 78-94.

Karila Kirsti (2013) Ammattilaissukupolvet varhaiskasvatuksen pedagogiikan toteuttajina ja kehittäjinä. Teoksessa: Karila Kirsti & Lipponen Lasse (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino. 9-29.

Kaskela Marja & Kekkonen Marjatta (2006) Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta: Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes oppaita 63. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kimpassa – Allihopa. (2018) Varsinais-Suomen hyvinvointikertomus 2018. Sote- ja maakuntauudistus Varsinais-Suomi.

Koivula Merja, Siippainen Anna & Eerola-Pennanen Paula (2017) Varhaiskasvatus valloittaa. Teoksessa: Koivula Merja, Siippainen Anna & Eerola-Pennanen Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus - Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. 9-18

Koivunen Pirjo-Leena (2009) Hyvä päivähoito – Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Sakari (2014) Johdanto. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print. 13-23.

Lastensuojelulaki. Laki 417/2007.

Lupa auttaa (2016). Varsinais-Suomen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2017-2018.

Lupa auttaa (2018) Lupa auttaa – joku ne ihmeetkin tekee [online]
<https://www.lupauttaa.fi/>

Marklund Kristin & Simic Nino (toim.) (2012) Pohjolan lapset -nuorilla on väliä. Varhainen tuki perheille -projektin tulokset. Pohjoismainen hyvinvointikeskus

Mykkänen Johanna & Böök Marja Leena (2017) Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa: Koivula Merja, Siippainen Anna & Eerola-Pennanen Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus - Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. 75-88.

Nyqvist Leo (2018) Lastensuojelusta perhepalveluun. Turun yliopiston blogi. [online]
<https://blogit.utu.fi/utu/2018/10/05/lastensuojelusta-perhepalveluun/> Luettu 9.4.2019

Opetushallitus (2016) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Opetushallitus (2018) Varhaiskasvatus. [online]
https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus Luettu 1.12.2018

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018) Neljäsosa 5-vuotiaista maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeiluun [online]
https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/neljäsosa-5-vuotiaista-maksuttoman-varhaiskasvatuksen-kokeiluun Luettu 29.4.2019.

Paananen Reija & Gissler Mika (2014) Hyvinvointi ulottuu ylisukupolvien. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print. 208-215.

Page Robert (2007) Revisiting the Welfare State. Maidenhead: Open University Press.

Perhetalo Heideken (2019) [online]
<https://www.perhetaloheideken.fi/> Luettu 8.3.2019

Perälä Marja-Leena, Salonen Anne, Halme Nina & Nykänen Sirpa (2011) Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 36/2011. Tampere: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy

Perälä Marja-Leena, Halme Nina & Kanste Outi (2014) Lapsiperheiden kokemus palvelujen saatavuudesta ja tuen riittävydestä. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print. 228-241

Pölkki Pirjo (2016) Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki perheille. Teoksessa: Törrönen Maritta, Hänninen Kaija, Jouttimäki Päivi, Lehto-Lundén Tiina, Salovaara

Petra & Veistilä Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus Oy. 261-277.

Rantala Anja (2004) Perheen ja päivähoidon yhteistyö. Teoksessa Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. 97-110.

Ruusuvuori Johanna (2011) Litteroijan muistilista. Teoksessa: Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 424-431.

Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (2011) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa: Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 9-36.

Ruusuvuori Johanna & Tiittula Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: Ruusuvuori Johanna & Tiittula Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 22-56.

Saastamoinen Kati (2018) Lapsen suojele – Viranomaisien ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Salminen Jenni (2017) Kasvattaja lapsen kehityksen ja oppimisen tukijana. Teoksessa: Koivula Merja, Siippainen Anna & Eerola-Pennanen Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus - Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. 163-176.

Saukkonen Eini (2017) Eri koulutaustaiset lastentarhanopettajat moniammatillisissa työyhteisöissä. Pro gradu, Kasvatustieteen tiedekunta. Turku: Turun yliopisto.

Sosiaalihuoltolaki. Laki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2014a) Lastensuojelun laatusuositus. Julkaisuja 2014:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2014b) Toimiva lastensuojelu. Toteuttamissuunnitelma vuosille 2014-2019. Raportteja ja muistioita 2014:19 Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2016) Kärkihanke: Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Soukainen, Ulla & Laaturyhmä, Varhaiskasvatus- ja perusopetusjaosto (2015) Varhaiskasvatuksen laatukäsikirja. Turku: Sivistystoimiala.

Suomen mielenterveysseura (2018) Lapset puheeksi -menetelmä. [online] <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kirjat/lapset-puheeksi-lokikirjat> Luettu 9.12.2018

Suursalmi Mari Anne & Lensu Heidi (2015) Lastensuojelullinen huoli päiväkodissa - yhteistyöllä enemmän. Opinnäytetyö, Sosiaalialan koulutusohjelma. Saimaa: Saimaan ammattikorkeakoulu.

Svartsjö Raili & Hellsten Erja (2004) Lapsen varhaisen psyykkisen kehityksen erityispiirteet. Teoksessa: Pihlaja Päivi & Viitala Riitta. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY. 12-33.

Taskinen Sirpa (2010) Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos (THL) (2013) Lapsiperheiden huolet [online]
<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsiperhekysely/tuloksia/lapsiperheiden-huolet> Luettu 16.1.2019

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2013-2015. Lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushanke 2013-2015 (LaskeTut) Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2015) Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. [online]
<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2016) Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? [online]
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2017) Lastensuojelun käsikirja. Ehkäisevän työn toteuttaminen. [online]
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu/ehkaisevan-tyon-toteuttaminen>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2018) Perhekeskus.

Tilastokeskus (2018) Perheet -vuosikatsaus 2017. [online]
http://www.stat.fi/til/perh/2017/02/perh_2017_02_2018-12-05_kat_003_fi.html Luettu 20.2.2019

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turun kaupungin tarkastuslautakunta (2018) Arviointikertomus 2017. Turku: Turun kaupungin tarkastuslautakunta 2017 – 2021.

Turun kaupunki (2015) Turun kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2016-2018.

Turun kaupunki (2017a) Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma kuvana. [online]
https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files//ops_varhaiskasvatus_valmis.pdf

Turun kaupunki (2017b) Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma.

Turun kaupunki (2018a) Tilastotietoja Turusta 2018. [online]
<https://www.turku.fi/turku-tieto/tilastot/tilastotietoja-turusta-2018#Perhe-%20ja%20sosiaalipalvelut>

Turun kaupunki (2018b) Perhe- ja sosiaalipalvelut uudistuvat Turussa. [online]
http://www.turku.fi/uutinen/2018-09-05_perhe-ja-sosiaalipalvelut-uudistuvat-turussa
 Luettu 2.1.2019

Turun kaupunki (2019a) Lasten ja nuorten hyvinvointi. [online]
<http://www.turku.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-0>
 Luettu 14.1.2019

Turun kaupunki (2019b) Perheille annettavat palvelut [online]
<http://www.turku.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/perheille-annettavat-palvelut>
 Luettu 14.1.2019

Turun kaupunki (2019c) Päivähoito Turussa. [online]
<http://www.turku.fi/paivahoito-ja-koulutus/varhaiskasvatus/paivahoito-turussa>
 Luettu 14.1.2019

Turun yliopisto. 2018. Opinto-opas, kasvatustieteiden tiedekunta, opettajankoulutuslaitos varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma, Lastentarhanopettajan koulutus 2018-2020. [online]
<https://opas.peppi.utu.fi/fi/tutkinto-ohjelma/2946>
 Luettu 14.2.2019.

Varhaiskasvatuslaki. Laki 540/2018.

Vuorisalo Mari & Eerola-Pennanen Paula (2017) Eriarvoistuminen ja kamppailut omasta asemasta. Teoksessa: Koivula Merja, Siippainen Anna & Eerola-Pennanen Paula (toim.) Valloittava varhaiskasvatus - Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino. 234-248

LIITTEET

LIITE 1: TUTKIMUSLUPA

Sivistystoimiala/varhaiskasvatus

Päätösno 10/2018

TUTKIMUSLUPALOMAKE

Tutkimuksen tavoite ja kohderyhmä

Tutkimuksen aiheena on "Varhaiskasvatuksen rooli sekä mahdollisuudet lastensuojelutarpeen ennaltaehkäisyssä ja havaitsemisessa lastentarhanopettajien kokemana".

Tutkimuskysymyksiä ovat: "Millainen on varhaiskasvatuksen rooli ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa ja perheiden lastensuojelutarpeen havaitsemisessa lastentarhanopettajien kokemana?" sekä "Millaiset ovat varhaiskasvatuksen mahdollisuudet toteuttaa ennaltaehkäisevää lastensuojelua ja havaita perheiden lastensuojelutarpeita lastentarhanopettajien kokemana?"

Tutkimus on tarkoitus toteuttaa kokonaisuudessaan Turussa haastattelemalla Turun varhaiskasvatuksessa työskenteleviä lastentarhanopettajia. Tutkimuksen tavoitteena on nostaa esiin käytännön työtä tekevien lastentarhanopettajien ääni ja heidän kokemuksensa sekä tuottaa tutkimustietoa, jota voitaisiin hyödyntää Turun kaupungin varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisen yhteistyön kehittämisessä.

Tutkimuksen kulku

Tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kootaan lastentarhanopettajille toteuttavien yksilöteemahaastattelujen muodossa. Tutkimusaineisto kerätään loppuvuodesta 2018 ja alkuvuodesta 2019. Haastateltavat kootaan tutkijan omien kontaktien (allekirjoittanut työskennellyt lastentarhanopettajana Turun varhaiskasvatuksessa vuosina 2015-2017) avulla ja tarvittaessa kontaktoimalla sähköpostitse Turun kaupungin päivähoitoyksiköiden johtajia. Aineistonkeruu toteutetaan niin, ettei se häiritse lastentarhanopettajien perustyön toteuttamista. Koottu aineisto analysoidaan sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimuksen on tarkoitus olla kokonaisuudessaan valmis toukokuussa 2019.

Tietosuoja

Koottu haastatteluaineisto anonymisoidaan niin että haastateltavat eivät esiinny tutkimuksessa omalla nimellään. Tuloksiin kirjattavia tunnistetietoja ovat ainoastaan haastateltavien koulutusnimeke, valmistumisvuosi sekä tiivistetty työhistoria (niemämättä yksiköitä, joissa henkilö on työskennellyt). Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelut nauhoitetaan ja nauhoitteet tuhoetaan tutkimuksen päätyttyä.

Anojan yhteystiedot

Sanni Salonen
 maisterivaiheen opiskelija
 Turun yliopisto, sosiaalitieteiden laitos, sosiaalityön koulutusohjelma

 saaksaz@utu.fi
 p.050 49494 946

- Yhtä päiväkotia koskevaan tutkimukseen luvan antaa päiväkodin johtaja
- Useita päiväkoteja koskevaan tutkimukseen luvan antaa palvelualuejohtaja

Turussa Pvm 21.11.2018 Sanni Salonen
 anojan nimi

PÄÄTÖS

- ☒ Myönnän anotun tutkimusluvan edellyttäen, että päiväkodit haluavat siihen osallistua.
☐ Lisäksi edellytän tietojen toimittamista varhaiskasvatukselle työn valmistuttua.
☐ En myönnä, perustelu: _____

Turussa Pvm 21.11.2018 Sanni Salonen
 päätöksentekijän allekirjoitus/nimi

Ilmoitus päätöksestä:

- asianomainen
- päiväkodin johtajat

Sivistystoimiala

Käyntiosoite
 Yliopistonkatu 27 a
 20100 Turku

Postiosoite
 PL 355
 20101 Turku

Puh. +358 2 330 000
 Faksi +358 2 2629 350
 sivistystoimiala@turku.fi
 www.turku.fi/opetus

LIITE 2: SUOSTUMUS TUTKIMUSHAASTATTELUUN

Suostumus tutkimushaastatteluun

Annan suostumukseni siihen, että haastatteluani käytetään aineistona Sanni Salosen Turun yliopiston sosiaalityön pro gradu -tutkimuksessa.

Suostun myös siihen, että haastattelu nauhoitetaan. Tallennus säilytetään siten, ettei se päädy ulkopuolisten käyttöön ja tallenne hävitetään, kun haastattelu on kirjoitettu puhtaaksi.

Haastattelu on ehdottoman luottamuksellinen ja se anonymisoidaan niin ettei haastateltavan henkilöllisyys ole tunnistettavissa.

Aika ja paikka

Haastateltavan allekirjoitus

LIITE 3: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Teemahaastattelurunko**Taustatiedot**

- Koulutus (mistä valmistunut ja milloin, koulutusnimike)
- Työhistoria lyhyesti (missä ja kuinka kauan)
- Mahdolliset lisäkoulutukset
- Lastensuojelun/lastensuojelullisen huolen käsittely koulutuksessa

Lastentarhanopettajan ja päiväkodin rooli

- Päiväkodin perustehtävä?
- Lastentarhanopettajan perustehtävä?

Lastensuojelu

- Mielikuvat lastensuojelusta
- Kuvaile jokin tilanne työssäsi lastentarhanopettajana, jolloin sinulle on herännyt lastensuojelullinen huoli
 - miten huoli heräsi
 - miten toimit
 - miltä tuntui tarttua
- Mistä syntyy lastensuojelun tarve
- Ennaltaehkäisevä lastensuojelu
- Tietous lastensuojelulaista ja ilmoitusvelvollisuudesta
- Kokemukset ja toiveet yhteistyöstä lastensuojelun kanssa

Lapsiperhepalvelut

- Tietous Turun lapsiperhepalveluista
- Mistä tukea asiakkaiden palveluohjaukseen
- Moniammatillinen yhteistyö
- LAPE-hanke ja perhekeskusmalli

Varhainen tuki ja puuttuminen

- Varhainen tuki varhaiskasvatuksessa
- Mahdollisuudet arvioida ja havainnoida lasta varhaiskasvatuksessa
- Lapset puheeksi -työmenetelmä
- Vastuu päiväkodissa huoleen puuttumisessa
- Tuen tarve lapsella
- Tuen tarve vanhemmalla
- Haasteet puuttumiselle
- Puuttumisen uhat ja mahdollisuudet
- Varhaiskasvatus ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna